

Yon Yon beleñ mere igin Yesu niñ yitiñ gayen kayyiñ

Mere beleñ po al hiriñ

¹ Be, hançapya wor po megeñya nañkiňya ma forok yekeyabe Mere goyen hinhin. Mere gobe Al Kurunýa hinaryum. Irde Mere gobe Al Kurunj. ² Yenþe megeñya nañkiňya ma forok yekeya Al Kurunýa hinaryum. ³ Det kuruñ gabe yen hitte mat gab Al Kurunj beleñ forok yiryiñ. Det kuruñ forok yiryiñ gayen Mere go miñmoñ manhan forok ma yewoñ. ⁴ Irde yenþe Al Kurunýa hugiñen heñ heñ gote miñ al, irdeb alya bereya Al Kurunj yikala yird yird hulsi. ⁵ Irdeb hulsi goreb kidoma bana melak heñ hiyen. Irkeb kidomayen sañiñ beleñ epte ma wor po isikamde hiyen.*

⁶ Be, Al Kurunj beleñ al kura teñ kerke wayyiñ. Deñembe Yon. ⁷ Yenþe hulsi goyen goke al momoñ yire yen wayyiñ. Gogab al tumñañ meremiñ nurde hulsi goke dufaymiñ tareñ irnayıñ yen nurde wayyiñ. ⁸ Goyenbe Yon yingëþe hulsi moñ. Yenþe hulsi goyen goke po tagale yen wayyiñ. ⁹ Hulsi fudinde alya bereya Al Kurunj yikala yirde hiyen gobe Yon kamere gab megen wayyiñ.

* **1:5:** Miñ kurabe: Goyenbe kidomare niñ alya bereya beleñ keneñ bebak ma teñ hanjen.

10 Yeŋ hitte mat gab Al Kuruŋ beleŋbe megen gago iryinj. Irkeb waŋ megen gar hinhin. Goyenbe al megen hinhan mar gare keneŋ bebak ma tiyaminj. **11** Yeŋbe yingenjde alya bereya wor po hitte waŋ yeŋya hinhin gega, go ma nurd unenjbe iginj iginj ma iramiŋ. **12** Goyenpoga al kura pel ma irde dufayminj yen ge tareŋ iramiŋ marbe Al Kuruŋyen dirŋej weŋ heŋ heŋ sanŋiŋ yunyinj. **13** Dirŋej weŋ haminj gobe megen niŋ mata ma gama irde Al Kuruŋyen dirŋej weŋ haminj. Irde alyen dufayde ire uŋyat matare ma Al Kuruŋyen dirŋej weŋ haminj. Yeŋbe Al Kuruŋyen dufayde po dirŋej weŋ haminj.

14 Be, Mere gore po al heŋbe neŋya hinhet. Irdeb tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ wor po goyen dil-niniŋde wor po keneŋ hinhet. Tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ Urmiŋ uŋkureŋ muŋ goyen unyiŋ. Yeŋbe al buniŋeŋ yirde faraŋ yurd yurd matamiŋ kuruŋ wor po. Irde mere fudinde manaq makinj wor po hinhin.

15 Be, Yon Baptais beleŋ yen ge kuware tagalde gaha yen hinhin: “Al gabe ne beleŋ dinenj himyen al go goyen. Yen ge yenbe gaha dinenj himyen: ‘Al harhokner wayyeŋ al gobe ne kawaŋ ma himiriŋya bikkenj bikkenj wor po hinhin. Niŋgeb denemya tareŋmiŋyabe nere folek wor po,’ dinenj himyen gobe gogo,” yirinj.

16-17 Be, saba sanŋiŋbe Al Kuruŋ beleŋ Mose haniŋde kerke yen beleŋ tagalyinj gega, buniŋeŋ dirde faraŋ durd durdyā mere fudindeya gobe Yesu Kristu haniŋde kerke yen beleŋ dunyinj. Niŋgeb yen beleŋ buniŋeŋ dirde faraŋ durd durd

mata gobe kuruŋ wor po geb, neŋ tumŋaŋ guram dirde tareŋ dirde go hende hugiŋeŋ duneŋ tebaŋ dirde hiyen. ¹⁸ Al Kuruŋbe al kura kintiŋ miŋmonj gega, Al Kuruŋ Urmiŋ uŋkureŋ muŋ goreb Al Kuruŋbe gwahade yeŋ kawan dikala dirde hiyen. Yeŋbe Al Kuruŋya tuŋaŋde, irde yeŋya tumŋaŋ haryen.

*Yon Baptais beleŋ saba tagalyin
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-17)*

¹⁹ Be, Yerusalem taunde niŋ Yuda marte doyaŋ mar beleŋ Yon Baptais goyen, “‘Gebe al ganuŋ?’ inen gusuŋaŋ irnayiŋ,” yineŋ Al Kuruŋ dolonj ird ird mata doyaŋ marya Liwai marya kura hulyaŋ yiramiŋ. ²⁰ Be, mel go waŋ gusuŋaŋ irkeb Yon gobe helwaŋ ma hiriŋ. Irdeb kawan keŋkelak po, “Nebe Mesaia moŋ,” yinyiŋ. ²¹ Irkeb sopte gusuŋaŋ irdeb, “Niŋgeb gebe ganuŋ? Ge gayenbe Elaia?” inamiŋ. Inkeb wol henje, “Moŋ, nebe yeŋ moŋ,” yinyiŋ. Irkeb mel gore sopte po, “Niŋgeb Mose beleŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ al kura wayyen yirin go goyenbe ge gago?” inamiŋ. Irkeb Yon beleŋ wol henje, “Moŋ po,” yinyiŋ. ²² Irkeb mel gore, “Niŋgeb gebe ganuŋ? Mere bebakkenj kura dirkeb mulgaŋ heŋ kunbe hulyaŋ dirhaŋ mar goyen bebak yirtek,” inamiŋ. ²³ Irkeb Yon beleŋbe Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ mere tiyyiŋ goyen goke yeŋbe, “Nebe al kura sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ henje, ‘Doyaŋ Al Kuruŋyen beleŋ sope irde huwa irnaŋ!’ yeŋ hiyeŋ yeŋ katinj al go goyen,” yinyiŋ.
Aisaia 40:3

²⁴ Gwaha yinkeb Yuda marte tikula sanjŋ po gama irde hanjen Farisi mar kura Yuda mar beleŋ hulyaŋ yirke wayamiŋ gore, ²⁵ “Gebe Mesaia moŋ, Elaia moŋ, irde Al Kurunyen mere basaŋ al yitiŋ goyen moŋ yaha gega, daniŋ geb alya bereya baptais yirde ha?” ineŋ gusuŋjan iramiŋ. ²⁶ Irkeb wol heŋbe, “Nebe fe uliŋ po baptais yirde hime. Goyenbe deŋ han bana gonjbe al kura deŋ beleŋ al gwahade yeŋ ma nurd unen han al kura hi. ²⁷ Yeŋbe harhokner ga wayyen. Ne al gahade gare epte ma yeŋ ge teŋ meteŋ kuruŋ titek hime. Kahan basanminde niŋ kaŋ urguŋ kaŋ yugu teŋ teŋ gobe meteŋ kuruŋ moŋ gega, go wor epte moŋ yeŋ nurde hime,” yinyiŋ.

²⁸ Be, mata teŋ hinhan kuruŋ gabe Betani taunde, Yodan fe siŋa kurhan Yon Baptais beleŋ alya bereya baptais yirde hinhan beleŋ goŋ forok yiriŋ.

Yesube Al Kuruŋ Urmij

²⁹ Be, ferd faymiŋdebe Yesu go Yon hitte waŋ hike kenenjbe alya bereya gor gabu irde hinhan mar goyen, “Al Kurunyen sipsip al diriŋ fonjen nen ge teŋ gitik irtiŋ go iro waŋ hi iro kennan. Yeŋ kamyen gore gab megen niŋ marte mata buluŋ kuruŋ gayen pasi iryeŋ. ³⁰ Nebe al gayen gake yeŋbe, ‘Al kura harhokner wayyen al gobe ne kawaŋ ma himiriŋya bikkenj bikkenj wor po hinhan. Ningeb tareŋmiŋbe nere fołek wor po,’ yimiŋ gogo. ³¹ Ne beleŋ waŋ alya bereya baptais yirde himyen gabe al gayen Israel mar yikala yirmekе keneŋ bebak tinayıŋ yeŋ baptais yirde

himyen. Goyenpoga ne wor bikkeñbe Mesaibabe al goyen yeñ bebak ma teñ hinhem,” yinyiñ.

³² Irdeb Yesu baptais irkeya mata forok yirinj goyen goke Yon Baptais beleñ gahade momoñ yiryiñ: “Be, nañkiñde mat Holi Spirit kalyingi kattinj yara teñ ulin hende hike kinmiñ. ³³ Ne wor go ma nurde unmewoñ gega, fe beleñ po alya bereya baptais yirayin yeñ hulyanj niryin Al gore, ‘Al kura Holi Spirit kateñ yeñ hende hike kenayin al goreb Holi Spirit beleñ po alya bereya baptais yiryen,’ ninyiñ. ³⁴ Niñgeb mata gwahade goyen yeñ hitte forok yeke kinmiñ geb, gago al gabe Al Kuruñyen Urmiñ dineñ hime,” yinyiñ.

Al karwo Yesuyen komatmiñ hamin

³⁵ Be, sopte fay urkeb Yon gobe komatmiñ irawa goya gor huwarde hinhan. ³⁶ Irkeb Yesu wañ kuñ hike keneñbe, “Al Kuruñyen sipsip al dirinj dirñenj iro kinyi,” yinyiñ.

³⁷ Be, komatmiñ irawa gobe Yon beleñ gwaha yeke nurdeb Yesu gama irde kwaryum. ³⁸ Gama irde hike Yesu beleñ fulgañ kan yeneñbe, “Derbe da niñ nurde wañ har?” yinyiñ. Irkeb irem gore wol heñbe, “Rabai, gebe dare heñ kuñ ha?” ineñ gusunjañ iraryum. (“Rabai” gobe Griek mere matbe “tisa” yeñ hanjen.) ³⁹ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Wayyi, wañ gabe kiniryen,” yinyiñ. Irkeb irem gore gama irde kuñbe hin hin gasun goyen kenaryum. Irdeb nañña diliñbe 4 kilok wawunjbana hirinj geb, goyen nalube Yesuya gor po hinhan.

⁴⁰ Be, Yonyen mere nurde Yesu gama iraryum al kurabe Andru. Yeñbe Saimon Pita kuliñ. ⁴¹ Yeñbe

Yesuya hej gabe gor mat po itiŋ Saimon niŋ kunŋ naŋkinyiŋ. Irdeb kenenbe, “Deyyabe Mesaia kenhar,” inyiŋ. (Mesaia gobe Grik mere matbe Kristu.) ⁴² Gwaha inenbe Saimon goyen Yesu hitte tawayyiŋ. Tawake Saimon goyen Yesu beleŋ kenenbe, “Gebe Yon urmiŋ Saimon. Gebe Sifas gineŋ hinayiŋ,” inyiŋ. (Sifas gobe Grik mere mat Pita.)[†]

Yesu beleŋ Filipyā Natanielyā komatniŋ yiryiŋ

⁴³ Be, go feramiŋ kunŋ fay urkeb Yesu go Galili naŋare kwe yeŋ kuŋ hinhin. Kuŋ henŋya Filip kenenbe, “Waŋ gama nira,” inyiŋ. ⁴⁴ Filipbe Betsaida taunde niŋ al. Andruya Pitaya wor gor niŋ po.

⁴⁵ Be, Filip go kadom Nataniel niŋ naŋkenen kuriŋ. Kuŋ kenenbe, “Neŋbe Mose beleŋ saba saŋiŋmiŋde yeŋ ge kayiŋ, irde Al Kurunyen mere basaŋ mar manan̄ yeŋ ge asanđe kayamiŋ al go goyen kenhet. Yeŋbe Nasaret niŋ al Yesu, Yosep urmiŋ,” inyiŋ. ⁴⁶ Irkeb Nataniel beleŋ wol henŋbe, “Nasaret taunde matbe da igin̄ forok yiyyen? Epte moŋ geb,” inyiŋ. Irkeb Filip beleŋ, “Wake kure, irde ga kena,” inyiŋ.

⁴⁷ Be, Yesu beleŋ Nataniel waŋ forok yeke kenenbe, “Be, Israel mar al fudinde wor po yeŋ kentek albe gago. Yeŋbe usi ma teŋ hiyen. Hubu wor po,” yiriŋ. ⁴⁸ Irkeb Nataniel beleŋ, “Gebe daha mat nurd nunha?” inen gusuŋaŋ iyiŋ. Irke wol henŋbe, “Gebe Filip beleŋ kuŋ ne niŋ ma ginkeya fik he yokŋare hike genhem,”

† **1:42:** Sifas gobe Yuda marte mere, irde Pita gobe Grik marte mere. Deŋe irawa gote miŋbe ‘hora kuruŋ’.

inyiŋ. ⁴⁹ Gwaha inkeb Nataniel beleŋ, “Rabai, gebe fudinde Al Kuruŋ Urmiŋ. Gebe Israel marte Doyaŋ Al Kuruŋ,” inyiŋ. ⁵⁰ Irkeb wol heŋbe, “Fik he yokŋare hike genhem ginmeke goke teŋbe gago dufayge ne niŋ tareŋ irha? Mata gog muŋ po moŋ geb. Gote folek mata tiŋeŋ turŋun yan kurayen kurayen wor hako yeneŋ heŋ taha geb,” inyiŋ. ⁵¹ Irdeb sopte gaha inyiŋ. “Fudinde wor po dinen hime, denbe naŋkiŋ hol yeke Al Kurunyen miyoŋ beleŋ megen mat hiryon hende Al Kuruŋ hitte hurkuŋ megen kateŋ teŋ hike yennayiŋ. Irde hiryon gobe ne Al Urmiŋ gayen yeŋ bebak tinayiŋ,” inyiŋ.

2

Yesu beleŋ fe tigiri tike wain hiriŋ

¹ Be, naŋa fay irawa hubu hekeb Galili naŋa bana goŋ niŋ taun kura Kana gorbe al kura bere tiriŋ gote dula mata kuruŋ forok yiriŋ. ² Yesu milinjbe dula mata kurunde gor hinhin. Yesu wor Galili naŋare hinhin. Niŋgeb yeŋya komatmiŋya wor hoy yirkeb gor kwamiŋ.

³ Be, dula mata kurunde gor niŋ wainbe hubu hiriŋ. Irkeb Yesu milinj beleŋ wanjbe Yesu goyen, “Mel gabe wain miŋmoŋ hahanj,” inyiŋ. ⁴ Irkeb Yesu gore wol heŋbe, “Bere,* daniŋ geb gwaha gwaha tiya nineŋ ha? Mata tiŋeŋ turŋun yan titek nalube hako geb,” inyiŋ. ⁵ Gwaha inkeb milinj beleŋ gor niŋ meteŋ mar goyen, “Yeŋ beleŋ daha kura tinaŋ dinkeb go po gama irnayiŋ,” yinyiŋ.

* **2:4:** Yesube Mesaia meteŋ goyen miŋ uryiŋ geb, milinj goyen bere inyiŋ gogo.

6 Be, Yesu hinhin ya bana goňbe Yuda marte matare haniňya kahanýa halde ig uliň titek fe farde hanýen kuwe hora beleň po yirtiň karkuwanj 6 gayen hinhan. Kuwe uňkureňbe fe 100 lita gwahade goň hitek. **7** Irkeb Yesu beleň meteň mar goyen, "Kuwe ga fe yunke makin henaj," yinyiň. Irkeb fe yunke wan tumňaň makin hitiň ala tiyamiň. **8** Irkeb, "Be, fe kura farde yukanj dula mata ga tonaj henj hi al go unnaň," yinke yeň yiriň gwahade po tiyamiň. **9** Gwaha tikeb dula mata gote tonaj al goreb Yesu beleň fe tigiri tike wain hiriň goyen tuňaň uryiň. Goyenbe wain gobe meteň mar beleň gor niň kura teň wayhanj yeň ma nuryiň. Gega meteň mar gobe gwaha mat forok yihi yeň nurde hinhan. Be, tonaj al gore bere tiriň al goyen hoy irke wakeb, **10** "Albe wain iginj wor po go wa yawaň yunke nene hanýen. Irde ep nene hikeya gab wain mali malinjeň goyen yawaň yunen hanýen. Goyenbe gebe gwaha ma taha. Wain iginjeňbe kame ga yunen yeň nurdeb wain mali malinjeň goyen hubu heke gab gago iginj dunha," inyiň.

11 Be, Galili naňa bana niň taun Kana gorbe Yesu beleň hanýapyä wor po mata tiňeň goyen forok iryiň. Irkeb komatmiň yago mata tiňeň turňuň yanji tiyyiň goyen kenenbe yeň ge du-faymiň saňiň iramiň.

*Yesu beleň Al Kuruňyen ya balem bana hora
meteň teň hinhan mar yakira tiyyiň*

(Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

12 Be, go kamereb Yesube milinjya kulinj yagoyabe komatmiňya irde tumňaň Kapeneam taunde

kateŋ gor hinhan gega, wawuŋ budam ma hinhan.

13 Be, Yuda marte gabu nalu kuruŋ kura Pasoba[†] goyen forok yeweŋ tikeb Yesube taun go tubul teŋ Yerusalem hurkuriŋ. **14** Kuŋ Al kuruŋyen ya balem koya milgu irtiŋ bana al gabu irde hanjen sawsawa kuruŋde gorbe al beleŋ bulmakaw, sipsipyabe kalyingi yago gor yerke al beleŋ wanŋ damu teŋ hinhan goyen yinyiŋ. Irde hora kapyan heŋ heŋ mar[‡] manaq gasuŋmiŋde keperde hike yinyiŋ. **15** Gwahade yeneŋbe kaŋ kura teŋ det goyen yusulak teŋ teŋde niŋ det irde gore po dapŋa goyen tumŋaŋ yusulak tike Al Kuruŋyen ya balem bana mat siŋare katamiŋ. Irde hora kapyan heŋ heŋ marte hora goyen yad yemeyke mali ga megen katamiŋ, irde hora yerd yerd gasuŋ wor yaboloŋ tiyyiŋ. **16** Irdeb kalyingi damure niŋ yerde hinhan mar goyen yinyiŋ. “Det ga yade kat kunan. Daniŋ geb Adoner yabe dawet damu teŋ teŋ gasuŋ irde hanŋ?” yinyiŋ. **17** Be, komatmiŋ yago goyen yeŋ beleŋ mata tiyyiŋ goyen keneŋbe Al Kuruŋyen asanđe mere kura katinŋ hinhin goke biŋ bak yamiŋ. Merebe

[†] **2:13:** Bikken Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kuniŋ tiyamiŋabe Al Kuruŋ beleŋ sipsip al diriŋ diriŋeŋ gasa yirde darim yade yame kantayaŋ sam yirnayiŋ yinyiŋ. Munaŋ al kura gwaha ma tiyamiŋ marbe Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ wanŋbe mel gote urmiŋ mataliŋya dapŋamij mataliŋya goyen tumŋaŋ gasa yirke kamamiŋ. Gega meremiŋ gama iramiŋ marbe miyoŋmiŋ beleŋ yubul tiyamiŋ goke dufay heŋ heŋ ge dula mata teŋ hinhan.

[‡] **2:14:** Hora kapyan heŋ heŋ mar gobe al beleŋ horamiŋ hoyan goyen yunkeb wolmiŋeŋbe Al Kuruŋyen ya balem bana Al Kuruŋ galak ird irdde niŋ hora goyen yuneŋ hanjen.

gahade:

“Yage goke dufay heŋ heŋ gore po mununeŋ teŋ hi,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 69:9*

¹⁸ Be, Yuda marte doyan mar gor hinhan goreb, “Mata tiŋeŋ dahade kura Al Kuruŋ beleŋ po ga irtek goyen kura forok irke keneŋbe fudinde gebe mata gahade ird ird tareŋge yaŋ yeŋ gentek?” inamiŋ. ¹⁹ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Al Kuruŋyen ya balem ga upew urnaŋ. Irkeb ne beleŋ naŋa fay karwore po ya kuruŋ goyen sopte irde pasi ireŋ,” yinyiŋ. ²⁰ Irkeb mel goreb, “Ya balem gayenbe dama 46 hubu heke gab pasi iramiŋ. Goyenbe ge beleŋbe naŋa fay karwore po ya ga irde pasi ireŋ yeŋ ha?” inamiŋ. ²¹ Goyenbe Yesu beleŋ Al Kuruŋyen ya balem niŋ yiriŋ gobe yiŋgeŋ ge nurde yiriŋ. ²² Kame Yesu go kamyiŋde mat huwarke gab komatmiŋ yago goyen Yesu beleŋ mere tiyyiŋ goyen goke biŋ bak yamiŋ. Irkeb Al Kuruŋyen mere asaŋde hi goya Yesu beleŋ mere tiyyiŋ goyen fudinde yeŋ nuramiŋ.

²³ Be, Yesu go Pasoba gabu kuruŋ nature Yerusalem hinhinya goyen mata tiŋeŋ kurayen kurayen Al Kuruŋ po ga yirtek goyen yirde hike yenenbe al budam yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. ²⁴ Goyenpoga Yesube al biŋde dahade han̄ goyen keŋkela nurde yuneŋ hinhin geb, mel goke hekken ma nuryiŋ. ²⁵ Yeŋbe al du-faymiŋdebe gwahade han̄ yeŋ nurde hinhin geb, al kura beleŋ waŋ al kadom ge tagalde al gobe gwahade gwahade yeŋ momoŋ irtek ma hinhin.

Yesu beleñ Nikodemusya mere tiyaryum

¹ Be, Yuda marte doyan mar buda bana gon niñ al kura deñembe Nikodemus goyen hinhin. Al gobe Farisi mar al. ² Yeñ beleñ wawuñ kurare kura Yesu hitte wañbe, “Rabai, gebe al saba yird yird al, irde Al Kurun beleñ gad gerke wayan yen nurde hite. Al kura Al Kurunya ma hiriryenbe mata tiñeñ kurayen kurayen ge beleñ irde ha gayen epte ma iryen,” inyiñ. ³ Irkeb Yesu beleñ wol henþe, “Fudinde wor po ginhem. Al kura sopte ma kawañ hiyyenbe Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyan yirde hi bana gon epte ma hiyen,” inyiñ. ⁴ Irkeb Nikodemus goreb, “Goyenbe al salanñeñ hitinþe daha mat sopte kawañ hiyyen? Daha matbe milinj biñde hurkuñ sopte kawañ hiyyen? Epte moñ!” inyiñ. ⁵ Irkeb wol henþe, “Fudinde wor po ginhem. Al kura mata buluñmiñ yubul teñ fe po baptais tiyyen, irde Holi Spirit tiyyen al gobe epte al gergeñ sopte kawañ hitin yara hiyyen. Munañ gwahade ma tiyyenbe Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyan yirde hi bana gon epte ma hurkuyen.” ⁶ Albe milinj biñde mat kawañ heñ hanÿen. Gega kawañ hitin mar gobe Holi Spirit beleñ po gab Al Kurun diliñde al gergeñ yiryen. ⁷ Sopte kawañ hawayin ginhem gake hurkuñkat ma tiyayin. ⁸ Meñe migiriñbe nurde hityen gega, meñe gobe gwaha mat wañ gon kwa yen ma po nurde hityen. Niñgeb Holi Spirit beleñ gergeñ yiryen mar goyen wor megen niñ mar beleñ epte ma al gwahade yen bebak tinayin,” inyiñ. ⁹ Gwaha inkeb Nikodemus beleñ, “Mere yen ha gobe daha mat forok

yiyyenj?" inyinj.

¹⁰ Irkeb wol henjbe, "Gebe Israel mar saba yird yird al gega, dahade niñgeb merene gayen bebak ma teñ ha? ¹¹ Fudinde wor po ginej hime. Neñbe saba fudinde yeñ nurde hityen goke tagalde hityen. Irde mata fudinde dilniniñde yeneñ hityen goke tagalde hityen. Goyenpoga deñbe mereninin goyen fudinde yeñ ma nurde hanjen. ¹² Nebe iginj bebak tinayinj mat po megen gar mata forok yeñ hanjen goyen yade saba dirde himyen gega, deñbe fudinde yeñ ma nurde hanjen. Niñgeb Al Kurunj hire gor niñ mata forok yeñ hanjen gore saba dirmekeb daha mat fudinde yenayinj? Epte moñ geb. ¹³ Al kura Al Kurunj hire gor kura ma hurkuriñj. Goyenbe ne Al Urmiñ gayen ga po gab Al Kurunya heñ gor mat katmiriñj. Niñgeb Al Kurunyen gasunđe niñ mata goyen iginj tagaltek hime. ¹⁴ Mose beleñ sawsawa po kuruñ nañña bana gon Israel marya hinhanja baras ain beleñ po kunere toneñ irde he hende kerde isan hiriñj. Niñgeb ne Al Urmiñ gayen wor Al Kurunj beleñ gwaha po niryenj. ¹⁵ Gogab ne neneñbe al tumñjan ne niñ dufaymiñ sanjinj irde Al Kurunya hugiñej hinayinj.

¹⁶ "Al Kurunje megen niñ alya bereya gayen bubulkuñne wor po yeñ nud yunenjbe Urmiñ unjkureñ muñ goyen basiñña ma irdeb yunyinj. Niñgeb al kura Urmiñ goke dufaymiñ tareñ iryenj al gobe hugiñej kamde kamdere ma kuñbe Al Kurunya hugiñej hiriryenj. ¹⁷ Al Kurunje alya bereya gayen merem yan yire yeñ ma Urmiñ teñ kerke katyiñj. Gwaha titjenjbe Urmiñ beleñ metenj

tiyyen go hende alya bereya yumulgañ tiyyen yen Urmiñ teñ kerke katyiñ. ¹⁸ Niñgeb al kura Urmiñ goke dufayminj tareñ iryenjbe Al Kuruj beleñ merem yañ ma yiryeñ. Munañ al kura Al Kuruj Urmiñ goke dufayminj sañij ma iryen al gobe Urmiñ uñkureñ muñ goke hekkeñ ma nuryen geb, bikkeñ merem yañ irtiñ hiyen. ¹⁹ Be, merem yañ yird yird gote miñbe gahade: hulsi kura Al Kuruj beleñ teñ kerke megen gar wayyiñ. Goyenbe albe mata buluñ po teñ hañyen geb, kidoma bana po hitek yirkeb hulsi niñ amaneñ ma nurde hañyen. ²⁰ Niñgeb mata buluñ teñ hañ marbe hulsi niñ iginj ma nurde hañ. Moñgo hulsire forok yeteke mata buluñniñ kawan henayiñ yeñbe hulsire watek ma yirde hiyen. ²¹ Goyenpoga al kura mata iginj iginj fudinde po teñ hi al gobe hulsire forok yeñ hiyen. Gogab mata teñ hiyen kuruj gobe Al Kuruñyen dufay po gama irde teñ hi goyen kawan hekeb al hoyan beleñ kennayiñ,” inyiñ.

Yon Baptais beleñ Yesu niñ kawan po tagalyiñ

²² Be, go kamereb Yesuya komatmiňja gobe Yerusalem taun go tubul teñ Yudia naña bana goñ niñ tiyuñ hoyanyañ hoyanyañ kwamiñ. Irde goñ naña fay budam ma henya alya bereya baptais yiryiñ. ²³ Be, goya goyenbe Yon Baptaisbe Salim tiyuñ bindere Ainon gor al baptais yirtek fe iginđe wor po hin hin. Niñgeb gor alya bereya turte wañ hikeb baptais yirde hin hin. ²⁴ Yon go gwaha teñ hin hin gobe fere teñ koyare ma keramiňja teñ hin hin.

²⁵ Be, Yonyen komatyabe Yuda al kura goya yende matare ig uliñ teñ teñ mataya fe baptais

nij kadom mohonđe tiyaminj. ²⁶ Gwaha teñ Yon hitte wanđbe, “Rabai, Yodan fe ward ironj geya hinaruñ al gobe al baptais yirde hi. Irkeb al tumňaŋ yenj hitte kuŋ hanj,” inamiŋ. ²⁷ Irkeb Yon beleñ wol henđbe, “Albe mali mali ma metenj tinayinj. Al Kurunj beleñ metenj yuntiŋ goyen po tinayinj. ²⁸ Haŋkapyabe, ‘Nebe Mesaia moŋ. Nebe yenj ge teñ meheň heň wamirinj,’ dinenj hinhem goyen deňbe nurde hanj. ²⁹ Al kura beremekerd unke tewe yenj bere gote yare kuyenj. Irkeb al gote kadombe wanj bere tiyyenj al gote yare heň al goya beremya mulgaň hen wanj waŋ ge doyan hiyyenj. Irdeb al go wanj mere tike nurdeb amanj hiyyenj. Ningeb al go amanj hiyyenj gwahade goyen po ne wor Yesuyen mere momonj nurdeb amanj wor po hihim. ³⁰ Yeňbe al deňem yaŋ hiyyenj, munanj nebe deňnem moŋ heweň.

³¹ “Yeňbe Al Kurunj hitte mat katyiŋ geb, al megen hanj kurunj gate folek wor po. Munanj nebe megen gar forok yimirinj geb, megen nij al, irde megen mata forok yenj hanj go po ga nurde bebak teñ himyen. Fudinde wor po, yeňbe Al Kurunj hitte mat katyiŋ geb, neŋ al megen hite kurunj gate tarenj folek wor po. ³² Yeňbe Al Kurunyen gasunđe niŋ mata goyen diliňde yenenj, mere kirmiňde nurde hiyen goke tagalde hiyen gega, al kura mereminj nurde fudinde yenj ma nurde hanjen. ³³ Goyenbe al kura Yesuyen mere nurde usi ma yiyyenbe Al Kurunyen merebe fudinde yenj nurdeb gogo gwaha tiyyenj. ³⁴ Al Kurunj beleñ teñ kerke wayyinj al gobe Holi Spirit kerjkela wor po untiŋ geb, Al Kurunyen mere po tagalde hiyen.

³⁵ Yeŋbe Naniŋ Al Kurun beleŋ bubulkunjne wor po yeŋ nurde unenjbe det kuruŋ gayen doyaŋ yird yird tareŋ goyen unyinj. ³⁶ Niŋgeb al kura Urmiŋ goke dufaymiŋ sanjŋ iryenjbe Al Kurunya huginjən hiriryen. Munaŋ Urminde mere ma nuryenjbe Al Kurunyen bearar bana hiyen geb, yeŋya huginjən heŋ heŋ goyen epte ma tiyyeŋ,” yinyinj.

4

Yesuya Samaria bere kura goya mere tiyaryum

¹ Be, Farisi mar gobe Yesu beleŋ Yon Baptais fole irde al budam baptais yirke komatmiŋ budam heŋ haŋ yeke gote mere momoŋ goyen nuramiŋ. ²⁻³ Niŋgeb Yesu gobe Yudia naŋa go tubul teŋ sopte mulgaŋ heŋ Galili naŋa beleŋ kuriŋ. Goyenbe Yesu yinjenjbe al kura ma baptais yirde hinhin. Komatmiŋ yago beleŋ po ga al baptais yirde hinhin.

⁴ Be, Galili kwe yeŋbe beleŋmiŋ Samaria naŋayaŋ mat kuriŋ. ⁵ Kunjbe Samaria naŋa bana gon niŋ taunde kura gor forok yiriŋ. Taun gote deŋembe Sikar. Sikar taun gobe megen tapum kura bikken Yekop beleŋ urmiŋ Yosep niŋ tubul teŋ unyinj goyen bindere hinhin. ⁶ Gorbe Yekopyen meteŋ mar beleŋ bikkeŋ mete fe talamiŋ kura goyen gor hinhin. Be, Yesu gob beleŋ ulyaŋ kun naŋa baŋkāhal heŋ misiŋen wor po hekeb uliŋ yul yeke kun mete fete gor keperde usan heŋ hinhin.

⁷ Gor hikeb Samaria bere kura fe fare yeŋ wayyiŋ. Irkeb Yesu beleŋ, “Fe kura nunke newe,” inyinj. ⁸ Goya goyenbe komatmiŋ yagobe kun

biŋge damu tiniŋ yeŋ taun bana goŋ kwamiŋ.
⁹ Be, Yesu beleŋ gwaha inkeb Samaria bere gore wol heŋbe, “Gebe Yuda mar al, munaiŋ nebe Samaria niŋ bere. Goyenbe dahade geb fe kura nunke newe ninha?” inyiŋ. Yuda marbe Samaria mar niŋ igiŋ ma nurd yuneŋ awalikde ma hanyen geb, gogo mere gwahade tiyyin. ¹⁰ Be, bere go gwaha yekeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Gebe det igiŋ wor po damum moŋ Al Kuruŋ beleŋ dulin guntek gobe det goyen yeŋ nurde, fe niŋ gineŋ hime al gayen neneŋ bebak ten̄ ha manhan det goke gusunŋaŋ nirwoŋ. Irkeb Al Kurunya hugiŋen hitek gird gird fe goyen gunmewoŋ,” inyiŋ.
¹¹ Irkeb bere goreb, “Doyaŋ al, mete gabe dukun wor po. Irde fe fard fard detgem moŋ gega, damde kun̄ nene igiŋ hitek fe goyen farayin? ¹² Fe gabe asininiŋ Yekop, dirŋeŋ wen̄, sipsipminyabe bulmakawmiŋa beleŋ nene hinhan. Irdeb neŋ ge tubul ten̄ dunyiŋ. Ningeb ge gayenbe asininiŋ Yekop folek yeŋ nurdeb gogo yaha?” inyiŋ.
¹³ Irkeb wol heŋbe, “Al buda mete fe gayen ga nenayiŋbe sopte fe niŋ yiryeŋ. ¹⁴ Goyenbe fe ne beleŋ yunmeke nennayiŋ mar gobe sopte fe niŋ ma yiryeŋ. Fudinde, fe ne beleŋ yunmeke nennayiŋ gobe Al Kurunya hugiŋen hitekde niŋ fe. Fe gobe fe kura diliŋde mat hugiŋen marde waŋ hiyen go gwahade goyen geb, fe go niyyen al gote biŋde forok yeŋ epte ma pet yiyyen,” inyiŋ. ¹⁵ Irkeb bere goreb, “Doyaŋ al, fe ge beleŋ yeŋ ha goyen ne nunayiŋ. Gogab sopte fe niŋ ma niryeŋ. Irdeb sopte fe fard fard niŋ gar ma waŋ heŋ,” inyiŋ. ¹⁶ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe,

“Kuṇ almege tupi teñ ga wayyi,” inyiñ. ¹⁷ Gwaha inkeb bere goreb, “Nebe almenem moṇ,” inyiñ. Irkeb Yesu beleñbe, “‘Almenem moṇ,’ yaha gobe fudinde yaha. ¹⁸ Fudinde gebe al siptesonoj yade yubul teñbe sopte al teñ goya har gobe almege moṇ. Niñgeb, ‘Almenem moṇ,’ ninha gobe fudinde wor po yaha,” inyiñ. ¹⁹ Irkeb bere goreb, “Doyañ al, gebe Al Kuruñyen mere basaŋ al genhem. ²⁰ Goyenbe Al Kuruñ dolon ird ird gasuñbe asininiñ yago beleñ dugu* gayenter wañ dolon irde hinhan. Gega deñ Yuda marbe Al Kuruñ dolon ird ird gasuñbe Yerusalem po yeñ hanjen,” inyiñ. ²¹ Irkeb Yesu beleñ inyiñ. “Bere, merene ga fudinde yeñ nura ko. Nanne dolon irniñ yeñbe dugure gorya Yerusalem taundeya po ma dolon irtek nalu goyen forok yiyyen. ²² Deñ Samaria marbe al goyen dolon irhet yeñ ma nurdeya dolon irde hanjen. Munañ Al Kuruñ beleñ alya bereya yumulgañ teñ teñ gobe neñ Yuda mar momon diryiñ geb, neñbe al goyen dolon irde hite yeñ nurdeya dolon irde hityen. ²³ Goyenbe Al Kuruñ dolon ird ird mar keñkelak wor po gore Al Kuruñyen mere fudinde goyen binde kerde Holi Spirityen tareñde Al Kuruñ dolon irtek nalube forok yiyyen. Go nalu gobe hanķa gago forok yihi. Al Kuruñbe mata gwaha mat dolon ird ird mar goke nañkeneñ hiyen. ²⁴ Al Kuruñbe gogo hi yeñ ma kentek. Yeñbe Holi Spirit yara po geb, dolon irniñ yenayıñ marbe Holi Spirityen tareñde mereminj fudinde goyen binde kerde gab dolon irde hinayin,” inyiñ. ²⁵ Irkeb

* **4:20:** Dugu gote deñjembe Grisim dugu.

bere goreb, “Mesaia gobe wayyen yej nurde hime. Yej belej gab ge belej yej ha kurun goyen miŋ keŋkela bebak diryen,” inyinj. Mesaia be Kristu inen hanjen. ²⁶ Be, bere gore gwaha inkeb Yesu belej wol heŋbe, “Go al gobe mere girde hi al gago,” inyinj.

²⁷ Be, Yesu belej bere goya mere teŋ hikeb komatmin yago goyen mulgaŋ heŋ wan yeneŋbe diliŋ fot yamiŋ. Goyenbe al kura belej, “Da niŋ nurde ha?” ineŋ kurabe, “Danin bere ga mere irde ha?” ineŋ gusuŋaŋ ma iramiŋ. ²⁸ Be, bere gobe fe fard fard kuwemin goyen gor po tubul teŋbe mulgaŋ heŋ taunde kuŋbe al momon yirdeb, ²⁹ “Al kura ne mata teŋ himyen kurun goyen momon nirde pasi wor po hihi. Yeŋbe Mesaia wet kura niŋ, wan kennan!” yinyinj. ³⁰ Irkeb mel go Yesu kinniŋ yej kwamij.

³¹ Goya goyenbe komatmin belej, “Rabai, biŋge ga kura nawa be,” inamiŋ. ³² Irkeb wol heŋbe, “Nebe biŋgene yaŋ goyen deŋ go ma nurde han,” yinyinj. ³³ Gwaha yinkeb komatmin yago goyen, “Al kura belej biŋge kura wet yawaŋ una?” yeŋbe kadom gusuŋaŋ gird tiyaminj. ³⁴ Irkeb Yesu belej, “Nere biŋgebe nad nerke wamiriŋ al gote dufay keŋkela gama irdeb meten nunyiŋ goyen teŋ tukuŋ pasi ireŋ gogo. ³⁵ Irdeb dende mere kurabe, ‘Gagasi sipte po heŋbe sak naŋa hiyyeŋ,’ yej hanjen. Goyenbe diltiŋ naŋkenen Al kurunyen metenđe biŋge ep hahan ga yennan. Biŋgebe yad yadi yertek hahaŋ. ³⁶ Al biŋge yade yadi yiryeŋ al gobe meten tiyyen gote muruŋgem tiyyen. Biŋge yad yiryeŋ gobe

alya bereya Al Kurunyə hugiñej hitek gasuñde yukuyen go gwahade goyen. Gogab meten hard hard al goya binje yad yad al goya tumñajnde amañ hiriryen. ³⁷ Niñgeb mere kura, ‘Al kura beleñ binje haryen. Irkeb al kura beleñ binje yade yadi yiryen,’ yitiñ gobe fudinde yeñ nurde hime. ³⁸ Nebe deñ beleñ binje ma hartin metenjde gor niñ binje yawarnayin yeñ hulyan dirmiñ. Al hoyan beleñ meten kuruñ po titiñ gote igineñbe deñ beleñ yade hanj gago,” yinyin.

³⁹ Be, Samaria niñ alya bereya taun goyenter ninjbe bere gore kunj, “Al goreb ne mata teñ himyen kuruñ goyen momoñ nirde pasi hihi,” yinyin geb, Yesu niñ dufaymin sanjin iramiñ. ⁴⁰ Niñgeb mel gore wanjbe, “Nenja gar hiniñ,” inkeb yenja wawuñ irawa gor heñ saba yirde hinhin. ⁴¹ Irkeb al budam Yesu niñ dufaymin tareñ iramiñ. ⁴² Irdeb bere goyen, “Hañkapyä neñbe ge beleñ mere momoñ dirañ goke du-fayniniñ yeñ ge tareñ irtiñ. Goyenpoga hañkabe nindikeñ kirmiñniñde wor po meremiñ nurdeb fudinde wor po al gabe megen niñ alya bereya Yumulgañ teñ teñ Al yeñ nurhet,” inamiñ.

Yesu beleñ doyañ al kura gote urmiñ sope iryinj

⁴³ Be, Yesu go gor heñ wawuñ irawa hubu hekeb mel go yubul teñ Galili nañare kuriñ. ⁴⁴ Kuñ heñyabe Yesu beleñ yinjeñ ge yeñ, “Al Kurunyen mere basañ marbe nañamde niñ mar beleñ palap ma yirde hanjen,” yiriñ. ⁴⁵ Be, Galili niñ marbe Pasoba gabu kuruñ nature Jerusalem kuñ gor Yesu mata teñ hinhin goyen kenamiñ geb,

yen waŋ forok yekeb amaj heŋ hoy irde gargar iramiŋ.

⁴⁶ Yesube sopte po Galili naŋa bana goŋ niŋ taun kura Kana, fe gergen tigiri tike wain hiriŋde gor kuriŋ. Gorbe naŋa gote doyaŋ al kurunjde meteŋ al kura gor hinhin. Goyenbe al gote urmiŋbe Kapeneam taunde gor garbam buluŋ po heŋ yamiŋde firtiŋde po hinhin. ⁴⁷ Doyaŋ al gobe Yesu go Yudia naŋare mat Galili forok yihi mere momon go nurdeb yen hitte kuŋ urmiŋ kamtek binde po hiriŋ goyen waŋ sope irwoŋ yen esen mere iryiŋ. ⁴⁸ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Deŋbe dulŋeŋ epte ma wor po dufaytiŋ ne niŋ saŋiŋ irnayiŋ. Mata tiŋeŋ kurayen kurayen Al Kuruŋ beleŋ po ga yirtek goyen yenen gab ne niŋ dufaytiŋ tareŋ irnayiŋ,” inyiŋ. ⁴⁹ Irkeb al goreb, “Doyaŋ al, urne kamyenkek geb, wake kure,” inyiŋ. ⁵⁰ Irkeb wol heŋbe, “Urgebe igiŋ hiyyeŋ. Go ma kamyen geb, igiŋ ge kwa,” inyiŋ. Irkeb al gobe Yesuyen mere goyen fudinde yen nurdeb yamiŋde kuriŋ. ⁵¹ Be, al go hako kuŋ hikeyabe meteŋ marmiŋ beleŋ waŋ belen keneŋbe, “Urgebe igiŋ hiyuŋ!” inamiŋ. ⁵² Irkeb al goreb da nature wor po garbam go urmiŋ tubul tiyuŋ goke gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb, “Urgebe ki naŋa bul irde naŋa diliŋ uŋkureŋ gwahade hekeya garbam tubul tiyuŋ,” inamiŋ. ⁵³ Gwaha inkeb diriŋ gote naniŋ goyen Yesu beleŋ, “Urgebe igiŋ hiyyeŋ, go ma kamyen,” inyiŋ mere gobe naŋa diliŋ goyenter wor po ninuŋ yen bebak tiyyiŋ. Irdeb yenja yamiŋde hanjen mar gobe tumiŋaŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ.

54 Be, Yesube Yudia nañare mat Galili nañare wañ mata tiñej sopte hoyan kura iryinj gobe gogo doyan al gote urmiñ sope iryinj.

5

*Yesu beleñ al garbam miñyan kura Betesida fe
ala sinjakde hinhin goyen sope iryinj*

1 Be, Yesube hinhin, irde nalu kura kuke gab Yuda marte gabu nalu kuruñ kura forok yekeb Yerusalem kuriñ. **2** Yerusalem biñde gonje fe ala kura al po taltiñ Yuda marte mere mat Betesida inen hanjen goyen hinhin. Fe ala gobe hora koya kuruñ taun go milgu irtiñde yame kura Sipsipyen Yame inen hanjen goyen bindere hinhin. Irde ya kawan yulyanen kura siptesonon goyen fe ala go siñakyan hinhin. **3-4** Gorbe al garbam miñyan karim ma wañ ya kawan bana goñ hinhin. Dilin titmiñ, kahañ nonbo hitiñabe uliñ kamtiñ yagoya goyen budam wor po wañ gor hinhin.*

5 Be, al kura dama 38 gayen garbam hitiñde po hiyen goyen wor gor hinhin. **6** Be, Yesu beleñ gor kuñ al goyen firtiñde gwahade hike keneñbe al gobe sobamde po buluñen gahade hiyen yeñ nuryinj. Irdeb, “Igiñ hemewoñ yeñ nurde ha we?” inyinj. **7** Irkeb garbam al goreb, “Doyañ al, fe ugala tike al gore kura farañ nurde nad fete nertek moñ. Niñgeb hako ga kurke yeñ kurut yeñ

* **5:3-4:** Asañ hoyanjebe gahade hi: 4 Irdeb gise hanña Doyañ Al Kuruñyen miyonj beleñ fe biñde go kateñ fe korom irde hiyen. Niñgeb miyonmiñ gore kateñ fe go korom irke al kura yeñ wa solok yeñ fe biñde kurkuyenbe garbammij dahade gobe goya po hubu hiyenj.

himekeb al hoyan beleñ wa meheñ henj kurkuñ hanjen,” inyinj. ⁸ Irkeb Yesu beleñbe al goyen, “Huwarde gasunje sope irde teñ kwa,” inyinj. ⁹ Irkeb goyare po al gobe igin hirinj. Irdeb huwarde gasunjinj sope irde teñ kuriñ.

Be, mata gobe Sabat nature forok yirinj. ¹⁰ Niñgeb Yuda marte doyan mar beleñ al igin hirinj al goyen, “Sabat nature detge yade kuñ ha gobe Moseyen sabarebe utan irtinj goyen teñ hanj geb,” inaminj. ¹¹ Irkeb al gore wol henjbe, “Sope nira al goreb, ‘Huwardeb detge teñ kwa,’ nina,” yinyinj. ¹² Irkeb mel goreb, “Gobe ganuñ al beleñ wor po gwaha gina?” ineñ gusuñan iramiñ. ¹³ Goyenbe Yesube al buda kurun bana gonj isal po uryinj geb, al garbam minyan igin hirinj goreb al goyen yenj bebakkenj ma nuryinj.

¹⁴ Be, kamebe Yesu beleñ Al Kurunyen ya balem bana gor al go keneñbe, “Ga nura ko. Igin hawañ geb, sopte mata buluñ ma tiyayinj. Monggo det buluñ wor po girtek kura forok yenj gunyenj geb,” inyinj. ¹⁵ Irkeb al gobe Yuda marte doyan mar hitte kuñbe, “Yesu beleñ sope niruñ,” yinyinj.

¹⁶ Be, Yesu gob Sabat nature mata gwahade tiyyinj geb, Yuda marte doyan mar beleñ buluñ buluñ iramiñj. ¹⁷ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, “Adonebe meteñ titinde po hiyen. Gayenter wor meteñ teñ hi. Niñgeb ne manaj gago meteñ teñ hime,” yinyinj. ¹⁸ Gwaha yekeb mel Yuda marte doyan mar goreb daha mat kura mayteke kami yenj kurut wor po yenj hinhan. Gobe Sabat naluyen saba ma gama irde hiyen goke po monj. Al Kuruñ wor neya tuñande, irde Adone nigen

yen̄ hiyen goke manaq igin̄ ma nurdeb gogo maynī tē hinhan.

¹⁹ Be, Yesu belē gahade wol hirīj: “Fudinde dinē hime. Urmībe yīngejde sañījde epte ma det kura iryēj. Nanī belē mata kura tē hiket Urmī wor goyen po tē hi. Nīgeb yējbe Nanī belē mata kura tē hiket kenējbe goyen po tē hiyen. ²⁰ Nanībe Urmī goyen bubulkūne wor po yen̄ nurdeb yen̄ mata tē hiyen kurū gob Urmī ikala irde pasi hēj hiyen. Fudinde dējbe han̄ka mata kenhāj gate folek Al Kurū belē Urmī ikala irkeb yen̄ belē kawan forok yiryen̄. Irkeb dēj belē yenen̄be diltī fot yenayī. ²¹ Nanī belē al kamtījde mat yisan̄ hēj hiyen̄ gwahade goyen po, Urmī wor al kura Al Kurunyā hugīnēj hēj hēj goyen une yen̄be igin̄ ala po unyen̄. ²² Irde Nanī yīngejbe al merem yan̄ ma yirde hiyen̄. Goyenpoga al merem yan̄ yird yird metējbe Urmī hanījde kiriyī. ²³ Gogab al belē Nanī turū irde hanjen̄ gwahade goyen po Urmī wor turū irde hinayī. Al kura Al Kurū Urmī ma turū irde hiyen̄be tē kerke wayyī al Nanī wor turū ma irde hiyen̄.

²⁴ “Fudinde wor po dinē hime, al kura merene gayen nurde nad nerke katmirīj al goke du-faymī tarēj iryējbe yēya hugīnēj hēj hēj goyen tenayī. Irdeb yen̄ dilījde merem yan̄ ma henayī. Go mar gobe hugīnēj kamde kamde mata goyen fole irde Al Kurunyā hugīnēj hēj hēj mata goyen mīnyan̄ henayī. ²⁵ Fudinde wor po dinē hime, nalu kura forok yewen̄ tiya. Go

nalu gobe gago forok yihi. Niñgeb Al Kuruñ ma nurde unenþe yen diliñde al kamtiñ yara hanyen mar goyen Al Kuruñ Urmiñde mere nurnayinj. Irde nurde yen ge dufaymiñ tareñ irdeb yenya hugiñej hinayinj. ²⁶ Naniñ yinjenþe al beleñ yenya hugiñej heñ heñ mata gote miñ al. Gwahade goyen po Urmiñ wor Naniñ beleñ hugiñej heñ heñ mata gote miñ al iryinj. ²⁷ Irdeb yenþe Al Urmiñ geb, alyen mata iginþa bulunþa pota yird yird sañij goyen manaq unyinj.

²⁸ “Be, al kamtiñ tumñaj Urmiñde melak nurdeb metemiñde mat huwarnayinj nalu go wan hi geb, goyen goke hurkuñkat ma tinayinj. ²⁹ Al mata iginj iginj teñ hitiñ marbe huwarde Al Kuruñya hugiñej hinayinj. Munaq al mata buluñ buluñ teñ hitiñ marbe kamtiñde mat huwarkeb merem yañ yiryenj. ³⁰ Nigen tareñdebe epte ma daha wet kura tiyeñ. Alyen mata iginþa bulunþa yineñ himyen gobe Al Kuruñ beleñ al gobe gwahade ninke po gabe iginj ma buluñ yineñ himyen gogo. Nebe dufayner ma mata teñ himyen. Nad nerke wamiriñ al gote dufay po gama irde gwaha teñ himyen. Niñgeb meteñ teñ himyen gabe huwak geb,” yinyinj.

Al hoyan wor Yesube ganuñ goyen tagalamiñ

³¹ Be, Yesu beleñ sopte po gaha yinyinj: “Nebe nigen ge yen nebe al goyen yeweñþe merene gobe fudinde moñ yenayinj. ³² Goyenbe ne niñ heñ mere tagalde hiyen al kura hi. Al gore ne niñ tagalde hiyen gobe fudinde yen nurde hime. ³³ Deñþe Yon Baptais beleñ ne niñ dahade kura yeke nurtek yen al hulyanþ yiranj. Irkeb

yen beleñ ne niñ mere fudinde diruñ. ³⁴ Nebe al beleñ ne niñ heñ tagalwon yen ma nurde hime. Goyenpoga Yon Baptais beleñ ne niñ heñ tagalde hi goke momoñ dirde hime gobe deñ beleñ ne niñ dufaytiñ tareñ irkeb Al Kuruñ beleñ dumulgan tiwoñ yen nurdeb gago momoñ dirde hime. ³⁵ Yonyen merebe hulsi kura melak heñ agat urtiñ yara alyen dufay wuk irde hinhan. Irkeb deñbe sobamde ma meremiñ goke aman heñ hinhan. ³⁶ Goyenbe meteñ teñ himyen gabe Yon beleñ ne niñ heñ tagalde hiyen gote fohek. Meteñne gabe Nanne beleñ gwaha teñ pasi irayiñ nineñbe nunyiñ. Niñgeb meteñne gareb fudinde Nanne beleñ nad nerke wamiriñ goyen al yikala yirde hi. ³⁷ Irdeb Nanne nad nerke wamiriñ al gore wor yingej mohonđe ne niñ tagaltiñ hi. Goyenpoga deñbe melak muñ kura ma nurde, yeñbe al gwahade yen ma keneñ hanjen. ³⁸ Irde ne niñ dufaytiñ sanjñ ma irde hañ geb, nad nerke wamiriñ al gote merebe bitiñde ma hi.

³⁹ “Be, Al Kuruñyen asañbe deñ beleñ mali ma kapyaj heñ hanjen. Keñkela kapyaj hetek gab goreb Al Kuruñya hugiñej hitek gobe nende hiyyen yen nurdeya kapyaj heñ hanjen. Goyenbe asañ gobe ne niñ katiñ hañ. ⁴⁰ Niñgeb ne hitte wanayıñbe Al Kuruñya hugiñej hitek goyen dende hewoñ gega, ne hitte wañ wañ niñ bada heñ hañ.

⁴¹ “Nebe al beleñ turuñ nirnañ yen ma nurde hime. ⁴² Irde deñ gayen al dahade yen nurt duneñ hime. Bitiñ banabe Al Kuruñ niñ fudinde wor po amaneñ nurt nudbe hubu wor

po. ⁴³ Nebe Adone beleñ hulyaŋ nirke waŋ tareŋmiňde meteŋ teŋ himyen gega, deňbe pel po nirde haŋ. Goyenbe al kura waŋ yiŋgeňde tareŋde po meteŋ teŋ hikeb gargar irnayin. ⁴⁴ Deňbe kadtıŋ beleñ turuŋ dird dird niŋ po nurde hanjen. Gega Al Kuruŋ uŋkureŋ gore turuŋ dird dird niŋ muŋ kura ma nurde hanjen. Niŋgeb den beleñ gwaha teŋ hinayiňbe dahadem dufaytiň ne niŋ sanjiŋ irnayin? Epte moŋ geb.

⁴⁵ “Goyenbe ne beleñ Adone hitte merem yaŋ diryen yeŋ ma nurnayin. Merem yaŋ dirtek albe Mose geb. Deňbe yeŋ ge hekken nurde hanjen gega, yeŋ gore po merem yaŋ diryen geb. ⁴⁶ Yeŋ beleñ gab asaŋmiňdebe ne niŋ kayyiň. Niŋgeb den gayen yeŋ ge fudinde hekken nurde hanjen manhan ne niŋ dufaytiň tareŋ irwoŋ. ⁴⁷ Goyenbe mere kayyiň goke dufaytiň tareŋ ma irde haŋ geb, daha matbe ne mere teŋ hime gayen fudinde yeŋ nurnayin? Epte moŋ,” yinyiň.

6

*Al 5,000 biŋge paka yiryiň
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)*

¹ Be, go kamereb Yesube Galili naŋare kuriň. Kuŋbe Galili fe ala kuruŋ goyen siňa kurhan kuriň. Galili fe ala kuruŋ gote deňem kurabe Taiberias. ² Be, al budam Yesu beleñ garbam mar sope yird yird mata tiŋeŋ karkuwaŋ forok yirke yenamiň geb, yeŋ po gama irde kwaminj. ³ Irkeb Yesu gob dugu dabayıňde kura gor hurkuňbe komatminja keperde usanj haminj. ⁴ Be, Yuda

marte gabu nalu kuruŋ kura Pasoba goyen binde
binde heŋ hinhin.

⁵ Be, Yesu gob al buda kuruŋ go yeŋ hitte po
waŋ hike yinyiŋ. Irdeb Filip goyen, “Beretbe
damde kuŋ damu teŋ yuntek?” inyiŋ. ⁶ Go inyiŋ
gobe yiŋgenbe gwaha tiyen yeŋ nurd nurd ga
Filip goyen dulin tuŋaŋ ure yeŋ gusunŋaŋ iryiŋ.
⁷ Irkeb Filip beleŋ wol heŋbe, “Al tumŋaŋ beret
muŋ kura netek gobe neŋ bana al kura gagasi 8
gayen meten teŋ hora tiyyen gore wor epte ma
diryen,” inyiŋ. ⁸ Gwaha yekeb komatmiŋ kura
Andru, Saimon Pita kulinj beleŋ hardeb, ⁹ “Diriŋ
kura beret mukŋeŋ siptesonjoŋ bali bilmiŋ karka
teŋ palawa yara irtiŋ gore po yirtiŋ goya makan
dapŋa irawaya miŋyaŋ bana gan hi. Goyenbe go
muŋ goreb al buda kuruŋ gayen daha yiryen?”
inyiŋ. ¹⁰ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Al buda
ga yinke kepernaŋ,” yinyiŋ. Irkeb gorbe yamuŋ
budam hinhande geb, goyaŋ keperde tukaminj.
Al gabu iramiŋ gobe 5,000 gwahade. ¹¹ Be, Yesu
beleŋ beret mukŋeŋ siptesonjoŋ go yade Al Kuruŋ
turuŋ irde al buda keperamiŋ mar goyen gale heŋ
yunke nene ep namiŋ. Irde makan dapŋa irawa
goyen wor yade gwahade po yiryen.

¹² Be, nene ep neke yeneŋbe Yesu beleŋ komat-
miŋ goyen yinyiŋ. “Beret ep nene yubul tahan
ga buda yirnaŋ. Kura muŋ yubul tike buluŋ ma
henaiŋ,” yinyiŋ. ¹³ Irkeb beret mukŋeŋ sipteo-
njoŋ namiŋ mar gore ep nene yubul tiyamiŋ
goyen buda yirde tiri 12 gayen makiŋ yiramiŋ.
¹⁴ Be, al buda gobe Yesu beleŋ mata tineŋ kuruŋ
goyen irke keneŋbe, “Fudinde, al gabe Al Ku-

runyen mere basaŋ Al kame megen gar wayyen
yitiŋ al go goyenbe gago!” yaminj. ¹⁵ Goyenbe
Yesube mel gore waŋ parsay irde yende Doyaŋ Al
Kuruŋ irniŋ teŋ hike nurdeb gor matbe bal heŋ
yeŋ uŋkureŋ po dugure hurkuriŋ.

Fe hende huwarde kuriŋ
(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)

¹⁶ Be, ŋumtuk ureŋ tikeb Yesuyen komatmiŋ
yagobe dugu dabayıŋde mat mulgaŋ heŋ Galili
fe ala siŋare kurkamiŋ. ¹⁷ Irdeb gor mat Galili
fe ala kuruŋ goyen siŋa kurhan Kapeneam beleŋ
kuniŋ yen hakwa hende hurkuŋbe kuŋ hinhan.
Gega Yesube mel goya ma kwamiŋ. Be, hako
kuŋ hikeyabe kidoma hiriŋ. ¹⁸ Irdeb meŋe kuruŋ
tike duba huwaryiŋ. ¹⁹ Be, mel gobe 5 ma 6
kilomita gwahade kwamiŋ. Irkeb Yesu forok yeŋ
fe yuwalŋen hende huwarde hakwa go tur po
wayyiŋ. Waŋ hike keneŋbe kafura wor po hamiŋ.
²⁰ Goyenbe Yesu beleŋ, “Ne waŋ hime ge, kafura
heŋ ma,” yinyiŋ. ²¹ Irkeb amaŋ hende Yesu faraŋ
urke hakwa binde hurkuriŋ. Irkeb gor kuniŋ yen
kuŋ hinhande gor bemel po forok yaminj.

²² Be, ferd fay uryiŋ goya goyenbe al buda fe
ala siŋa kurhan Yesu beleŋ yubul tiyyiŋ marbe
gor po hinhan. Mel gore hakwa gor ma hike
keneŋbe, “Kibe hakwa uŋkureŋ goyen po gar
hinhin gobe Yesuyen komatmiŋ beleŋ teŋ kwaŋ.
Gega Yesube yeŋya tumŋaŋ ma kwaŋ,” yaminj.
²³ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ beret teŋ Al Kuruŋ
turunj irde al buda go gale heŋ yunke naminj
gasuŋ bindere gor Taiberias mat hakwa buda
kura waŋ forok yaminj. Irkeb mel gore Yesube gor

wet hi yej kuŋ naŋkenamiŋ. ²⁴ Goyenbe hakwa bana goŋbe Yesu ma komatmiŋ gwahade muŋ kura ma keneŋbe Yesu niŋ naŋkinniŋ yej hakwa go hende Kapeneam kwamiŋ.

Yesube Al Kurunya hugiŋeŋ heŋ heŋ gote sanjŋ miŋyaŋ

²⁵ Be, al buda gobe fe ala goyen siŋa kurhan mat waŋbe Yesu kenamiŋ. Irdeb, “Rabai, daha naŋa gar wayaŋ?” ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ. ²⁶ Irkeb wol heŋbe gaha yinyiŋ: “Fudinde wor po dineŋ hime, deŋbe mata tiŋeŋ Al Kurun beleŋ po ga irtek goyen keneŋ miŋ bebak ma tenya ne niŋ naŋkeneŋ haŋ. Beret nene bitiŋ makiŋ iraŋ goke po teŋ ne niŋ naŋkeneŋ haŋ. ²⁷ Megen niŋ biŋge buluŋ hetek goke ma meteŋ teŋ hinayiŋ. Nene Al Kurunya hugiŋeŋ hitek biŋge goke po meteŋ teŋ hinayiŋ. Biŋge gobe ne Al Urmiŋ gare duneŋ. Biŋge goyen dunen dunen meteŋ gobe Adone beleŋ basiŋa nirde nunyiŋ,” yinyiŋ. ²⁸ Gwaha yinkeb mel goreb, “Niŋgeb daha wor po teŋbe Al Kurun beleŋ meteŋ goke nurde hi goyen titek?” ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ. ²⁹ Irkeb wol heŋbe, “Deŋ beleŋ Al Kurunya meteŋ titek gobe yeŋ beleŋ teŋ kerke wayuŋ al goke dufaytiŋ tareŋ irnayiŋ gogo,” yinyiŋ. ³⁰ Irkeb, “Gwahade kenem mata tiŋeŋ dahade goyen irke keneŋ gabe ge niŋ dufayniniŋ tareŋ irtek? Niŋgeb daha tiyayiŋ? ³¹ Hakot wor po asininiŋ yago sawsawa naŋa bana hinhanyabe biŋge ‘mana’ ineŋ hanjen goyen nene hinhan. Goyen goke Al Kurunya asanđe, ‘Al Kurunya gasuŋde niŋ biŋge yeŋ beleŋ mel go yunke namiŋ,’ gwahade

katiŋ hi," inamiŋ. ³² Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Fudinde wor po dineŋ hime, Al Kurunyen gasunđe niŋ biŋge katke namiŋ gobe Mose beleŋ ma yunyiŋ. Biŋge yunyiŋ albe Adone geb. Irde gayenter wor biŋge fudinde duneŋ hi al gobe Adone. ³³ Al Kurunyen gasunđe niŋ biŋgebe yen hitte mat katuŋ al gogo. Yeŋ beleŋ po gab alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen Al Kurunya hugiŋen heŋ heŋ goyen yunen hiyen," yinyiŋ. ³⁴ Irkeb mel gore, "Doyan al, haŋka matbe biŋge goyen hugiŋen hugiŋen duneŋ hayiŋ," inamiŋ.

³⁵ Irkeb wol heŋbe gaha yinyiŋ: "Nebe Al Kurunya hugiŋen hitek biŋge fudinde go goyen. Niŋgeb al kura ne hitte waŋ dufaymiŋ ne niŋ sanŋiŋ iryeŋ al gobe biŋge ma kamde fe niŋ ma irde hiyen go gwahade goyen po Al Kurunya hugiŋen heŋ heŋ tareŋ gobe hubu ma hiyyen. ³⁶ Goyenbe dinhem gwahade po, deŋbe ne gayen neneŋ haŋ gega, dufaytiŋ ne niŋ tareŋ ma yirde haŋ. ³⁷ Al tumŋaŋ Nanne beleŋ ne niŋ nuntiŋ mar gobe ne hitte wanayiŋ. Irkeb al ne hitte wanayiŋ mar gobe kura muŋ takira ma tiyen. ³⁸ Nebe Al Kurun hitte mat katmiriŋ gobe dufayne gama irde meten tiye yen ma katmiriŋ. Gwahade yarabe nad nerke katmiriŋ al gote dufay po gama irde meten tiye yen katmiriŋ. ³⁹ Niŋgeb ne niŋ nuntiŋ mar gobe uŋkuren muŋ kura tubul timeke pel ma hiyyen. Gwaha irtiŋeŋbe nalu funaŋde mel go tumŋaŋ yisaŋ hen al gergeŋ wor po yireŋ. Go tiyen gobe nad nerke katmiriŋ al gote dufay geb, go po gama ireŋ. ⁴⁰ Nanner dufaydebe al tumŋaŋ diliŋbe Urmiŋ hende po irde yen ge po

dufaymiŋ tareŋ irnayıŋ marbe yeŋya hugiŋeŋ hinayıŋ. Irkeb nalu funaŋdebe ne beleŋ mel go yisaŋ heweŋ,” yinyiŋ.

⁴¹ Be, Yesu beleŋ yiŋgeŋ ge yeŋ, “Nebe biŋge fudinde Al Kurun hitte mat katmiriŋ,” yeke nurdeb Yuda mar gore Yesu niŋ igin ma nurde siksiksuk tiyamiŋ. ⁴² Irdeb, “Al gabe Yosep urmiŋ Yesu moŋ? Naniŋya miliŋyabe nurde yuneŋ hite. Goyenbe dahade niŋgeb yiŋgeŋ ge yeŋ, ‘Nebe Al Kurun hitte mat katmiriŋ,’ yeŋ hi? Mere gobe kukuwamŋeŋ wor po!” yamiŋ.

⁴³ Irkeb Yesu beleŋ, “Merene goke igin ma nurde siksiksuk teŋ haŋ gobe bada henan. ⁴⁴ Al kura yiŋgeŋ epte ma ne hitte wanayıŋ. Nanne nad nerke wamiriŋ al gore gab bul yirke ne hitte wanayıŋ. Irkeb nalu funaŋdebe go mar gobe ne beleŋ kamtiŋde mat yisaŋ heweŋ. ⁴⁵ Al Kurunyen mere basaŋ mar porofet buda beleŋ asaŋde, ‘Al Kurun beleŋ mel goyen tumŋaŋ saba yiryen,’ katiŋ hi gwahade goyen po, al kura Adoner mere nurde sabamiŋ bebak tinayıŋ mar gobe tumŋaŋ ne hitte wanayıŋ. ⁴⁶ Al kura Nanne ma kintiŋ. Goyenpoga ne yeŋ hitte mat watin al gare po ga kintiŋ. ⁴⁷ Fudinde wor po dinę hime, al kura ne niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irnayıŋbe Al Kurunya hugiŋeŋ hinayıŋ. ⁴⁸ Niŋgeb al beleŋ nene Al Kurunya hugiŋeŋ hitek biŋge gobe ne gago. ⁴⁹ Asetiŋ yagobe sawsawa po kurun naŋa bana kuŋ heŋya biŋge ‘mana’ ineŋ hanjen goyen nene hinhan gega, tumŋaŋ kamamiŋ. ⁵⁰ Goyenbe biŋge fudinde Al Kurun hitte mat kattıŋ gobe gar hi. Al kura biŋge go niyyeŋbe Al Kurun diliŋde

al kamtiŋ yara ma hiyyeŋ. ⁵¹ Nebe al beleŋ nen Al Kurunyɑ hugiŋeŋ hitekde niŋ biŋge Al Kuruny hitte mat kattiŋ goyen. Niŋgeb albe biŋge nene gabe tareŋ heŋ hanjen gwahade goyen po, ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayıŋ marbe Al Kurunyɑ hugiŋeŋ hinayıŋ. Biŋge gobe ne gago. Alya bereya megen haŋ kurun gayen Al Kurunyɑ hugiŋeŋ hinayıŋ goke teŋ nigeŋ gasoŋne yunen,” yinyiŋ.

⁵² Be, Yesu beleŋ gwaha yinkeb Yuda mar goyen mere tiyyiŋ goke teŋbe, “Al gab dahadem yiŋeŋ gasoŋ dunke netek?” yeŋbe yiŋeŋ bana goŋ bipti forok irde yiŋeŋ uliŋ kadom mohoŋde tiyamiŋ. ⁵³ Irkeb Yesu beleŋ yinyiŋ. “Fudinde wor po dineŋ hime, ne Al Urmin gate gasoŋneya darineya ma nenayıŋbe Al Kurunyɑ hugiŋeŋ heŋ heŋ gobe epte ma dende hiyyeŋ. ⁵⁴ Munan̄ al kura gasoŋneya darineya niyyeŋ al gobe Al Kurunyɑ hugiŋeŋ heŋ heŋ gobe yende hiyyeŋ. Irkeb nalu funaŋdeb al gobe isaŋ heweŋ. ⁵⁵ Gasoŋnebe nene Al Kurunyɑ hugiŋeŋ hitek biŋge wor po, irdeb darine wor nene Al Kurunyɑ hugiŋeŋ hitek fe wor po go goyen. ⁵⁶ Niŋgeb al kura gasoŋneya darineya niyyeŋ al gobe neya hireŋ. Irkeb ne wor yeŋya hireŋ. ⁵⁷ Adone gwahader hitiŋ al gore nad nerke megen gar katmiriŋ. Irde yende sanjinde ne wor hugiŋeŋ heŋ heŋ tareŋnem yaŋ hime. Niŋgeb al kura gasoŋne niyyeŋ al gobe tareŋner Al Kurunyɑ hugiŋeŋ hiriryen. ⁵⁸ Nebe biŋge Al Kuruny hitte mat kattiŋ go goyen. Asetiŋ yagobe biŋge ‘mana’ ineŋ hanjen goyen nene hinhan gega, kuŋ kuŋbe kamamiŋ. Goyenbe al

kura ne biŋge yen hime gayen niyyen al gobe Al Kurunyə hugiŋen hiriryen,” yinyinj. ⁵⁹ Be, mere gabe Kapeneam taun bana Yuda marte gabu yare al saba yirde heŋya tiyyinj.

Yesuyen komatmiŋ yago budam tubul teŋ kwamiŋ

⁶⁰ Be, sabamiŋ go nurdeb Yesuyen komatmiŋ yago kura belenj, “Saba gabe epte ma bebak titek, meteŋen wor po. Ganuŋ belenj epte nurde gama iryen?” yaminj. ⁶¹ Irkeb Yesu go komatmiŋ yago goyen yinjen uliŋ mere goke ɻagak yenj hike nurdeb, “Merene gare dufaytiŋ haga ira? ⁶² Gwahade kenem kame ne Al Urminj gayen bikkeŋ hinhemde mulgaŋ heŋ hurkumeke neneŋbe dahade nurnayinj? ⁶³ Al Kurunj diliŋde al gergeŋ ird ird gobe Holi Spirit belenj po ga iryen. Megen niŋ marte saŋinjde epte ma gwaha irnayinj. Merene gayen al kura belenj fudinde yen nuryenjbe Holi Spirit belenj al goyen Al Kurunj diliŋde gergeŋ wor po iryen. ⁶⁴ Goyenbe kuratiŋ kurabe merene gayen fudinde yen ma nurde hanj,” yinyinj. Gwaha yinyinj gobe meteŋmiŋ miŋ urde komatmiŋ yawaryiŋde mat po ganuŋ belenj yen ge dufaymiŋ tareŋ ma irnayinj, irde ganuŋ belenj asogom haniŋde kiryenj goyen keŋkela nurde hinhin geb, gogo yinyinj. ⁶⁵ Irdeb sopte yinyinj. “Kuratiŋ kura belenj merene pel irnayinj goke teŋbe, ‘Al kura yinjen epte ma ne hitte wanayinj, Nanner tareŋde po ga ne hitte wanayinj,’ dinhem gogo,” yinyinj.

⁶⁶ Be, mere go yiriŋde matbe komatmiŋ yago budambe gama ird ird niŋ bada haminj. ⁶⁷ Irkeb

Yesu belej komatmiŋ 12 goyen, “Deŋ manaq nubul tiniŋ yeŋ nurhaŋ?” yineŋ gusuŋaŋ yiryinj. ⁶⁸ Irkeb Saimon Pita belej wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, ge po ga al belej nurde Al Kuruŋya hugiŋeŋ hitek mереge yaŋ geb, gubul teŋ ganuŋ hitte kutek? ⁶⁹ Irde gebe Al Wukkenj wor po Al Kuruŋ hitte mat wayarinj yeŋ nurde dufaynininj saŋinj irde hite, irde gebe fudinde al gwahade yeŋ nurde gunenj hite,” inyinj. ⁷⁰ Irkeb Yesu belej wol heŋbe, “Deŋ komatne 12 gayenbe nigenj po basiŋa dirmiŋ. Goyenpoga kuratiŋ kurabe Satanyen dufay gama irde hi geb!” yinyinj. ⁷¹ Gobe Yudas, Saimon Iskariot urmiŋ niŋ nurdeb gogo yirinj. Yeŋbe Yesuyen komatmiŋ 12 bana hinhin gega, kamebe yeŋ belej Yesu goyen asogom haninde kiriyinj.

7

Yesube gabu nalu kuruŋ kura “Ya Kawan Heŋ Heŋ” ineŋ haŋyen goke Yerusalem hurkuriŋ

¹ Be, Yuda marte doyaŋ mar Yudia naŋare haŋyen goreb Yesu mayniŋ yeŋ yeŋ ge doyaŋ heŋ hinhan. Niŋgeb Yesube go nurdeb kamde kamde nalumiŋbe hako hinhin geb, Yudia naŋa belej kutek ma iryinj. Irkeb Galili naŋa bana goŋ po heŋ kuŋ hinhin. ² Goyenbe Yuda marte gabu nalu kuruŋ kura “Ya Kawan Heŋ Heŋ” ineŋ haŋyen goyen forok yetek binde heŋ hikeb ³ Yesu kulinj yago belej, “Naŋa ga tubul teŋ Yudia naŋare kwa ko. Gogab mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ wor po forok yirde hayen goyen gor niŋ komatge yago wor yennayinj. ⁴ Al kura al budam belej nerd nunwoŋ

yenj goya banare ma mata teñ hiyen geb. Gebe mata tiñen turñun yan forok yirde hayen geb, nañja kuruñ gayen bana gebe al gwahade yenj alya bereya yikala yirde kuñ hayinj,” inaminj. ⁵ Yesu kuliñ yago yiñgenjde wor yenj ge dufayminj tarenj munj kura ma iraminj geb, gogo gwaha inaminj.

⁶ Goke teñbe Yesu beleñ wol heñbe, “Gwaha teñ teñ nalunebe hako geb. Munañ deñ hittebe nalu kuruñ gabe iginj ala po. ⁷ Megen niñ marbe epte ma deñ haram dirnayinj. Goyenbe nebe yenj mata teñ hañ gobe buluñ teñ hañ yenj huginjyen yinenj himyen geb, goke iginj ma nudr nuneñ hañ. ⁸ Niñgeb deñbe iginj niñ gabu nalu kuruñde gor kunañ ko. Nere kuñ kuñ nalu wor pobe hako geb, nalune forok yeke gab hurkenj,” yinyinj. ⁹ Be, Yesu go gwaha yineñbe Galili gor po hinhan.

¹⁰ Irkeb kuliñ yagobe Yesu go gor po tubul teñbe Yerusalem kwaminj. Gega Yesu wor kame gab balmij hurkuriñ. ¹¹ Be, gabu nalu kuruñ goyenter Yuda marte doyañ mar beleñ yenj ge nañkenenjbe, “Al gobe dare hi?” yenj gusuñaj heñ hinhan.

¹² Be, Yerusalem al gabu iramiñ bana kuruñ gob yenj ge sisure tagaltiñ ala teñ hinhan. Kura beleñbe, “Yenjbe al iginj,” yekeb, kura beleñ, “Moñ, yenj beleñ al usi yirde hi,” yenj hinhan. ¹³ Goyenbe Yuda marte doyañ mar goke kafura heñbe al kura beleñ Yesu niñ munj kura kawan ma ñut yenj hinhan.

Yesu beleñ gabu nalu kuruñde gor al saba yiryinj

¹⁴ Be, gabu nalu kuruñ goyen kuñ kahalte heweñ teñ hikeyabé Yesu gob Al Kuruñyen ya

balem koya milgu irtiŋ bana al gabu irde hanjen sawsawa kurunđe gor hurkuŋbe al saba yiryin. ¹⁵ Irkeb Yuda mar beleŋ nurde hurkuŋkat teŋbe, “Al gabe saba muŋ kura ma titiŋ gega, dufay kurunđ gabe dare niŋ tiyuŋ?” yamiŋ.

¹⁶ Irkeb meremiŋ go nurdeb Yesu beleŋ wol henje, “Saba teŋ hime gabe nere moŋ. Saba gabe nad nerke wamirin al goyen hitte mat waŋ hi. ¹⁷ Al kura Al Kuruŋjen dufay gama ire yeŋ nuryen al gobe saba teŋ hime gayen Al Kuruŋ hitte mat waŋ hi ma nigen dufayde mere teŋ hime goyen bebak tiyyen. ¹⁸ Al kura yiŋgeŋ dufaymiŋde mere teŋ hiyen al gobe al beleŋ turuŋ nirnaŋ yeŋ gwaha teŋ hiyen. Goyenbe al kura meteŋne tiyayıŋ yeŋ hulyaŋ iryin al goyen turuŋ irnaŋ yeŋ meteŋ teŋ hiyen al gobe al fudinde, usi miŋmoŋ. ¹⁹ Deŋ beleŋ saba tareŋ gama irde hanjen gobe Mose beleŋ dunyin. Goyenbe deŋ kurunđ gayen saba goyen keŋkela ma gama irde hanj. Gega danin mununniŋ teŋ hanj?” yinyin. ²⁰ Gwaha yinkeb al buda gor gabu iramiŋ goreb, “Al kura muguneŋ ma teŋ hi geb, danin gwaha yaha? Gebe uŋgurage yaŋ,” inamiŋ. ²¹ Irkeb wol henje, “Nebe Sabat nature kura mata tiŋen turŋuŋ yaŋ uŋkureŋ forok irmiŋ. Irkeb goke hurkuŋkat tiyaŋ. ²² Goyenbe deŋ wor Mose beleŋ urtiŋ yago guba yeŋ yunnayıŋ yiriŋ goyen gama irtek yeŋbe Sabat nature meteŋ teŋ hanjen. (Guba yeŋ yeŋ mata gobe Mose beleŋ ma miŋ uryin. Asetiŋ yago meheŋde hinhan gore miŋ uramiŋ.) ²³ Niŋgeb diriŋ kura gote guba yeŋ yeŋ nalu goyen Sabat nature forok yekeb Sabat nalu

go yej bada ma hej hañyen. Irde Sabat nature buluñ tihit yej ma nurde hañyen. Niñgeb ne wor al kura Sabat nature sope irmeke iginj wor po hiyuñ gega, daniñ bitinj ar nirde hañ? ²⁴ Niñgeb denjbe al kura matamiñ siñare niñ goyen po keneñ goke ma tagal unnayinj. Gwaha titñenbe al gore mata teñ hi gote miñ keñkela bebak teñya ga gobe iginj ma buluñ innayinj,” yinyinj.

Yesube Mesaia?

²⁵ Be, mere gwahade yeke nurdeb Yerusalem niñ mar kura beleñ, “Al gabe nende doyañ mar beleñ mayniñ yej kurut yej hañ al go goyen moñ? ²⁶ Al gabe kawan po mere teñ hi. Goyenbe mel gore daha wet kura ma ineñ hañ. Niñgeb doyañ mar wor yeñbe Mesaia yej nurde hañ wet? ²⁷ Goyenbe neñbe al gabe gor niñ yej nurde hite. Gega Mesaia wayyenbe gor kura mat waya yej ma po nurtek,” yaminj.

²⁸ Be, mel gore gwaha yekeb ya koya milgu irtiñ bana al gabu irde hañyen sawsawa kuruñde gor po Yesu gore al saba yirde henjabe kuware, “Deñbe fudinde ne gayen keñkela nurd nuneñ hañ? Irde gor mat wayuñ yej nurde hañ? Moñ, denjbe go ma nurd nuneñ hañ geb. Nebe du-fayner ma gar wamiriñ. Adone beleñ nad nerke wamiriñ. Matamiñbe fudinde wor po. Goyenbe denjbe go ma nurde uneñ hañ. ²⁹ Goyenpoga nebe yej beleñ nad nerke wamiriñ geb, keñkela nurde uneñ hime,” yinyinj.

³⁰ Be, Yesu beleñ go yirinj munj goke teñbe teñ mayniñ tiyamiñ. Gega mayke kamtek nalube hako hinjin geb, mayniñ yej kurut yamiñ gega,

kura muŋ sisaj ma uraminj. ³¹ Goyenbe al buda bana gonjbe al budam Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ hinhan. Niŋgeb mel goreb, “Mesaia hoyan damiŋ beleŋ wanjbe al gare mata tineŋ karkuwanj forok yirde hi goyen fole irde budam po iryenj? Epte moŋ!” yaminj.

³² Be, Farisi mar gobe al beleŋ mere gwahade teŋ sisu balgarat teŋ hike nuraminj. Irdeb Al Kurunj dolon ird ird mata doyaŋ marte karkuwanjmiŋya Farisi marya beleŋ Yesu fere tinin yeŋ Al Kurunyen ya doyaŋ irde hanjen mar hulyan yiraminj.

³³ Be, Yesu beleŋ, “Nebe nalu ulyanje ma deŋya heŋbe mulgaŋ heŋ nad nerke wamirinj al hitte kwenj. ³⁴ Irkeb ne niŋ naŋkennayin gega, go ma nennayinj. Irdeb ne heŋde gorbe deŋ gwahade mar gobe epte ma kunayin,” yinyinj. ³⁵ Irkeb Yuda mar goreb yiŋgeŋ uliŋ, “Al gabe dam beleŋ neŋ epte ma kentekde kwenj yeŋ yeŋ hi? Yeŋbe nende al burgagaw kerde Grik marte naŋare kwamiŋ beleŋ gon kuŋ Grik mar wet saba yireŋ yeŋ yeŋ hi? ³⁶ Gobe daha yihim yeŋbe, ‘Ne niŋ naŋkennayin gega, go ma nennayinj. Irdeb ne heŋde gorbe deŋ gwahade mar gobe epte ma kunayin,’ yeŋ hi?” yaminj.

³⁷ Be, gabu nalu kurunj goyen kuŋ kuŋ nalu funaŋde hiriŋ. Nalu funaŋ gobe Yuda mar beleŋ nalu kurunj yeŋ nurde hanjen. Be, nalu go forok yekeb Yesu beleŋ huwardeb kuware gaha yinyinj: “Al kura fe niŋ irkeb ne hitte waŋ fe niyyenj. ³⁸ Niŋgeb al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ iryenjbe Al Kurunyen asanđe katinj gwahade goyen po, Al

Kurunyā hugiñen heñ heñ matare niñ fe gore binđe mat marde wañ hiyen,” yinyinj. ³⁹ Be, Yesu beleñ fe kahañyañ merem tiyyiñ gobe kame al kura yeñ ge dufaymiñ tareñ irnayinj marbe Holi Spirit tenayinj yeñ gogo yiriñ. Gega goyen-terbe Yesu goyen Al Kurun hitte ma mulgañ heñ hurkuñ deñem turñuñ yañ goyen go ma tiriñde hinhin geb, Holi Spiritbe kateñ miñmonj.

⁴⁰ Be, meremiñ go nurdeb al kura beleñ, “Fudinde, al gabe kame wayyen yitiñ Al Kurunyen mere basañ Al go goyen gago,” yaminj. ⁴¹ Irkeb kura beleñbe, “Yeñbe Mesaia,” yaminj. Goyenbe kura beleñ, “Moñ, Mesaiabe Galili nañare mat ma wayyen geb. ⁴² Al Kurunyen asañdbe Mesaiabe Dewityen miñde mat forok yiyyenj, irde Dewit hinhin taunde Betlehem gor kawañ hiyyenj yitiñ mon?” yamiñ ⁴³ Be, Yesu niñ teñbe al buda goyen kurabe Yesu niñ hekeb kurabe Yesu asogo iramiñ. ⁴⁴ Kura beleñ Yesu go teñ mayniñ yeñ kurut yamiñ gega, sisaj ma po uramiñ.

Yuda marte doyañ marbe Yesu niñ dufaymiñ sañiñ ma iramiñ

⁴⁵ Be, ya balem doyañ irde hañyen mar go Yesu fere tiniñ yeñ kwamiñ gega, walip yeñ nurdeb mulgañ heñ Al Kurun dolonj ird ird mata doyañ marte karkuwañmiñya Farisi marya hitte kwamiñ. Kukeb yeñ beleñ, “Daniñ al go teñ ma wayhañ?” yineñ gusuñan yiramiñ. ⁴⁶ Irkeb ya balem gote doyañ mar beleñ wol heñbe, “Al kura beleñ yeñ mere igiñ po teñ hi gwahade kura ma teñ hiyen,” yinamiñ. ⁴⁷ Irkeb Farisi

mar goreb, “Deŋ wor al gore usi dirde bitiŋ yawara?” yinaminj. ⁴⁸ Irdeb, “Doyaŋ marya Farisi marya kura dufayminj al goke tareŋ irke yenaj? Hubu wor po geb! ⁴⁹ Al buda Moseyen saba keŋkelə ma nurde hanj mar goreb gogo gama irde hanj. Go mar gobe Al Kurunyen bearar bana po hinayinj,” yaminj. ⁵⁰⁻⁵¹ Irkeb Nikodemus beleŋ huwardeb, “Nende sabarebe al kura merem yaŋ irtæk yenbe al gote mere wor wor nurde gab merem yaŋ irnayiŋ yitiŋ moŋ?” yineŋ gusuŋaj yiryiŋ. Nikodemusbe Farisi mar al gega, hakot yenj beleŋ kuŋ Yesu keneŋ sabamiŋ nuryiŋ al go goyen. ⁵² Be, Nikodemus beleŋ gwaha yinkeb mel gore wol henjbe, “Ge manaj Galili niŋ al? Al Kurunyen mere keŋkelə kenayinj. Irde gab Al Kurunyen mere basaŋ al kura Galili bana mat ma wayyeŋ yitiŋ goyen bebak tiyaiŋ,” inaminj.

[⁵³ Be, Yerusalem gabu iramiŋ marbe bur yenbe tiyuŋmiŋ tiyuŋmiŋ kwamiŋ.]

8

¹ Goyenbe Yesube Olip donjdonjde hurkuriŋ.

Bere mata buluŋ miŋyaŋ kura Yesu hitte tawayamiŋ

² Be, fay urkeb sopte Al Kurunyen ya balemde kuriŋ. Irkeb al budam waŋ kalyaŋ keramiŋ. Irkeb keperde saba yiryiŋ. ³ Be, Moseyen saba marya Farisi marya beleŋ bere uŋ yaŋ kura goyen al hoyanya duwan teŋ hike keneŋbe teŋ wayamiŋ. Tawakeb bere gob gabu iramiŋ goyen diliŋ mar huwaryinj. ⁴ Irkeb mel goreb, “Tisa, bere gabe uŋ miŋyaŋ gega, al hoyanya duwan teŋ

hike kenhet. ⁵ Moseyen sabarebe bere gahade gab horare gasa yirke kamnayin yitiñ hi. Munaiñ gebe gokeb daha yawayin?” ineq gusuñaj iramiñ. ⁶ Gusuñaj gwahade iramiñ gobe Yesu beleñ daha wet kura yekeb meremiñ gore po bul irde merem yan irniñ yenþe gusuñaj gwahade iramiñ gogo. Goyenbe Yesu gob urguñ kañ haninj po megen mere kura kañ hinhin. ⁷ Irkeb mel gore wol heñ heñ ge pakku irke huwardeb yinyinj. “Deñ bana gayen al kura mata buluñ miñmoñ wor po hi keneñ gab yen wa meheñ heñ horare mayyenj,” yinyinj. ⁸ Irdeb sopte urguñ kañ megen mere kañ hinhin.

⁹ Be, mere go nuramiñ marbe yuñkurenj yuñkurenj siksuk irde kuñ hinhan. Parguwak wa meheñ hamiñ. Kuñ kuñbe Yesuya bere goya po gor hinaryum. ¹⁰ Irkeb Yesu beleñ huwardeb, “Bere, al buda gar gobe damde hanj? Al kura merem yan ma gira?” inyinj. ¹¹ Irkeb bere goreb, “Gwaha, doyanj al, hubu po,” inyinj. Irkeb Yesu beleñ, “Be, ne wor merem yan ma gireñ geb, kwa ko. Irdeb mata buluñ sopte ma tiyayinj,” inyinj.]*

Yesube hulsi

¹² Be, kame Yesu gob al saba yirdeb, “Nebe alya bereya Al Kurunj yikala yird yird hulsi. Niñgeb al kura ne gama niryenþe mata buluñyen kidoma bana ma kuñ hiyenj. Irde Al Kurunja huginjen heñ heñ gote hulsi goyen tiyyenj,” yinyinj. ¹³ Irkeb Farisi mar beleñ ineq tenþe, “Mere tenj ha gobe gigeñ ge po teñ yenj ha. Niñgeb mереge kurunj

* **8:11:** Asan hoyanjebe 7:53-8:11 gobe ma hi.

gobe miŋ miŋmoŋ geb, al kura beleŋ fudinde yeŋ ma nuryeŋ,” inamiŋ. ¹⁴ Irkeb wol heŋbe, “Nebe gor mat wamiriŋ, irde gor kweŋ yeŋ nurde hime. Niŋgeb nigen ge mere teŋ hime gayenbe miŋ manan̄ mere teŋ hime. Goyenbe deŋbe ne gayen gor mat wamiriŋ, irde gor kweŋ yeŋ hime gobe muŋ kura ma nurde haŋ. ¹⁵ Deŋbe megen niŋ alyen dufayde po merem yaŋ nirde haŋ. Gega nebe dende matare al muŋ kura merem yaŋ ma irde himyen. ¹⁶ Munaŋ ne beleŋ al kura merem yaŋ yireŋ mar gobe ne nuŋkuren̄ ma yireŋ. Nanne hulyaŋ nirke wamiriŋ al goya har geb, mel goyen merem yaŋ yireŋ mata gobe mata huwak wor po. ¹⁷ Dende saba tareŋdebe mere kura fudinde heŋ heŋ niŋbe al irawa beleŋ mere goyen saŋiŋ irkeb mere gobe fudinde yeŋ nurnayiŋ yeŋ katiŋ hi. ¹⁸ Niŋgeb nebe nigen ge mere teŋ himyen, irde Adone nad nerke wamiriŋ al gore wor ne yeŋ hime gwahade po yeŋ hi,” yinyiŋ. ¹⁹ Irkeb mel gore, “Adogebe dare hi?” inen̄ gusunŋaŋ iramiŋ. Irkeb, “Deŋbe neya Adoneyab go ma nurde dunen̄ haŋ. Ne nurd nuneŋ haŋ manhan Adone wor nurde unwoŋ,” yinyiŋ. ²⁰ Saba gabe Al Kuruŋyen ya balem bana Al Kuruŋ galak ird ird gasun̄ bindere gor heŋ al saba yiryiŋ. Goyenbe yeŋ mayke kamtek nalube hako geb, al kura waŋ teŋ miŋmoŋ.

²¹ Be, sopte po Yesu beleŋ, “Nebe kweŋ. Irke ne niŋ naŋkennayiŋ. Irdeb mata bulun bana po heŋ kamnayiŋ. Goyenbe ne kweŋde gorbe deŋ epte ma kunayiŋ,” yinyiŋ. ²² Be, Yesu mere tiyyiŋ goyen Yuda mar beleŋ nurdeb, “Al gab yiŋgeŋ

temeyen tiya? Gwahade ninjeb gogo, ‘Ne kweñde gorbe deñ epte ma kunayinj,’ yen hi?” yen yinjen uliñ kadom gusuñan gird tiyamiñ. ²³ Goyenbe Yesu beleñ tebañ yinyinj. “Deñbe megen gar niñ mar gega, nebe gwahade moñ. Deñbe megen gar niñ mata gama irde hanj gega, nebe Al Kurunj hire gor niñ mata gama irde hime. ²⁴ Deñbe mata buluñtiñ bana goñ po heñ kamnayinj dinhem gobe fudinde wor po dinhem. Ningeb nebe al gwahade yen dineñ himyen go goyen fudinde yen ma nurnayinjbe mata buluñtiñ bana goñ po heñ kamnayinj,” yinyinj. ²⁵ Irkeb mel goreb, “Gebe ganuñ al wor po?” inenj gusuñan iramiñ. Irkeb wol heñbe, “Nebe al gwahade yen meheñde mat wor po dineñ himyen al go goyen. ²⁶ Nebe mere misiñ budam goke deñ gayen merem yanç dirtek hime. Goyenbe nad nerke wamirinj al gobe matamiñbe fudinde geb, nebe al gore nineñ hiyen go po megen niñ mar kurunj gayen momoñ yirde hime,” yinyinj.

²⁷ Be, mel gobe Yesu beleñ Naniñ ge mere dirde hi yen ma bebak tiyamiñ. ²⁸ Gwahade ninjeb Yesu beleñ, “Ne Al Urminj gayen deñ beleñ kuruse hende nisañ heñ mununke kammeke gab nebe al gwahade dineñ himyen goyen goke bitinj bak yiyyenj. Irdeb nebe dufayner ma mere tenjbe Nanne beleñ saba nirde hi goyen po tagalde himyen goyen goke bebak tinayinj. ²⁹ Nad nerke wamirinj al gobe neya har. Nebe yen amanjen nuryenj mat po mata tenj himyen geb, nubul ma tenj hiyen,” yinyinj. ³⁰ Be, al budam meremiñ nuramiñ mar gobe Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ.

Yesuya Abrahamya

³¹ Be, Yuda mar kura yen ge dufaymin tarenj irhet yamiŋ mar goyen Yesu beleŋ, “Sabane gayen kenkela tanarnayiŋbe komatne wor po henayiŋ. ³² Irde gab mere fudinde goyen nurnayiŋ. Irke mere fudinde nurnayiŋ gore gab mata buluŋ bana mat dad siŋa diryen,” yinyiŋ. ³³ Irkeb mel gore wol heŋbe, “Neŋbe Abrahamyen asem yago. Irde al kurat yufuk bana heŋ meteŋ muruŋgem moŋ ma teŋ hitiŋ. Niŋgeb daha yihiim yeŋbe megen niŋ kanduk bana ma hinayiŋ dineŋ ha?” inamiŋ. ³⁴ Irkeb wol heŋbe, “Fudinde wor po dineŋ hime, al kura mata buluŋ tiyyeŋ gobe mata buluŋ yufukde gor po heŋ gote kanduk po teŋ hiyen. ³⁵ Be, al kura al kurate yufukde heŋ muruŋgem moŋ meteŋ teŋ uneŋ hiyen al gobe hugineŋ hitek gasuŋ miŋmoŋ hiyyeŋ. Goyenbe doyaŋ almiŋ gote urmiŋbe hugineŋ naniŋya hiriryen. ³⁶ Niŋgeb ne Al Urmiŋ gare mata buluŋtiŋ yad siŋa yirde dawarmekeb fudinde wor po denbe mata buluŋ bana ma wor po hinayiŋ. ³⁷ Deŋbe Abrahamyen asem yago yeŋ nurde duneŋ hime. Goyenbe bitiŋ bana gobe mata buluŋ beleŋ po makin hitiŋ geb, merene nurtek ma hanj. Niŋgeb mununniŋ teŋ hanj gogo. ³⁸ Nebe Nanne beleŋ mata nikala nirke yeneŋ himyen goyen po momoŋ dirde hime. Munaj deŋbe nantiŋ beleŋ mere dirke nurdeb goyen po teŋ hanj,” yinyiŋ. ³⁹ Irkeb mel goreb, “Abrahambe adoniniŋ,” inamiŋ. Irkeb, “Deŋbe Abraham dirneŋ weŋ manhan yeŋ mata teŋ hin hin goyen po teŋ hiwoŋ. ⁴⁰ Nebe mere

fudinde Al Kuruŋ hitte mat nurmiŋ goyen po momoŋ dirde himyen. Goyenpoga deŋbe goke mununniŋ teŋ haŋ. Abrahambe mata gwahade kura ma teŋ hinhin. ⁴¹ Niŋgeb deŋbe adotin beleŋ mata teŋ hiyen goyen po teŋ haŋ,” yinyiŋ. Irkeb mel gore iginj ma nurdeb, “Neŋbe totpa dirin moŋ. Adoniniŋbe Al Kuruŋ uŋkureŋ gogo po,” inamiŋ. ⁴² Irkeb Yesu beleŋ, “Nebe Al Kuruŋ hitte mat wamiriŋ hime geb, nantinbe fudinde Al Kuruŋ manhan ne niŋ amanen nurde hiwoŋ. Nebe dufayner ma wamiriŋ, yen beleŋ nad nerke wamiriŋ. ⁴³ Deŋbe merene epte ma nurtek geb, gogo merene miŋ bebak ma teŋ haŋ. ⁴⁴ Deŋbe adotin Satanyen dirneŋ weŋ. Irdeb adotinđe dufay buluŋ goyen po gama irde mata titek po dirde hi. Yeŋbe mata fudinde muŋ kura biŋ bana ma hi geb, miŋde mat wor po al gasa yirke kamde kamde al hiriŋ. Yeŋbe usi al, irde usi mere gote miŋ al. ⁴⁵ Niŋgeb mere fudinde dineŋ hime gega, ne niŋ hekken ma nurde haŋ. ⁴⁶ Deŋ bana gayen ganuŋ al kura beleŋ mata buluŋ gwahade tiyaŋ ninyeŋ? Nebe mere fudinde teŋ hime gega, daniŋ ne niŋ hekken ma nurde haŋ? ⁴⁷ Al kura Al Kurunyenbe meremiŋ nurde hiyen. Niŋgeb derbe Al Kurunyen moŋ geb, Al Kurunyen mere ma nurde haŋ gogo,” yinyiŋ.

⁴⁸ Be, Yesu beleŋ gwaha yinkeb Yuda mar gore wol heŋbe, “Gebe Samaria niŋ al, uŋgura beleŋ ketal gurtiŋ gintek gobe fudinde wor po gintek,” inamiŋ. ⁴⁹ Irkeb wol heŋbe, “Nebe uŋgura ma ketal nurtiŋ hime. Nebe Adone turuŋ irde himekeb deŋ beleŋbe soŋ heŋ ne ma turuŋ nirde

hañ. ⁵⁰ Nebe deñne turñuñ yañ ird ird niñ ma nurde hime. Goyenbe deñne turñuñ yañ irtek albe uñkureñ hi. Niñgeb merem yañ nirde hañ gobe yeñ haniñde kereñ. ⁵¹ Fudinde wor po dineñ hime, al kura merene gama iryenþe go ma kamyenj,” yinyinj.

⁵² Be, Yuda mar gobe Yesu mere tiyyinj goyen nurdeb, “Hañkab gebe uñgura ketal gurtiñ ha yeñ nurde gunhet. Abrahambe kamyinj, irde Al Kurunyen mere basañ mar manaq kamamij. Gega gebe, ‘Al kura merene gama iryenþe go ma kamyenj,’ yeñ ha? ⁵³ Abrahamya Al Kurunyen mere basañ maryabe kamamij. Munaq ge gayenbe yeñ folek? Al dahade go goyenbe ge gago?” inamij. ⁵⁴ Irkeb wol heñbe, “Deñne turñuñ yañ ireñþe miñ miñmoñ hiyyenj. Goyenbe Nanne deñ beleñ Al Kurunnininj yeñ hañ al gore deñne turñuñ yañ irde hi geb. ⁵⁵ Deñþe yeñ ma nurd uneñ hañ gega, nebe nurde uneñ hime. Irdeb ne beleñ al goyen ma nurde uneñ hime yewenþe ne wor deñ yara usi al heweñ. Goyenbe nebe nurde uneñþe meremiñ gama irde himyen. ⁵⁶ Asetij Abrahambe ne megen gar wañ wañ nalu goyen kenmewoñ yeñ nuryinj. Irdeb keneñþe amaq wor po hiriñj,” yinyinj. ⁵⁷ Irkeb mel goreb, “Ge gayen damage 50 ma heñ hi gega, Abraham kenariñ?” inamij. ⁵⁸ Irkeb wol heñbe, “Fudinde wor po dineñ hime, Abraham forok ma yirinþa nebe hinhem!” yinyinj. ⁵⁹ Gwaha yinkeb mel gore hora yadeb mayniñ tiyamiñ. Irkeb bana kuñþe Al Kurunyen ya balem goyen tubul teñ hoyanþe kuriñj.

9*Al diliŋ titmiŋ kura sope iryin*

¹ Be, Yesu gob beleŋ kuŋ heŋyabe al kura miliŋ beleŋ diliŋ titmiŋ gwahade po kawaŋ kirtiŋ goyen kinyiŋ. ² Irkeb komatmiŋ beleŋ, “Rabai, ganuŋ beleŋ mata buluŋ tiyyiŋ? Al gare ma milin naniŋ beleŋ tiyaryum geb, gago gwahade po kawaŋ hiriŋ?” inamiŋ. ³ Irkeb wol heŋbe, “Diliŋ titmiŋ gobe yinjeŋde mata buluŋ ma milinŋa naniŋyat mata buluŋ beleŋ ma iryiŋ. Gobe Al Kurunyen saŋiŋ yeŋ hitte kawan forok yiyyen yeŋbe gwahade po kawaŋ hiriŋ. ⁴ Munaŋ neŋbe naŋa hikeya po nad nerke wamirin al gote meteŋ teŋ hitek. Moŋgo kidoma hekeb epte ma meteŋ titek geb. ⁵ Nebe megen gar hime nature gabe alya bereya Al Kurun yikala yird yird hulsi geb,” yinyiŋ.

⁶ Be, gwaha yineŋbe mulowore meyan teŋbe ti-giri tike woŋa hekeb teŋ al gote diliŋde sam iryiŋ. ⁷ Gwaha irdeb, “Kuŋ Siloam fe alare delge hala,” inyiŋ. (Siloam gote miŋbe Teŋ Kerke Kutin.) Irkeb al gobe kuŋ fete gor diliŋ haldebe diliŋ wuk yeke naŋkeneŋbe mulgaŋ heŋ wayyiŋ. ⁸ Irkeb tiyuŋminde niŋ marya hakot diliŋ titmiŋ heŋ kaŋaŋ teŋ hike keneŋ hitiŋ mar goreb gusuŋaŋ hamin. “Al gabe belen keperde kaŋaŋ teŋ hiyen al go goyen moŋ?” yamin. ⁹ Irdeb al kura beleŋ, “Al diliŋ titmiŋ gar go goyen,” yekeb kura beleŋbe, “Moŋ, yeŋ moŋ. Al kura yeŋ yara po be,” yamin. Goyenbe al goreb, “Nebe yeŋ haŋ al goyen,” yinyiŋ. ¹⁰ Irkeb mel goreb, “Daha matbe igiŋ heŋ gogo naŋkenha?” inamiŋ. ¹¹ Irkeb, “Al

Yesu ineq hanjen al go gore wonja irde delne sam yira. Irdeb, ‘Kun Siloam fe alare hala,’ ninkeb kun haldebe gago nañkenhem,” yinyiq. ¹² Gwaha yinkeb, “Al gobe dare hi?” ineq gusuñaq irkeb, “Go ma nurde hime,” yinyiq.

¹³ Be, mel gore al goyen teq Farisi mar hitte tukamiq. ¹⁴ Be, Yesu beleq mulowo meyañ irde tigiri teq gore po al diliñ titmiñ goyen sope iryiq nalu gobe Sabat nalu. ¹⁵ Niñgeb Farisi mar woryen beleq daha mat diliñ igin heke nañkinyiq goke gusuñaq iramiq. Irkeb, “Yeq beleq wonja teq delner sam irke kun fete delne haldebe nañkenhem,” yinyiq. ¹⁶ Irkeb Farisi mar kura beleq, “Al gobe Sabat nature niq mata ma gama ira geb, yenbe Al Kurun hitte mat ma watiñ geb,” yamiq. Goyenbe kura beleqbe, “Gwahade kenem mata buluñ al beleqbe dahadem mata tiñeq turnuñ yan Al Kurun beleq po ga yirtek goyen yirde hi?” yineq gusuñaq hamiq. Be, mel gobe gwaha teq yiñgeq uliq kadom mohonde tiyamiq. ¹⁷ Be, gwaha teq kuñ kuñ funaqbe al diliñ igin hiriñ al goyen gusuñaq iramiq. “Delge sope ira al gobe ganuñ yen nurde ha?” inamiq. Irkeb al goreb, “Yenbe Al Kurunyen mere basaq al geb,” yinyiq.

¹⁸ Be, Yuda marte doyan marbe al diliñ titmiñ gega sope irke nañkinyiq goyen fudinde yen ma nuramiq. Irdeb miliñya naniñya niq keya heke wayaryum. ¹⁹ Wakeb, “Al gayenbe urtirin? Irde yenbe diliñ titmiñ gwahade po kawañ hiriñ yen haryen go goyen? Goyenbe dahade niñgeb hanjkabe nañkeneq hi?” yineq gusuñaq yiramiq. ²⁰ Irkeb al gote naniñya miliñya beleq wol heñbe,

“Gabe urdere. Irdeb diliŋ titmiŋ gwahade po kawaŋ hiriŋ gobe nurde har. ²¹ Goyenbe daha mat naŋkena, irde ganuŋ beleŋ sope ira gobe ma nurde har. Yeŋbe parguwak geb, yiŋgeŋ momoŋ diryeŋ geb, gusuŋaŋ irnaŋ” yinaryum. ²² Be, Yuda marte doyaŋ mar gobe bikkeŋ mere sege irdeb, “Al kura Yesube Mesaia yekeb takira titek. Irkeb gabu yaniniŋde epte ma wanayin,” yen mere mayamiŋ. Niŋgeb naninya milinya go mere goyen nuraryumde geb, doyaŋ mar goke kafura heŋbe, ²³ “Yiŋgeŋ gusuŋaŋ irnaŋ. Yeŋbe parguwak geb,” yinaryum gogo.

²⁴ Be, sopte al diliŋ titmiŋ go inke wayyiŋ. Irkeb, “Delge sope ira al gobe mata buluŋ al yen nurde uneŋ hite. Niŋgeb al go deŋem turŋuŋ yaŋ irtiŋeŋbe Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ ira ko,” inamiŋ. ²⁵ Irkeb wol heŋbe, “Al gobe mata buluŋ al ma gwahade moŋ gobe ma nurhem. Goyenpoga nebe delne titmiŋ hinhem gega, gago naŋkenhem go po ga nurde hime,” yinyiŋ. ²⁶ Gwaha yinkeb mel goreb, “Daha daha gira? Daha mat delge sope irke naŋkenha?” inen gusuŋaŋ iramiŋ. ²⁷ Irkeb wol heŋbe, “Nebe bikkeŋ momoŋ dirhem gega, merene ma nurhaŋ. Gega daniŋ sopte nurniŋ teŋ haŋ? Deŋ manan yende komatmiŋ hiniŋ yen teŋ haŋ?” yinyiŋ. ²⁸ Gwaha yinkeb mel goreb sukal irde, “Ge po gab al gote komatmiŋ! Neŋbe Moseyen komat geb! ²⁹ Mosebe Al Kuruŋ beleŋ mere iryiŋ gobe nurde hite. Goyenbe al gobe gor kura mat wayuŋ yen ma po nurde uneŋ hite,” yamiŋ. ³⁰ Irkeb wol heŋbe, “Be, deŋ beleŋ al gobe gor kura mat wayuŋ yen ma nurde hite

yen̄ hañ gobe kukuwamñej wor po. Gega nebe al gore sope nirke gago nañkenej hime. ³¹ Al Kurunje mata buluñ marte merebe go ma wol hen̄ yuneñ hiyen. Munaj Al Kurun palap irde dufaymiñ gama irde hañ mar gote merebe nurde wol hen̄ hiyen yen̄ nurde hityen. ³² Irde al kura al diliñ titmiñ gwahade po kawañ hitiñ goyen sope irke nañkintiñ baraneñ kura ma po nurde hityen. ³³ Sope nira al gobe Al Kurun hitte mat ma wayuñ manhan det kura ma irwoñ,” yinyiñ. ³⁴ Gwaha yinkeb mel gore wol hen̄be, “Gebe mata buluñ bana po kawañ hen̄ kun kuruñ hawanj. Ningeb daniñ ge gahade gare saba direñ teñ ha!” inen̄be gabu yamiñde mat hugineñ takira tiyamiñ.

³⁵ Be, Yesu gob al diliñ titmiñ goyen Yuda marte doyañ mar beleñ takira tiyamiñ gote mere momoñ nuryiñ. Irdeb al goyen keneñbe, “Ge gayen Al Urmin niñ dufayge tareñ irha?” inyin. ³⁶ Irkeb al goreb, “Doyañ al, yeñbe al ganuñ? Momon nira. Irkeb yen̄ ge dufayne tareñ ireñ,” inyin. ³⁷ Irkeb Yesu beleñ wol hen̄be, “Al gobe bikken̄ kenha. Fudinde wor po, al gobe mere girde hime al ne gago po geb,” inyin. ³⁸ Irkeb al goreb, “Doyañ Al Kurun, ge niñ dufayne sanjiñ irhem,” inen̄be dokolhoñ yuguluñ teñ turuñ iryiñ. ³⁹ Irkeb, “Nebe al igiñya buluñya pota yird yird niñ megen gar wamiriñ. Gogab ne niñ dufaymiñ tareñ irnayiñ marbe diliñ titmiñ gega nañkinyen̄ go gwahade Al Kurunyen dufay keñkela bebak tinayiñ. Munaj al kura harhok nunnayiñ marbe al kura diliñ titmiñ yara Al Kurunyen dufay epte ma bebak

tinaiñ,” inyinj. ⁴⁰ Irkeb Farisi mar kura yenja hinhan gore nurdeb, “Gebe neñ gayen wor diltinj titmiñ dineñ ha?” inamiñ. ⁴¹ Irkeb wol heñbe, “Deñbe dindiken ge yen, ‘Dilniniñ titmiñ geb, Al Kurunyen mere keneñ bebak ma teñ hite,’ yen hanj manhan Al Kurun beleñ mata buluñ mar ma dinwoñ. Goyenbe dindiken, ‘Neñbe dilniniñ titmiñ mon, igin Al Kurunyen mere keneñ bebak teñ hite,’ yen hanj geb, bikkenj mata buluñ bana hanj yen denej hime,” yinyinj.

10

Sipsipyä doyañ almiña

¹ Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Fudinde wor po dineñ hime, al kura sipsip niñ koya kirtinj goyen yamemde mat ma wañ koya go nandu urde hurkuyen al gobe kawe marya al gasa yirniñ yirniñ yirde detmiñ kawem yade hanjen marya geb. ² Goyenbe sipsip doyañ al wor pobe sipsip koya gote yamere mat wañ hurkuyen. ³ Irkeb sipsip koya gote yame doyañ irde hi al goreb yame fegelde unyeñ. Irkeb hurkuñ sipsipmiñ goyen deñe yurke tumñaj wakeb bul yirde siñare yukuyen. ⁴ Be, sipsipmiñ yingende go po yade siñare yukuñbe yingeñ wa meheñ heñ kuñ heñya mere yirde hiyen. Irkeb melak nurde hanjen geb, yen po gama irnayinj. ⁵ Goyenbe al tiñejbe epte ma wor po gama irnayinj. Fudinde, sipsip gobe al tiñej gote melak ma nurde hanjen geb, keneñ yilwa irde busaharnayinj,” yinyinj.

⁶ Be, Yesube maya mere gwaha mat yiryinj gega, sabamiñ nurde hinhan marbe goke dineñ hi yenj

ma bebak tiyamiñ. ⁷ Niñgeb Yesu gore sopte gaha yinyiñ: “Fudinde wor po dineñ hime, nebe sipsip niñ koya kirtiñ gote yame. ⁸ Niñgeb al kura asogo nirde neñ wa neñ wa teñ hanÿen mar kuruñ gobe kawe marya al gasa yirniñ yirniñ yirde detmiñ kawem yade hanÿen marya geb, sipsip gore meremiñ ma nuramiñ. ⁹ Nebe yame yara. Niñgeb al kura ne hitte mat wañ Al Kuruñ hire gor hurkuyenje det kura beleñ epte ma buluñ iryen. Al gobe sipsip beleñ koya biñde hurkuñ usañ heñ sinjare kateñ yamuñ nene hanÿen go gwahade goyen igin po hiyen. ¹⁰ Kawe albe sipsip kawe teñ gasa yirde buluñ buluñ yireñ yeñ wañ hiyen. Goyenpoga nebe merene nurde hañ mar gob Al Kuruña hugiñeñ heñ heñ goyen yuneñ. Irkeb mel gobe Al Kuruña hugiñeñ hinayıñ goyenbe igin wor po hinayıñ.

¹¹ “Be, nebe sipsip doyañ al igin. Sipsip doyañ al iginbe sipsipmiñ ge teñ yinjeñ kamde kamde niñ ma nurde hiyen. Igin kamyen. ¹² Goyenbe al damu irke ga sipsip doyañ yirde hiyeñ al gobe sipsip gote miñ al moñ. Niñgeb kulu duwi kura wake keneñbe sipsip goyen gor po okohom yubul teñ busaharyeñ. Irkeb kulu duwi beleñ sipsip goyen yiske burgagaw kernayin. ¹³ Al gobe damu irke hora niñ po nurde sipsip doyañ yirde hiyeñ geb, sipsip goke ma nurde busaharyeñ.

¹⁴⁻¹⁵ “Be, nebe sipsip doyañ al igin. Nanne beleñ nurt nuneñ hi, irkeb ne wor nurt uneñ hime. Gwahade goyen po, nebe sipsipne nurde yuneñ hime, irke sipsipne wor nurt nuneñ hañ. Irde sipsipneñ teñ kame yeñbe igin kameñ. ¹⁶ Nebe

sipsipne hoyan manan hañ. Gobe koya bana gor ma hañ. Goyenbe go manan yawareñ. Yen manan melakne nurnayin. Irde sipsip koya bana hañ goya tumjan hike doyan yird yird al manan ne nuñkureñ po heñ.

¹⁷ “Nebe kame sopte huwareñ yen nurdeb Nanner alya bereya goke teñ kamen. Niñgeb Nannebe goke teñ ne gayen bubulkuñne wor po yen nurde nunen hi. ¹⁸ Al kura belen tareñmiñde epte ma mununke kamen. Nebe alya bereya goke kame yeñbe igin kamen, irde sopte huware yeñbe igin huwareñ. Go tiyen gobe Adone belen gwaha tiyayıñ ninyin geb, gogo tiyen,” yinyin.

¹⁹ Be, mere tiyyin goyen nurdeb Yuda mar beleñ sopte yingen uliñ kadom mohoñde tiyamin. ²⁰ Al budambe, “Al gabe uñgura ketal urtiñ geb, kukuwa wor po! Niñgeb daniñ meremiñ nurde hañ?” yamin. ²¹ Goyenbe kurabe, “Meremiñbe uñgura ketal urtiñ al beleñ mere titiñ yara moñ. Uñgurabe al diliñ titmiñ igin sope iryen? Epte moñ geb,” yamin.

Yuda mar tumjan Yesu asogo iramiñ

²² Be, kuñ kuñ gabu nalu kuruñ kura “Ya Balem Al Kurun Untek” inen hanjen goyen Yerusalem forok yirin. Goyenterbe naña uysuñ wor po heñ heñ nalu.* ²³ Be, Yesube Al Kuruñjen ya balem bana ya kawan yulyañen kura Solomonyen Paranda inen hanjen bana goyan kuñ hin hin. ²⁴ Irkeb Yuda mar beleñ wañ Yesu

* **10:22:** Naña uysuñ wor po heñ heñ nalu gobe ais kateñ hiyen geb, anutayen mere matbe “winta” yen hanjen.

kalyaŋ kerdeb, “Daha naŋa gab nebe al gwahade yeŋ bebak dirkeb kukuwamŋeŋ ma nurtek? Gebe Mesaia kenem bebak po dirayiŋ,” inaminj.

²⁵ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Nebe momoŋ dirmiŋ gega, merene goyen fudinde yeŋ ma nurde haŋ. Mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ ne beleŋ Nanner saŋiŋde forok yirde himyen goreb nebe al gwahade yeŋ dikala dirde haŋ. ²⁶ Goyenbe deŋbe nere sipsip moŋ geb, merene fudinde yeŋ ma nurde haŋ. ²⁷ Nere sipsipbe melakne nurde gama nirde haŋ. Ne wor sipsip go nud yunę hime. ²⁸ Nebe Al Kuruŋya hugiŋen heŋ heŋ goyen yeŋ yunę himyen. Niŋgeb go ma po buluŋ henayıŋ. Irdeb al kura beleŋ hanner mat epte ma sipsipne kura goran niryeŋ. ²⁹ Nanne beleŋ alya bereyamiŋ sipsip yara goyen ne nuntiŋ. Yeŋbe tareŋmiŋ kuruŋ wor po. Niŋgeb sipsip goyen yeŋ doyan yirde hiyenđe mat epte ma al kura beleŋ goran yiryeŋ. ³⁰ Neya Adoneyabe uŋkureŋ po geb,” yinyiŋ.

³¹ Be, Yesu beleŋ gwaha yinkeb mel gore sopte hora yadeb mayniŋ tiyamiŋ. ³² Goyenbe Yesu beleŋ yinyiŋ. “Nebe meteŋ igin wor po forok yirde duneŋ himyen. Gega meteŋ igin damiŋ goyen goke igin ma nurde mununniŋ teŋ haŋ?” yinyiŋ.

³³ Irkeb mel gore wol heŋbe, “Neŋbe mata tiŋeŋ forok yirde hayen goyen goke ma mugunniŋ teŋ hite. Goyenbe gebe al neŋ yara po gore, ‘Nebe Al Kuruŋ,’ yeŋ ha gobe Al Kuruŋ sukal irde ha geb, goke mugunniŋ teŋ hite,” inaminj.

³⁴ Irkeb wol heŋbe, “Dende sabarebe Al Kurunj beleŋ Israel marte doyaŋ mar kura turuŋ yirdeb, ‘Deŋbe nigen yara,’ gwaha yitiŋ goyen kapyan ma heŋ haŋyen? ³⁵ Al Kurunj beleŋ meremiŋ yunyiŋ mar goyen, ‘Deŋbe nigen yara,’ yinyiŋ. Al Kurunyen asanđe niŋ merebe fudinde wor po epte ma usi yetek. ³⁶ Nebe Adone beleŋ basiŋa nirdə nad nerke megen gar wamiriŋ. Niŋgeb nebe Israel marte doyaŋ mar kura Al Kurunj beleŋ, ‘Deŋbe nigen yara,’ yinyiŋ mar gote folek. Gega dahade niŋgeb nebe Al Kurunj Urmij yemekeb den beleŋ Al Kurunj sukal irha ninhaŋ? ³⁷ Ne beleŋ Adoner meten ma teŋ himeke neneŋbe du-faytiŋ ne niŋ tareŋ ma irnayiŋ. ³⁸ Goyenbe gwaha teŋ hime kenem ne niŋ hekkeŋ nurnayiŋ. Gega gwaha teŋ teŋmiŋ meteŋen kenem mata tiŋen turuŋ yaŋ forok yirde himyen go po yeneŋbe fudinde yeŋ nurnayiŋ. Gogab Adonebe neya hike, nebe yeŋya har goyen bebak tinayiŋ. Irde yeŋya neyabe uŋkureŋ po yeŋ nurnayiŋ,” yinyiŋ. ³⁹ Be, meremiŋ goke mel gore sopte teŋ mayniŋ tiyamiŋ. Gega isal po uryiŋ.

⁴⁰ Be, gor matbe Yodan fe siŋa kurhan haŋkapyā Yon beleŋ al baptais yirde hinhin beleŋ goŋ kuriŋ. Irdeb goŋ hinhin. ⁴¹ Irkeb al budam yeŋ hitte wayamiŋ. Irdeb, “Yonbe mata tiŋen turuŋ yaŋ kurayen kurayen ma forok yiryiŋ. Goyenbe yeŋ beleŋ al gake tagalde hinhin gobe fudinde wor po,” yamiŋ. ⁴² Irdeb go gasuŋde gorbe al budam yeŋ ge dufaymiŋ saŋiŋ iramiŋ.

Lasarus kamyiŋ

¹ Be, al kura deñem Lasarus goyen garbam buluŋ po hiriŋ. Yeŋbe Betani tiyuŋde niŋ al. Betani gobe Mariaya babam Martayat tiyuŋ. ² Maria gobe he fimiŋ hamiŋ kusamuŋ gore po Doyaŋ Al Kuruŋyen kahaŋde wogorde tonaq yuwalŋen beleŋ po utma tiyyiŋ bere go goyen. Be, kuliŋ Lasarusbe garbam iryiŋ. ³ Niŋgeb ire babamya goreb Yesu niŋ keya heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, kadge amaneŋ wor po nurde uneŋ hayen al gobe garbam hihi,” yaryum. ⁴ Irkeb Yesu gobe mere go nurdeb, “Garbam goreb Lasarus mayke kamyen. Goyenbe hugiŋen ma kamyen. Al Kuruŋ deñem turŋuŋ yan ird ird niŋ garbam go forok yiyuŋ. Irde ne Al Urmiŋ gayen al beleŋ Lasarus hitte mata forok ireŋ goyen keneŋbe deñne turŋuŋ yan irnayıŋ,” yiriŋ. ⁵ Yesube Martaya haymiŋya kuliŋ Lasarusya niŋ amaneŋ wor po nurde yunen hinhin. ⁶ Goyenbe Lasarus garbam hiriŋ mere momoŋbe nuryiŋ gega, hinhinde gor po sopte wawuŋ irawa firyiŋ.

⁷ Irde gab komatmiŋ yago goyen, “Mulgaŋ heŋ Yudia naŋare kuniŋ,” yinyiŋ. ⁸ Irkeb komatmiŋ beleŋ inamiŋ. “Goyenbe Rabai, gorbe Yuda mar beleŋ horare soŋ mugunaŋ go. Gega sopte mulgaŋ heŋ gor kweŋ teŋ ha?” inamiŋ. ⁹ Gwaha inkeb yeŋ kamtek nalube hako geb, go ma mununnayıŋ yineŋbe maya mere mat gaha yinyiŋ: “Wampot mat wawuŋbaŋa naŋa kurkuyen go ka-hal banabe awa 12 haŋyen. Niŋgeb naŋa temeyde hikeyabe albe igin dawet keŋkela yennayıŋ geb, al kura beleŋyaŋ kuŋ heŋya epte ma kukuhuk

uryeŋ. ¹⁰ Goyenbe wawuŋbe kidoma geb, beleŋ kuŋ heŋbe takteŋ mayyen,” yinyiŋ.

¹¹ Be, gwaha yineŋbe sopte po, “Kadniniŋ Lasarusbe ferde hi niŋgeb, ne beleŋ kuŋbe isan heweŋ tihim,” yinyiŋ. ¹² Irkeb komatmiŋ beleŋ wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, yeŋbe duliŋ ferde hi gob igin hiyyen,” inamiŋ. ¹³ Goyenbe Yesube Lasarus goyen kamyiŋ goke yinyiŋ. Gega komatmiŋbe fudinde ferd ferd niŋ dineŋ hi yeŋ nuramiŋ. ¹⁴ Be, mel gore gwahade nuramiŋ geb, Yesu beleŋ kawan po yinyiŋ. “Lasarusbe kamuŋ. ¹⁵ Goyenbe ne beleŋ yeŋ hitte mata kura forok irmeke keneŋbe ne niŋ dufaytiŋ tareŋ irnayıŋ yeŋbe gogo Lasarus hitte aranęŋ ma kumiŋ goke amanęŋ nurhem. Goyenbe haŋkabe wake yeŋ hitte kuniŋ,” yinyiŋ. ¹⁶ Irkeb komatmiŋ kura Tomas, deňem kurabe Didimus gore diňuŋ hoyan yinyiŋ. “Neŋ manaq tumňaŋ kuniŋ. Gogab yeŋya tumňaŋ kamtek geb,” yinyiŋ.

¹⁷ Be, Yesu go Betani forok yirin. Irdeb, “Lasarusbe bikken gote yeren horabok mete bana mete tiyaŋ,” yeke nuryiŋ. ¹⁸ Betani mat Yerusalembe 3 kilomita gwahade po, gisaw wor po moŋ. ¹⁹ Niŋgeb Yuda mar budam beleŋ ire babamya gote kuliŋ kamyiŋ goke kuŋ biŋ yurum yirniŋ yeŋ wayamiŋ.

²⁰ Be, Marta go Yesu waŋ hin hin mere momoŋ go nurdeb kuŋ beleŋ tupi tiye yeŋ kuriŋ. Goyenbe Mariabe yare hin hin. ²¹ Be, Marta beleŋ kuŋ Yesu keneŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, ge gar hin han manhan kolnebe go ma kamwoŋ. ²² Goyenbe haŋka gayen wor det kuraŋ Al Kuruŋ gusuŋaŋ

irkeb gunyen yen nurde hime,” inyiŋ. ²³ Irkeb Yesu beleŋ, “Kolgebe sopte huwaryen,” inyiŋ. ²⁴ Irkeb Marta beleŋ wol heŋbe, “Nalu funaŋde al kamtiŋ huward huward naturebe yen manaq sopte huwaryen gob nurde hime,” inyiŋ. ²⁵ Irkeb, “Al kamtiŋde mat huwarnayiŋ, irde Al Kurunya hugiŋen hinayiŋ gote miŋ albe ne gago. Niŋgeb al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ kamyen gobe sopte huwaryen. ²⁶ Irde al dufaymiŋ ne niŋ sanjiŋ irde Al Kurunya hugiŋen hinayiŋ marbe Al Kurun diliŋde al kamtiŋ ma hinayiŋ. Ga ginhem gayen fudinde yen nurde ha?” inyiŋ. ²⁷ Gwaha inkeb Marta beleŋ, “Gwaha, Doyaŋ Al Kurun, gebe fudinde wor po Mesaia, Al Kurun Urmiŋ megen gar wayyen yitiŋ al go goyen yen nurde hime,” inyiŋ. ²⁸ Gwaha ineqbe mulgaŋ heŋ kuŋ haymiŋ Maria muŋ po hoy irdeb, “Tisabe waya. Irde ge niŋ gusuŋaŋ heŋ hi,” inyiŋ. ²⁹ Irkeb Maria gob aran po huwarde Yesu hitte kurinj.

³⁰ Be, Yesu gobe tiyunđe ma forok yiriŋ. Martaya mere tiyaryumde gor po hinhin. ³¹ Be, Yuda mar yare gor heŋ Maria biŋ yurum irde hinhan mar goyen Maria beleŋ bemel po huwarde kat kuke keneŋbe bembare kuŋ eseŋ wet kuŋ hi yenbe gama irde kwamiŋ. ³² Be, Maria gobe kuŋ Yesu hinhinde gor forok yen keneŋbe kahan miŋde kateŋ dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, “Doyaŋ Al Kurun, ge gar hinhan manhan gob kolnebe go ma kamwoŋ,” inyiŋ. ³³ Be, Mariaya Yuda mar yen gama irde wayamiŋ morya goyen tumŋaŋ eseŋ hike Yesu beleŋ yeneŋbe Yesu wor biŋde mat mel goke buniŋeŋ wor po nurde biŋ kanduk hiriŋ.

³⁴ Irdeb, “Dare mete tiyaŋ?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb mel gore wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, wake kuniŋ. Irde ga kena,” inamiŋ. ³⁵ Be, Yesu go diliŋ fimiŋ katyiŋ. ³⁶ Irkeb Yuda mar goreb, “Go kennaaŋ, Lasarus niŋ amaŋeŋ wor po nurde hiyen geb gogo esa,” yamiŋ. ³⁷ Goyenbe al kura beleŋ, “Yeŋbe al diliŋ titmiŋ sope irke naŋkinuŋ. Gega Lasarusbe daniŋ ma sope irke gogo kamuŋ?” yamiŋ.

Lasarus kamtiŋde mat isaq hiriŋ

³⁸ Be, Yesu go sopte po buniŋeŋ wor po nurdeb bembare kuriŋ. Bemba gobe horabok, irdeb hora kuruŋ kura kaŋ kaŋ irde yamem goyen tatiŋ hinhin. ³⁹ Be, Yesu beleŋ, “Hora ga teŋ siŋa irnaŋ,” yinyiŋ. Irkeb al kamtiŋ gote babam Marta beleŋ, “Goyenbe, Doyaŋ Al Kuruŋ, kolne hakwambe bemba bana hike wawuŋ sipte hihi geb haminŋ buluŋ hihi,” inyiŋ. ⁴⁰ Gwaha inkeb, “Dufayge ne niŋ tareŋ irayiŋbe Al Kurunyen tareŋ turŋuŋ yaŋ goyen kenayiŋ ma ginhem?” inyiŋ. ⁴¹ Irkeb mel goreb hora kuruŋ goyen teŋ siŋa iramiŋ. Irkeb Yesu beleŋ kotaŋ kaŋbe, “Ado, merene nurha goke igin wor po nud gunhem. ⁴² Nebe merene hugiŋeŋ nurde hayen goyen nurde himyen. Goyenbe al gar harde haŋ gake teŋbe gago gineŋ hime. Gogab nebe ge beleŋ nad nerke wamiriŋ goyen fudinde yeŋ nurnayiŋ,” yiriŋ. ⁴³ Gwaha yeŋbe Yesu go uguŋ po, “Lasarus, siŋare kata,” inyiŋ. ⁴⁴ Irkeb al kamtiŋ gobe haninya kahanuya amil beleŋ po bili irde kimiŋ mala titiŋ goyen siŋare katyiŋ. Irkeb Yesu beleŋ,

“Bembare niŋ amil go hol irde uneŋbe tubul tike kwi,” yinyinj.

Yesu mayke kami yeŋ mere sege iramiŋ

⁴⁵ Be, Yuda mar budam Maria kinniŋ yeŋ wayaminj mar goyen Yesu mata tiyyinj goyen keneŋbe yeŋ ge dufayminj sanŋinj iramiŋ.

⁴⁶ Goyenbe kuramiŋbe Farisi mar hitte kuŋbe Yesu mata tiyyinj goyen momoŋ yiramiŋ. ⁴⁷ Irkeb Al Kuruŋ dolonj ird ird mata doyaŋ mar pris buda gote karkuwaŋminjya Farisi marya belen mere sege irniŋ yeŋ Yuda marte doyaŋ mar hoy yiramiŋ. Hoy yirke wakeb, “Be, neŋbe daha titek? Al gabe mata tiŋeŋ turŋuŋ yan wor po forok yirde hi. ⁴⁸ Al gayen tubul titeke gwahade po teŋ hiyen gobe al tumŋaŋ yeŋ ge dufayminj sanŋinj irniŋ tahaŋ. Irkeb Roma gabman belen wanŋbe nende Al Kuruŋyen ya balemya alya bereya tumŋaŋ gwamunj yurnayin geb,” yamiŋ. ⁴⁹⁻⁵⁰ Irkeb pris buda gote karkuwaŋminj bana goŋ kura denjembe Kaiafas goreb tareŋ po, “Deŋbe det kura ma wor po nurde hanj. Naŋjaniniŋya neŋ almemya tumŋaŋ buluŋ hetek gobe iginj moŋ. Niŋgeb al uŋkureŋ gare po kamyen gab kanduk kuruŋ goyen kentek moŋ,” yinyinj. Kaiafas gobe Yesu hinhin goyenter pris marte kuruŋminj heŋ meteŋ teŋ hiyen al.

⁵¹ Be, Kaiafas gore mere tiyyinj gobe mali dufayminjde ma mere tiyyinj. Yeŋbe dama goyenter pris buda gote kuruŋminj heŋ meteŋ teŋ hinhin geb, Yesu goyen Yuda mar niŋ teŋ kamyen yeŋbe gogo mata kame forok yetek goke tagalyinj. ⁵² Irde Yuda mar muŋ po moŋ, Al Kuruŋyen dirŋeŋ weŋ

hoyaŋde hoyanđe haŋ wor yawaŋ tumňaŋ gabu yirde uŋkurenŋ po iryenŋ goke teŋ kamyenŋ goyen wor tagalyiŋ. ⁵³ Niŋgeb gor matbe mel gobe Yesu daha mat kura mayteke kamyenŋ yeŋ beleŋ niŋ naŋkeneŋ hinhan.

⁵⁴ Niŋgeb Yesube goke teŋbe Yuda mar diliňyan ma kuŋ hinhan. Gwaha titneŋbe yubul teŋ sawsawa naŋa bindere tiyuŋ kura Efraim inen hanyende komatminya kuŋbe gor hinhan.

⁵⁵ Be, Yuda marte gabu nalu kuruŋ kura Pasoba goyen binde binde heŋ hinhan. Irkeb al budam Pasoba nalu ma forok yekeya uliŋ wuk yird yird mata titek yeŋbe Yerusalem hurkuŋ hinhan. ⁵⁶ Irkeb Yuda marte doyaŋ marbe Yesu niŋ hugineŋ naŋkeneŋ hinhan. Irdeb yinjeŋ uliŋ kadom gusuŋaŋ gird teŋbe, “Dahade nurde haŋ? Pasoba gabu nature gayen ma po wayyen yeŋ nurde haŋ?” yaminj. ⁵⁷ Goyenbe pris buda gote karkuwanjminya Farisi marya beleŋbe al momoŋ yiramiŋ. “Al kura Yesu goyen gor hi yeŋ nurdeb waŋ momoŋ dirkeb kuŋ teŋ fere titek,” yinaminj.

12

*Maria beleŋ he fimiŋ hamiŋ kusamuŋ goyen
Yesu kahaŋde wogoryiŋ
(Matiyu 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Be, Pasoba nalu goyen nalu 6 po heŋ gab forok yetek hekeb Yesu go Lasarusyen tiyuŋ Betani kuŋ forok yiriŋ. Lasarusbe kamtiŋde mat Yesu beleŋ isaŋ hiriŋ al go goyen. ² Be, gorbe Yesu niŋ teŋ biŋge kaŋbe Marta beleŋ biŋge go gale heŋ hinhan. Goya goyenbe Lasarusbe

biŋge niniŋ yen gor gabu iramiŋ mar goyen biŋge
nen nen gasunđe keperde hinhin. ³ Be, mel go
gwaha teŋ hikeyabe Maria beleŋ nat he fimiŋ
hamiŋ kusamuŋ wor po, irde damumbe hende
wor po goyen tawaŋbe tumŋaŋ po Yesu kahaŋde
wogordeb tonan̄ yuwalŋen beleŋ po utma tiyyiŋ.
Irkeb he fimiŋ wok iryiŋ gote hamiŋ igin̄ muŋ
gore po ya go ep iryiŋ.

⁴ Goyenbe Yesuyen komatmiŋ kura Yudas
Iskariot beleŋ Maria mata tiyyiŋ goke igin̄ ma
nuryiŋ. Al gobe kame Yesu goyen asogo haniŋde
kiryiŋ al go goyen. ⁵ Be, al goreb, “Nat he fimiŋ
gabe al kura dama uŋkuren̄ meteŋ teŋ hora tiyyen̄
go goya tuŋande. Niŋgeb det fimiŋ ga damu tikeb
gote murungem ten al buniŋen̄ yuntewoŋ,” yiriŋ.
⁶ Goyenbe Yudasbe al buniŋen̄ goke wor po ma
nurde hinhin. Yen̄be kawe al geb, gogo gwaha
mat mere tiyyiŋ. Yen̄be Yesuya komatmiŋya
gote hora doyaŋ irde hiyen al gega, han̄kayen̄
han̄kayen̄ hora go kawemde nene hiyen. ⁷ Be,
Yudas go gwaha yekeb Yesu beleŋ wol heŋbe,
“Tubul tinan̄. Yen̄ beleŋ han̄ka det fimiŋ hamiŋ
igin̄ muŋ go teŋ gwaha nira gobe kame mete nird
nird ge sam nирnayiŋ goke gitik teŋ teŋ ge gwaha
nira. ⁸ Al buniŋen̄be den̄ya hugiŋen̄ hinayiŋ.
Goyenpoga nebe den̄ya hugiŋen̄ ma hitek geb,”
yinyiŋ.

⁹ Be, goya goyenbe Yuda mar buda kurun̄
beleŋ Yesu go ya goyenter hi yen̄ nurdeb
wayamiŋ. Goyenbe Yesu yen̄ ge po moŋ, Lasarus
kamtinđe mat huwaryiŋ goyen manaŋ kinniŋ yen̄
wayamiŋ. ¹⁰⁻¹¹ Yuda mar budam Lasarus go

keneñbe Yesu hitte kuñ dufaymiñ yeñ ge tareñ irde hinhan. Niñgeb pris buda gote karkuwañmiñ beleñ Lasarus manañ mayteke kami yeñ mere sege iramiñ.

Mesaia Yerusalem kuriñ

(*Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Be, ferd fay urkeb al buda kuruñ Pasoba gabu nalu kuruñ goke Yerusalem wayamiñ mar gore Yesube Yerusalem kuñ hinhin goyen mere momoñmiñ nuramiñ. ¹³ Irdeb patila yuwalñeñ yufuñ teñ yad kuñbe tupi teñ waniñ yeñbe kuware gaha yamiñ:

“Al Kuruñ turuñ irniñ ko!
Doyañ Al Kurunyen deñemde wañ hi al gobe Al Kuruñ beleñ guram irde sañiñ iryeñ!
Israel marte Doyañ Al Kurunbe Al Kuruñ beleñ guram iryeñ!” yamiñ. *Tikiñ 118:25-26*

¹⁴ Be, Yesu go Al Kurunyen asanđe katiñ gwahade po, doñki foñej kura keneñbe go hende kipiryiñ. Mata tiyyiñ goke teñ asanđe katiñbe gahade:

¹⁵ “Deñ Saion taunde niñ mar, kafura ma henayiñ.
Doyañ Al Kuruntiñ kuruñ doñki foñej hende wañ hi go kennan,” yitiñ hi. *Sekaraia 9:9*

¹⁶ Goyenbe hanjkapyabe mata goyen goke komatmiñ yagobe bebak ma tiyamiñ. Goyenbe kame Yesu go Al Kuruñ hitte mulgañ heñ hurkuñ deñe turjuñ yan̄ tiriñ kamere gab Yesu mata tiyyiñ goke Al Kurunyen asanđe katiñ hi goyen bebak tiyamiñ. Irde al buda kuruñ gore yeñ ge mata tiyamiñ go wor gwahade po katiñ hi goyen go bebak tiyamiñ.

¹⁷ Be, al buda Yesuya hikeya Lasarus kamyinj goyen yen belen yeke horabok metere mat huwaryinj go kenamiñ mar gore gote mere momonj tagalde tukamiñ. ¹⁸ Irkeb al budam wor po mata tiñej turñuñ yan forok iryinj goyen nuramiñ geb, kuñ tupi tiniñ yen kwamiñ. ¹⁹ Niñgeb go yeneñbe Farisi mar go yiñgeñ uliñ mere teñbe, “Ga kennan! Al buda kuruñ gabe dubul teñ yen po gama irde pasi hiniñ tahan geb!” yamiñ.

Yesube kamyenj goke tagalyinj

²⁰ Be, Pasoba gabu nature Al Kuruñ doloñ irniñ yen Yerusalem hurkamiñ mar bana goñbe Grik mar manaj hinhan. ²¹ Mel gore Galili nañña bana niñ taun kura Betsaida niñ al Filip hitte wayamiñ. Wañbe, “Neñbe Yesu kinniñ wor po yen nurde hite,” inamiñ. ²² Irkeb Filip belen Andru hitte kuñ momonj iryinj. Irkeb Andruya Filipyä tumñajnde kuñ Yesu momonj iraryum. ²³ Irkeb Yesu belen wol heñbe, “Ne Al Urminj gayen deñe turñuñ yan tetek nalube gago forok yihi. ²⁴ Fudinde wor po dineñ hime, wit bilmiñbe megen bana kurkuñ gabe kawañ heñ iginenj paya hiyyenj. Munañ gwaha ma tiyyenjbe paya ma hiyyenj. ²⁵ Al kura yiñgeñ ge po nurde hi al gobe Al Kurunja ma hiriryenj. Munañ al kura megen gar heñja yiñgeñ ge ma nurde Al Kuruñ niñ po nurde hi al gobe yenja hugiñej hiriryenj. ²⁶ Al kura ne niñ meteñ teñ hime yen nurde hi albe merene po gama irde hiyenj. Irdeb ne heñde gorbe meteñ alne wor gor hiyenj. Adonebe ne niñ meteñ teñ hiyen al goyen turuñ iryeñ.

27 “Be, bener kanduknej wor po nurhem geb, daha yeweŋ? ‘Ado, ulner kanduk forok yewen tiya go faraŋ nurke ma keneŋ,’ ineŋ? Moŋ, nebe kanduk goyen go po teweŋ yeŋ wamiriŋ geb.

28 Ado, deŋgebe turŋuŋ yaŋ hewoŋ yeŋ nurde hime,” yiriŋ. Irkeb naŋkiŋde mat al melak kura, “Deŋnebe bikkenj turŋuŋ yaŋ irmiŋ, irde sopte gwaha ireŋ,” gwahade forok yiriŋ. **29** Irkeb al buda gor hinhan go mere goyen nurdeb, “Daga mere tiya,” yamiŋ. Munaŋ kurabe, “Al Kurunyen miyonj beleŋ mere ira,” yamiŋ. **30** Irkeb Yesu beleŋ, “Mere forok yihi gabe den ge ten forok yihi. Ne niŋ moŋ geb. **31** Be, Al Kuruŋ beleŋ megen niŋ alya bereya merem yaŋ yirtek nalube hanŋka gago. Irdeb megen gar niŋ doyaŋ al Satanbe takira timeke tareŋ miŋmoŋ heweŋ tiya.

32 Goyenbe ne kuruse hende nade nisaŋ heke gab alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen nigeŋ hitte yawayenj,” yinyiŋ. **33** Gwaha yinyiŋ gobe kame mata dahade mat kamyenj goyen yikala yire yenjbe gogo yinyiŋ. **34** Irkeb al buda gore, “Neŋbe Moseyen sabarebe Mesaiabe hugineŋ hiyenj yeke nurde hityen. Goyenbe dahade niŋgeb, ‘Al Urmiŋbe he hende kamyenj,’ yeŋ ha? Al Urmiŋ gobe ganuŋ?” yeŋ hitem po gusuŋaŋ iramiŋ. **35** Irkeb Yesube mel goya sobamde ma hiyenj goke maya mere mat wol heŋbe, “Hulsibe deŋya ulyanđe ma hiyenj. Niŋgeb hulsi hiya gayenter po kuŋ hinayiŋ. Heŋ ga moŋ kidoma aw dureŋ tiya geb. Al kura kidoma bana kuŋ hiyenj al gobe gor kuŋ hime yeŋ ma po nurdeya kuŋ hiyenj.

36 Hulsi goyen deŋya hikeyabe yeŋ ge dufaytiŋ

tareŋ irnayinj. Gogab deňbe hulsi bana heŋ mata iginj teŋ teŋ mar henayinj,” yinyinj. Be, Yesu go meremiŋ pasi irdeb al buda go yubul teŋ kuŋbe nennak yeŋ bana kuriŋ.

Yuda marbe Yesu pel irtek po hamij

³⁷ Be, Yesube mata tiŋeŋ turŋunj yan goyen Yuda mar diliŋyaŋ wor po forok yirde hinhan gega, yeŋ ge dufaymiŋ saŋiŋ ma irde hinhan. ³⁸ Go teŋ hinhan gobe Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ kame gwahade forok yiyyen yeŋ kayyiŋ goyen po forok yeŋ hinhan. Merebe gahade:

“Doyaŋ Al Kurunj, mere tagaltekeb ganuŋ beleŋ fudinde yeŋ nurde haŋ? Hubu wor po!
Irdeb ganuŋ mar hitte Doyaŋ Al Kurunj beleŋ tareŋmiŋ goyen yikala yiryenj? Hubu wor po!” yitiŋ. *Aisaia 53:1*

³⁹ Niŋgeb Aisaia beleŋ yitiŋ gwahade goyen po, mel gobe dufaymiŋ yeŋ ge tareŋ ma po iramiŋ. Mel gote matamij goke Aisaia beleŋ mere hoyanj kura gahade kayyiŋ:

⁴⁰ “Yeŋ beleŋ mel gote diliŋbe titmiŋ yiryinj. Irde biŋbe pet tiyyinj.

Niŋgeb diliŋ gore epte ma naŋkennayinj.
Irde biŋ go gereŋ ma yeke epte ma bebak tinayinj.
Irde ne hitte mulgaŋ ma henayinj.
Moŋ manhan ne hitte mulgaŋ heke sope yirme-wonj,” yitiŋ. *Aisaia 6:10*

41 Aisaiabe Al Kuruŋ beleŋ Yesu deňem turňuŋ yan irtiŋ goyen bikkeŋ keneŋbe yeŋ ge gogo tagalyiŋ.

42 Be, al budam Yesu gwaha mat pel iramiŋ gega, doyaŋ mar budambe yeŋ ge dufaymiŋ saňiŋ iramiŋ. Goyenbe Farisi mar beleŋ nurdeb dakira tike gabu yaminde epte ma kutek yeŋ kafura hamiŋ. Goke teŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ goyen kawan ma tagalamiŋ. **43** Mel gobe al beleŋ turuŋ yird yird niŋ po amanęŋ nurde hanjen. Irde Al Kuruŋ beleŋ turuŋ yird yird niŋ ma nurde hanjen geb, gogo kawan ma tagalamiŋ.

44 Be, Yesu beleŋ kuware gahade tagalyiŋ: “Al kura ne niŋ dufaymiŋ saňiŋ iryenbe ne niŋ po ma dufaymiŋ tareŋ iryen. Nad nerke wamiriŋ al goke manan dufaymiŋ saňiŋ iryen. **45** Irde al kura ne ninyen al gobe ne po ma ninyen. Nad nerke wamiriŋ al goyen wor kinyen. **46** Nebe hulsi melak hen hi go gwahade goyen melak hewe yeŋ megen gar wamiriŋ. Gogab al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ iryen gobe kidomare ma hiyen.

47 “Al kura merene nurde ga biŋde ma kerde hiyen al gobe ne beleŋ merem yan ma ireŋ. Nebe megen niŋ alya bereya gayen merem yan yire yeŋ ma wamiriŋ. Al Kuruŋ hitte yumulgaŋ tiye yeŋ wamiriŋ. **48** Gega ne harhok nunen merene ma nurde haŋ mar goyen merem yan yiryeŋ albe hi. Niŋgeb nalu funaŋdebe mere tagalde himyen gore wor po merem yan yiryeŋ. **49** Gwaha, nebe nigen dufayner ma mere teŋ hime. Adone nad nerke wamiriŋ al goreb mere gwahade tiyayıŋ, irde gwaha mat yawayıŋ goyen

ninej hiyen. ⁵⁰ Yeŋ beleŋ ninej hiyen mere gobe al beleŋ gama irdeb yeŋya hugiŋen hinayin yeŋ nurde hime. Niŋgeb mere teŋ himyen kuruŋ gabe Nanne beleŋ gwaha yawayin ninej hiyen go muŋ po yeŋ himyen gogo,” yinyin.

13

Yesu beleŋ komatmiŋ yagot kahaŋ halde yunyin

¹ Be, gabu nalu kuruŋ Pasoba go gise gwahade hiriŋ. Irkeb Yesu go megen ga tubul teŋ Naniŋ hitte kuŋ kuŋ nalumin forok yihi yeŋ nuryin. Yeŋbe alya bereyamiŋ megen haŋ mar goyen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde yuneŋbe igiŋ yeŋ ge teŋ kamen yeŋ nurde hinhin geb, dufaymiŋ goyen yikala yiryin.

² Be, wawuŋbanare niŋ biŋge nene hinhin. Irkeb Uŋgurabe Saimon Iskariot urmiŋ Yudas beleŋ Yesu asogo haninde kiryen yeŋ bikkeŋ biŋ tirin. ³ Yesube det kuruŋ gayen doyaŋ yird yird taren Naniŋ beleŋ untin goyen nurde hinhin. Irde yeŋbe Al Kuruŋ hitte mat watiŋ, irde sopte yeŋ hitte mulgaŋ hiyyen goyen wor nurde hinhin.

⁴ Niŋgeb biŋge nen hinhande mat huwardeb uliŋhormiŋ hende nin goyen tugu teŋbe uliŋ utma teŋ teŋde niŋ amil teŋ mal temdere giti iryin.

⁵ Gwaha teŋ gab koronde fe wogordeb komatmiŋ yagot kahaŋ halde yunyin. Irdeb amil gore po fe goyen utma teŋ yunyin.

⁶ Be, gwaha teŋ kuŋ kuŋbe Saimon Pita hitte hiriŋ. Irkeb, “Doyaŋ Al Kuruŋ, ge gayenbe kahaŋne haleŋ teŋ ha?” inyin. ⁷ Irkeb wol henbe, “Mata tihim gote miŋ bebak ma taha. Goyenbe

kamebe bebak tiyaiñj,” inyiñj. ⁸ Irkeb Pita beleñ, “Moñ, kahañje epte ma halayiñ geb,” inyiñj.

Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Kahañje ma haleñbe epte ma meteñne kurunj gote iginen tawayiñj,” inyiñj. ⁹ Gwaha inkeb Pita go, “Doyan Al Kurunj, gwahade kenem kahañje po ma halayiñj. Hanneya tonañneya manan tumñañ halde nunayiñj,” inyiñj. ¹⁰ Irkeb wol heñbe, “Al fe gimtiñ gobe uliñde tikiñ miñmoñ geb, kahañ po haltek hi. Gwahade goyen po deñbe bikkeñ Al Kurunj diliñde wukkeñ hañj. Goyenbe deñ tumñañ moñ geb,” inyiñj. ¹¹ Al gore asogo haninjde niryeñ yeñ bikkeñ nurde hinhin geb gogo, “Deñ tumñañbe wukkeñ hañj gega, al uñkureñ po gabe gwahade ma hi,” yinyiñj.

¹² Be, komatminj yagot kahañ halde pasi irdeb uliñhorminj hende niñ tugu titiñ goyen sopte teñ hor irdeb mulgañ heñ gasuñmiñde kuñ kipiryiñj. Irdeb, “Deñ ge teñ mata tihim gate miñ bebak tahanj?” yeñ gusuñjañ yiryiñj. ¹³ Irdeb gaha yinyiñj: “Deñ beleñ Tisa nineñ hanjen, munan kurarebe Doyan Al Kurunj nineñ hanjen. Nebe al gwahade geb, deñ beleñ gwaha nineñ hañj gob fudinde. ¹⁴ Ningeb gayenterbe Tisaya Doyan Al Kurunja nineñ hanjen gare kahañtiñ halde dunhem geb, deñ wor kadom kahañ halde gunen teñ hinayiñj. ¹⁵ Nebe mata gwaha teñ hinayiñ yeñbe gago dikala dirhem. Ningeb deñ wor dindikenjbe kadtinjen meteñ al yeñ nurde kadom faran gurd teñ hinayiñj. ¹⁶ Fudinde wor po dinen hime, meteñ al kura doyan almiñ folek ma hanj, irde mere basanj al gobe hulyañ iryenj al go folek

ma haŋ. ¹⁷ Deŋbe saba gayen bebak tahaŋ. Niŋgeb saba gayen gama irde mata teŋ hinayinjbe Al Kuruŋ beleŋ guram dirde iginj iginj diryenj,” yinyinj.

¹⁸ Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Nebe deŋ tumňaŋ goke ma yeŋ hime. Neb basiŋa yirmiriŋ mar gobe nurde yuneŋ hime. Goyenbe mere Al Kuruŋyen asanđe katiŋ hi gobe forok po yiyyen. Merebe gahade: ‘Al kura neya tumňaŋ biŋge nereŋ al gore tigiri teŋ asogo niryenj,’ yitiŋ hi. ¹⁹ Mata goyen forok ma yeŋ hikeya go wa gago dinenj hime. Gogab mata go forok yekeb nebe Mesaia yeŋ dufaytiŋ sanjŋ irnayinj. ²⁰ Fudinde wor po dinenj hime, al kura ne beleŋ al yad yermekе kunayinj mar gote saba fudinde yeŋ nurnayinjbe merene nurde haŋ yeŋ nurt yunenj. Irdeb al kura merene fudinde yeŋ nurnayinjbe nad nerke wamirinj al gote mere nurde haŋ yeŋ nurt yunenj,” yinyinj.

²¹ Be, gwaha yineŋ pasi heŋbe biŋde kandukŋen wor po nurdeb kawan po, “Fudinde wor po dinenj hime, kuratiŋ kura beleŋ pel nirde asogo haninđe nereŋ tiya,” yinyinj. ²² Irkeb komatmiŋ beleŋ kukuwamneŋ nurdeb ganuŋ niŋ kura yihi yeŋ yinđen uliŋ kadom geneŋ tiyamiŋ. ²³ Be, komatmiŋ kura Yesu beleŋ bubulkunje wor po yeŋ nurt unenj hiyen al gobe Yesu bindere gegelhek mat bulgaŋ yitiŋ hinhin. ²⁴ Irkeb Saimon Pita beleŋ al go haninj beleŋ po tuŋaŋ irdeb, “Ganuŋ niŋ yeŋ ha yeŋ gusuŋaŋ ira,” inyinj. ²⁵ Irkeb al gore Yesu hinhin beleŋ ge tawuŋ heŋbe, “Doyan Al Kuruŋ, ganuŋ niŋ yeŋ ha?” inyinj. ²⁶ Irkeb Yesu

belej wol hejbe, “Al gobe beret parwek gayen koron bana fe ulin irde ga unej al goyen,” inyinj. Irdeb beret parwek go tej koron bana fe ulin irde Saimon Iskariot urminj Yudas unyinj. ²⁷ Be, Yudas go beret go tekeb goyare po Satan belej ketal uryinj. Irkeb Yesu belej, “Mata kura tiyen tej ha gobe aranenj po tiyayinj,” inyinj. ²⁸ Goyenbe yenja gor binje nene hinhan mar goreb miñ daniñ Yesu belej Yudas gwaha ina yenj bebak ma tiyaminj. ²⁹ Yudasbe mel gote hora doyan irde hinhin al geb, al kurabe Yesu belej Pasoba binje damu tej tenj goke inej hi yenj nuramij. Kurabe hora tej al buniñenj yunej yunej niñ inej hi yenj nuramij. ³⁰ Be, Yudas go beret tenjbe goyare po kat siñare kuriñ. Gobe wawuñde tiyyinj.

Yesu belej saba tarej gergeren goyen komatmiñ yunyinj

³¹ Be, Yudas go kukeb Yesu belej, “Be, hanjkabe ne Al Urmij gayen deñe turñun yanj goyen tetek hihim. Irde ne belej mata tiyen goreb Al Kurun deñe turñun yanj tiyyenj. ³² Niñgeb Al Kurun belej ne hitte mat deñe turñun yanj tiyyenjbe yenj belej wor yinjenj hitte mat deñne turun iryenj. Irdeb aranj po iryenj. ³³ Diriñne yago, nebe deñja sobamde ma hitek geb. Deñbe ne niñ nañkennayinj gega, Yuda mar yinmiñ gwahade goyen po, ne kwenjde gorbe deñ epte ma kunayinj dinenj hime gago. ³⁴ Nebe saba gergeren kura gago direñ tihim: kadtinj ge amanenj nurd gunenj tej hinayinj. Ne belej deñ ge amanenj nurde himyen gwahade goyen po, deñ wor ditinj ge kadom amanenj nurd gunenj tej hinayinj.

³⁵ Gwahade kadtinjə̄ kadom amajeñ nurd gunej teñ hinayinjbe al hoyan̄ kuruñ gore denejbe nere komatne yeñ nurde duneñ hinayin geb,” yinyin̄.

³⁶ Gwaha yinkeb Pita beleñ, “Doyañ Al Kurun̄, gebe dare kwayin̄?” ineñ gusuñaj iryin̄. Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Hañka wor pobe kweñde gor epte ma kwayin̄. Gega kamebe igin̄ kwayin̄,” inyin̄. ³⁷ Irkeb Pita beleñ, “Doyañ Al Kurun̄, dahade niñgeb hañka gayen epte ma gama giren? Nebe ge niñ teñ igin̄ kamen̄,” inyin̄. ³⁸ Irkeb wol heñbe, “Ge gayen fudinde wor po ne niñ teñ igin̄ kamayin̄? Fudinde wor po ginhem. Hañka wawuñ tatirok mere ma tikeya wawuñ karwore ne niñ yeñ, ‘Al gob ma nurde unen̄ hime,’ yawayin̄,” inyin̄.

14

Yesu beleñ komatmiñ sanj̄ yiryin̄

¹ Be, Yesu go sopte po, “Ne dubul teñ kweñ goke kanduknej̄ ma nurnayin̄. Al Kurun̄ niñ hekken̄ nurde hinayin̄. Irdeb ne niñ wor hekken̄ nurde hinayin̄. ² Nanner yarebe heñ heñ gasuñbe budam hañ. Niñgeb gor kuñ gasuñtiñ sope yireñ tihim. Gasuñ go budam moñ manhan gwahade ma dinmewoñ. ³ Kuñ gasuñtiñ sope yirde ep irdeb mulgañ heñ wañ ne heñde gor duken̄. Gogab deñ manan̄ ne heñde gor hinayin̄. ⁴ Deñbe ne kweñ teñ himere gor kuñ kuñ beleñbe nurde hañ gogo,” yinyin̄. ⁵ Irkeb Tomas beleñ, “Doyañ Al Kurun̄, neñbe gor kweñ taha yeñ ma nurde hite. Niñgeb beleñ gob daha mat nurtek?” inyin̄. ⁶ Irkeb wol heñbe, “Nebe Al Kurun̄ hitte kuñ

kunj beleñ. Irde nebe mere fudinde gote miñ al, irde Al Kurunya hugiñej heñ heñ gote miñ al wor po. Niñgeb ne miñmoñbe al kura Adone hitte epte ma kunayin. ⁷ Denþe ne gayen keñkela nurde nuneñ hanÿen manhan Adone wor nud unwoñ. Goyenbe gayenter matbe ne gayen nud nuneñ hanj geb, Adone wor nurde unenj hinayin. Goke teñ denþe bikkeñ nud unenj hanj yeñ nurde hime.” yinyinj.

⁸ Irkeb Filip beleñ, “Doyañ Al Kurunj, Nanake dikala dira. Dikala dirke keneñbe ep gogo yeñ nurtek,” inyinj. ⁹ Irkeb wol heñbe, “Filip, nebe denþa ulyanđe hityen gega, ma po nud nuneñ ha? Al kura ne neneñ hiyen al gobe Nanne manaj keneñ hiyen. Niñgeb dahade geb, ‘Ado dikala dira,’ nineñ ha? ¹⁰ Nebe Nanneya hirekeb Nannebe neya har gobe fudinde yeñ ma nurde ha? Ne beleñ mere dirde himyen gobe dufayner ma dineñ himyen. Meten teñ himyen kurunj gobe Adone, ne hitte hi gote meteñ geb, yeñ beleñ neya heñ meteñmiñ teñ hiyen. ¹¹ Nebe Nanneya har, irde Nannebe neya har yemeke goke fudinde yeñ nurnayinj. Munaj gwaha ma teñbe mata tiñej turñuñ yanj wor po forok yirmeke yeneñ hanÿen goke nurde gab mere teñ hime gayen fudinde yeñ nurnayinj. ¹² Fudinde wor po dineñ hime, al kura ne niñ dufayminj tareñ iryenþe ne beleñ mata forok yirde himyen goyen yeñ wor forok yirde hiyenj. Irde nebe Nanne hitte kwenj geb, al gobe ne beleñ mata teñ himyen gote folek wor po

teñ hiyen. ¹³ Irdeb deñner* det kura niñ gusuñaj hekeb ne beleñ wol heñ duneñ. Gogab Adonebe Urmij ne gayen hitte mat deñjem turñuñ yan hiyyen. ¹⁴ Deñbe det kura niñ nurdeb ne deñner po gusuñaj nирnayin. Irkeb det goke nurnayin goyen duneñ.

¹⁵ “Be, deñbe ne niñ amanen nurnayinbe ne beleñ mata gwaha gwaha tinañ dinen hime goyen gama irde teñ hinayin. ¹⁶ Ne beleñ Nanne gusuñaj irmekeb Farañ Al hoyan dunyen. Irkeb yenbe deñya hugiñen hinayin. ¹⁷ Yenbe Holi Spirit. Yende merebe fudinde wor po. Gega megen niñ alya bereyabe epte ma kennayin, irde ma nurd uneñ hañ geb, meremiñ fudinde yen ma nurnayin. Goyenpoga deñbe yenya hinayin, irde yenbe deñ bana hiyen geb, nurd uneñ hinayin. ¹⁸ Nebe kweñ gega, kagew yara ma dubul tiyen. Deñ hitte sopte mulgañ heñ wayen. ¹⁹ Heñ ga moñ megen hañ mar gare ma nennayin. Goyenbe deñbe nennayin. Irde nebe kameñ gega, sopte huwardeb heñ geb, deñ wor gwahade po hinayin. ²⁰ Gwaha tiyeñ nalu goyen wakeb Nanneya har goyen bebak tinayin. Irde deñya hite gwahade po, deñ wor neya hañ goyen bebak tinayin. ²¹ Al kura sabane nurde gama irde hi al gobe ne niñ amanen nurde hi. Irde ne niñ amanen nurde hi al gobe Adone beleñ yen goyen bubulkujne wor po yen nurde uneñ hi. Irde ne wor yen goyen gwahade po nurde uneñbe nebe al gwahade yen

* ^{14:13:} “Deñner” gabe dulin Yesu deñe urde gusuñaj ird ird niñ ma yen hi. Neñbe Yesuyen alya bereya niñgeb, yenya awalikde henya gusuñaj heñ hen niñ yen hi.

nigen ikala ireŋ,” yinyinj. ²² Irkeb Yudas beļen, “Goyenbe, Doyaŋ Al Kurunj, dahade geb neŋ hitte po nebe al gwahade yeŋ dikala dirdeb megen niŋ marbe gigeŋ ma yikala yirayinj?” inyinj. Yudas gobe Yudas Iskariot moŋ, al hoyan po. ²³ Be, Yudas gore gwaha inkeb Yesu beļen wol herbe, “Al kura ne niŋ amaneŋ nurde haŋ marbe sabane gama irnayinj. Irkeb Nanne beļen bubulkuŋne wor po yeŋ nud yunyenj. Irdeb neya Nanneya tumŋaŋ yeŋ hitte kuŋbe yenja hitek. ²⁴ Munaŋ al kura ne niŋ amaneŋ ma nurde haŋ marbe sabane ma gama irnayinj. Mere deŋ beļen nurde haŋ gabe bener niŋ moŋ, Nanne nad nerke wamirinj al gote mere geb.

²⁵ “Mere dirde hime kurunj gabe tumŋaŋ heŋya gago momoŋ dirde hime. ²⁶ Goyenbe kame Faran Al, Holi Spirit goyen Al Kurunj beļen teŋ kerke kateŋ gasuŋne tiyyenj. Irdeb deŋ nurtek mere kurunj goyen yeŋ beļen gab saba dirde hiyenj. Irde ne beļen det momoŋ dirde himyen kurunj goyen wor bebak dirde hiyenj. ²⁷ Al biŋ kamke igin heŋ heŋ mata goyen deŋ hitte tubul tihim. Al biŋ kamke heŋ heŋ gobe nigen goyen dunenj. Nebe megen niŋ mar beļen dunenj hanyen gwahade ma dunenj. Niŋgeb kame mata forok yiyyen goke kandukŋeŋ ma nurnayinj, irde kafura ma henayinj. ²⁸ Nebe kweŋ, irdeb sopte mulgaŋ heŋ deŋ hitte wayenj yeŋ himeke nuraŋ. Niŋgeb ne niŋ amaneŋ nurde haŋ manhan Nanneb ne folek go hitte kweŋ tihim goke aman hewoŋ. ²⁹ Haŋka gago mata go forok ma yeŋ hikeya goke dinhem. Gogab mata go forok yeke keneŋbe fudinde yeŋ

dufaytiŋ tareŋ irnayıŋ. ³⁰ Megen gar niŋ doyaŋ al Satanbe wayen tiya. Niŋgeb sobamde ma heŋ mere direŋ geb. Goyenbe Satanbe saŋiŋmiŋdebe epte ma daha wet kura niryen. ³¹ Gega nebe Nanneŋ amanęŋ nurde uneŋ hime geb, yeŋ beleŋ gwaha gwaha tiyayıŋ ninyiŋ goyen po tiyen. Gogab al beleŋ ne gayen yeŋbe al gwahade yeŋ bebak tinayıŋ. Be, wake gasuŋ ga tubul teŋ kuniŋ,” yinyiŋ.

15

Yesube wain he, irde yende alya bereyabe gote hanıŋ

¹ Be, Yesu go sopte gaha yinyiŋ: “Nebe wain he fudinde wor po. Munan̄ Nannebe wain meteŋ gote miŋ al. ² Yeŋbe wain hanıŋ kura ne hitte mat kutiŋ goyen igineŋ ma heŋ hitiŋbe walde yemeyde hiyen. Munan̄ wain hanıŋ igineŋ heŋ hitiŋ gobe sopte igineŋ kuruŋ po ferde hiyen yeŋ hanıŋ sope yirde hiyen. ³ Denbe saba dirde himyen goreb bikken po he hanıŋ haraŋ hitiŋ gwahade goyen dirtiŋ haŋ. ⁴ Niŋgeb denbe neya po hinayıŋ. Irkeb ne gayen denya heŋ. He hanıŋ kura piginđe basaŋ ma hitiŋ hiyenbe yinđeŋ epte ma iginen̄ hiyyen. Gwahade goyen po, neya ma hinayıŋbe, mata igin̄ kura ma forok yirnayıŋ.

⁵ “Nebe wain he, irde denbe gote hanıŋ. Niŋgeb al kura neya hike nebe yeŋya heŋ al gobe gote igineŋ, mata igin̄ igin̄ budam forok yirde hiyen. Munan̄ neya ma heŋ hoyan̄ muŋ po pat yitиŋ hiyenbe mata igin̄ kura ma po teŋ hiyen. ⁶ Al kura neya ma hi al gobe he hanıŋ kura walde

temeyke kamtiŋ hiyeŋ go gwahade hi. He hanıŋ gwahade gobe yade kakde yemeyke humga kuŋ hanıŋ. ⁷ Munan̄ deŋ gayen neya hinayıŋ, irde merene manan̄ deŋ bana hiyenbe det kura niŋ nurde gusuŋan̄ henayıŋ. Irdeb det gobe yade hinayıŋ. ⁸ Gwaha teŋbe mata igin̄ igin̄ kurun̄ forok yirde hikeb gore Nanner deňebe turŋuŋ yan̄ hen̄ hiyen̄. Gwaha teŋ hinayıŋ gabe al hoyan̄ beleŋ nere komat yeŋ denen̄ hinayıŋ.

⁹ “Be, Nanne beleŋ ne gayen bubulkun̄ne wor po yeŋ nurde nuneŋ hiyen gwahade po, ne wor deŋ gayen bubulkun̄ne wor po yeŋ nurde duneŋ hime. Niŋgeb deŋ ge amaneŋ nurde duneŋ hime bana goŋ heŋ mata teŋ hinayıŋ. ¹⁰ Nebe Adoner saba gama irde himekeb ne gayen bubulkun̄ne wor po yeŋ nud nuneŋ hiyen bana goŋ hime. Gwahade goyen po, deŋ beleŋ wor sabane gama irnayıŋbe deŋ gayen bubulkun̄ne wor po yeŋ nurde duneŋ heŋ goyen bana hinayıŋ. ¹¹ Mere ga momoŋ dirde hime gabe amaŋ dufayne manan̄ hime gwahade goyen po, deŋ wor gotiŋ yan̄ hinayıŋ, irde amaŋ dufaytiŋ goyen kurun̄ wor po hewoŋ yeŋ gago momoŋ dirde hime. ¹² Sabanebe gahade: ne beleŋ deŋ gayen bubulkun̄ne wor po yeŋ nud duneŋ himyen gwahade goyen po, deŋ wor kadtıŋ yago niŋ amaneŋ nud gunęŋ teŋ hinayıŋ. ¹³ Niŋgeb kadtıŋ ge amaneŋ nud nud mata fudinde wor pobe kadtıŋ ge nurde faraŋ yurde kamnayıŋ gogo. ¹⁴ Deňbe sabane gama irde hinayıŋbe duwanne yago wor po henayıŋ. ¹⁵ Meteŋ albe doyan̄ almin̄ beleŋ meteŋ daha teŋ hi goyen ma nurde hi. Goyenbe deňbe nurde han̄

geb, meten marne ma dinej. Gwaha dintinjeñbe duwanne yago dinej. Nebe Al Kuruj beleñ saba nirtiñ kuruj goyen momoñ dirde himyen geb, gogo duwanne yago dinej hime. ¹⁶ Deñ beleñ basiñä ma niramiñ. Gwaha nirtinjeñbe kuñ iginer hugineñ hitek mata igin goyen forok yirnayiñ yen basiñä dirmiriñ. Gwaha teñ heňyabe ne deñner det kuraj gusuñaj hekeb, Nanne beleñ igin ala po dunyen. ¹⁷ Niñgeb kadtin ge kadom amanenj nurd gunen teñ hinayiñ. Sabanebe gago geb,” yinyiñ.

*Megen niñ marbe Yesuyen komatmiñ haram
yirde hinayiñ*

¹⁸ Be, Yesu go sopte po gaha yinyiñ: “Megen niñ mar beleñ haram dirkebe, ‘Neñ gago po ma dirhañ. Doyañ alniniñ wa haram iramiñ go,’ yen nurde hinayiñ. ¹⁹ Deñbe megen niñ mar manhan megen niñ mar beleñ awalik igin igin po dirde hiwoñ. Gega deñbe megen niñ mar bana mat basiñä dirmiriñ geb, deñbe megen niñ mar moñ. Goke teñbe megen niñ mar beleñ den gayen igin ma nurd duneñ hañ gogo. ²⁰ Ne beleñ, ‘Meten albe doyañ almiñ epte ma fole iryen,’ dinmiñ gobe bitin sir ma yiyyen. Niñgeb dinmiñ gwahade po, mel gore ne buluñ buluñ nирnayiñbe deñ wor buluñ buluñ gwahade po dirnayiñ. Munan mel gore sabane nurde gama irnayiñbe dende saba niñ wor gwahade po tinayiñ. ²¹ Mel gobe nad nerke wamiriñ al goyen ma nurde uneñ hañ geb, ne niñ igin ma nurdeb deñ manañ buluñ buluñ dirnayiñ. ²² Ne beleñ wan saba ma yirmiñ manhan mata buluñ miñmoñ hiwoñ. Goyenbe ne

waŋ saba yirmiŋ geb, epte ma neŋbe mata bulunniŋ miŋmoŋ yetek haŋ. ²³ Al kura buluŋeŋ wor po nurd uneŋ hi al gobe Adone wor buluŋeŋ wor po nurd uneŋ hi. ²⁴ Ne beleŋ mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ wor po al kura beleŋ epte ma forok yirtek goyen mel gote dilin mar ma forok yirmiŋ manhan mata tiŋeŋ ne beleŋ yirmiŋ go pel iraŋ gote mata buluŋ miŋyaŋ ma hiwoŋ. Goyenbe mel gobe mata tiŋeŋ goyen yenaŋ gega, neya Adoneya tumŋaŋ buluŋeŋ wor po nurd duneŋ haŋ. ²⁵ Goyenbe mata gwaha teŋ haŋ gobe yende sabare Mose beleŋ, ‘Mel gobe miŋ miŋmoŋ buluŋ nurd nuneŋ haŋ,’ gwahade kayyiŋ goyen go po teŋ haŋ.

²⁶ “Be, Faraŋ durd durd Albe wayyen. Yeŋbe Holi Spirit, meremiŋbe fudinde wor po, irde Adone hitte mat wayyen. Ne beleŋ Al Kuruŋ hitte mat teŋ kermeke waŋbe ne niŋ momoŋ dirde hiyen. ²⁷ Irkeb deŋ wor ne niŋ al momoŋ yirde hinayiŋ. Deŋbe meteŋ miŋ urmiriŋde mat po neya hityen geb, deŋ wor gwaha tinayiŋ,” yinyiŋ.

16

¹ Be, Yesu go sopte gaha yinyiŋ: “Mere dirhem kuruŋ gabe dufaytiŋ ne niŋ tareŋ irtiŋ goyen yubul ma tinayiŋ yeŋbe gago dinhem. ² Be, Yuda mar beleŋ yende gabu yare dakira tike epte ma kunayiŋ. Fudinde, al kurabe Al Kuruŋ niŋ keŋkelə meteŋ tihit yeŋbe mudunke kamnayiŋ nalu goyen forok yiyyen. ³ Go mar gobe neya Nanneya ma nurde duneŋ haŋ geb, mata gogo teŋ hinayiŋ. ⁴ Nebe naŋa hakot po momoŋ dirde hime gago. Gogab nalu goyen forok yekeb bikkenj

hayhay diryiŋ go gago forok yeŋ haŋ yeŋ bitiŋ bak yenayiŋ. Haŋkäpyabe tumŋaŋ hinhet geb, momoŋ ma dirmiriŋ,” yinyiŋ.

Holi Spirityen meteŋ

⁵ Be, Yesu go sopte gaha yinyiŋ: “Haŋkäbe nad nerke wamiriŋ al hitte kweŋ tihim. Goyenbe deŋ gayen al kura beleŋ, ‘Dare kweŋ teŋ ha?’ yeŋ gusuŋaŋ ma nirhaŋ. ⁶ Mere dirhem garebe buniŋeŋ dufay beleŋ po dukdawaŋ dira. ⁷ Goyenbe fudinde wor po dineŋ hime, deŋ gayen iŋiŋ hewoŋ yeŋ nurdeb gago kweŋ tihim. Ne ma kweŋbe Faran Durd Durd Al go deŋ hitte ma wayyen. Gega ne kweŋ gab Faran Durd Durd Al go teŋ kermekе wayyen. ⁸ Yeŋ beleŋ waŋbe megen haŋ marbe mata buluŋ miŋyaŋ goyen yikala yirkeb yeneŋ bebak teŋ hinayiŋ. Irde damiŋbe Al Kurun diliŋde mata huwak, irde kame Al Kurun beleŋ merem yaŋ yiryeŋ goke wor momoŋ yirde hiyen. ⁹ Mata buluŋmiŋbe ne niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ ma irde han gogo yeŋ yikala yiryeŋ. ¹⁰ Nebe kameŋ, irde huwareŋ, irdeb Al Kurun hitte hurkumeke al kura ma nennayiŋ. Mata kurun go tiyeŋ gote miŋ goyen Faran Al beleŋ yikala yirkeb Al Kurunbe huwak yeŋ bebak tinayiŋ. ¹¹ Irde megen niŋ marte doyaŋ al Satanbe bikkeŋ Al Kurun beleŋ merem yaŋ iryen geb, kame megen niŋ alya bereya tumŋaŋ merem yaŋ yiryeŋ goyen yikala yiryeŋ.

¹² “Be, nebe det budam wor po momoŋ dirtek haŋ gega, deŋbe epte ma merene tumŋaŋ bebak tinayiŋ. Niŋgeb tumŋaŋ ma momoŋ direŋ. ¹³ Goyenbe Holi Spirit, mere fudinde po yeŋ hi

al gore waŋ gab mata fudinde teŋ teŋ belŋeŋ kuruŋ go dikala diryen. Yeŋbe yinŋeŋde dufayde ma mere tiyyeŋ. Al Kuruŋ beleŋ mere momoŋ irke go po momoŋ diryen. Irde mata kame forok yetek goyen manan momoŋ diryen. ¹⁴ Merenebe yeŋ beleŋ gab basaŋ heŋ momoŋ dirde hiyeŋ. Gwaha matbe deŋne turnŋuŋ yan irde hiyeŋ. ¹⁵ Al Kuruŋyen dawet kuruŋ gobe tumŋaŋ nigen ala. Gwahade geb Holi Spirit beleŋ detne kuruŋ goyen dikala dirde hiyeŋ yihiim gogo,” yinyiŋ.

Yesu niŋ biŋ misiŋ nurnayiŋ gega, kamebe aman henayiŋ

¹⁶ Be, Yesube sopte po yiriŋ. “Muŋ kura heŋbe ma nennayiŋ gega, gor mat hitŋeŋ teŋbe sopte nennayiŋ,” yinyiŋ. ¹⁷ Irkeb komatmiŋ yago kura beleŋ, “Daha yihiim yeŋbe, ‘Muŋ kura heŋbe ma nennayiŋ gega, gor mat hitŋeŋ teŋbe sopte nennayiŋ,’ yeŋ hi? Irde, ‘Nanne hitte kweŋ tihim,’ yeŋ hi?” yeŋ kadom gusuŋaŋ gird tiyamiŋ. ¹⁸ Mel gobe goke gusuŋaŋ po heŋ heŋbe, “Yeŋ beleŋ, ‘Muŋ kura heŋbe,’ gwaha yeŋ hi gobe danin wor po yeŋ yeŋ hi? Neŋbe gwaha yeŋ hi yeŋ bininiŋ bak ma yeŋ hi,” yeŋ kadom gusuŋaŋ gird tiyamiŋ.

¹⁹ Be, Yesu go mere tiyyiŋ goke komatmiŋ yago beleŋ gusuŋaŋ irtek heke yeneŋbe, “Deŋ gayen ne beleŋ, ‘Muŋ kura heŋbe ma nennayiŋ gega, gor mat muŋ kura hitŋeŋ teŋbe nennayiŋ,’ yihiim goke gusuŋaŋ nirniŋ teŋ haŋ? ²⁰ Fudinde wor po dineŋ hime, megen niŋ marbe ne kamen goke aman hekeb deŋbe ne niŋ buniŋeŋ nurde esinayiŋ. Fudinde, deŋ beleŋ ne kammeke goke kandukŋeŋ nurnayiŋ. Goyenbe kamebe aman

henayinj. ²¹ Bere kura dirinj kawaŋ kertek naluŋ forok yekeb dirinj kawaŋ kere yenbe uliŋ misiŋ kurunj katyenj. Goyenbe dirinjmiŋ go kawaŋ hekeb goke amanjenj nurdeb uliŋ misiŋ katyenj goke biŋ sir yiyyenj. ²² Niŋgeb gwahade po deŋ wor hanjka gabe kanduknejur nurde hanj. Gega sopte wanj denmekeb goyenter mat amanj wor po henj hinayinj. Irkeb al kura belenj amanṭinj goyen epte ma goranj diryeŋ. ²³ Goyenterbe det kura niŋ ne ma gusuŋaŋ nirnayinj. Fudinde wor po dineŋ hime, deŋner det kura niŋ Nanne gusuŋaŋ irnayinj kurunj gobe dunyenj. ²⁴ Meheŋde ne gama niramiŋde mat wanj wanj hanjkabe ne deŋner det kura niŋ ma gusuŋaŋ irde hanjen. Goyenbe hanjka matbe ne deŋner gusuŋaŋ irde hinayinj. Irkeb det niŋ gusuŋaŋ irde hinayinj kurunj goyen duneŋ hiyenj. Irkeb goke amanjenj wor po nurde hinayinj.

²⁵ “Nebe maya mere mat mere dirde himyen. Goyenbe nalu kura forok yekeb sopte ma maya mere mat mere dirde henj. Nanneŋbe kawan po mere dirde henj. ²⁶⁻²⁷ Al Kurunjbe deŋ gayen bubulkunjne wor po yeŋ nurde duneŋ hi. Niŋgeb go naturebe ne deŋner dindikenj gusuŋaŋ irde hinayinj. Ne belenj po deŋ ge teŋ Nanne gusuŋaŋ ireŋ ma dineŋ hime. Deŋbe ne niŋ amanjenj nurde hanjen, irdeb nebe Al Kurunj hitte mat wamirinj goyen fudinde yeŋ nurde hanjen geb, Adone belenj deŋ gayen bubulkunjne wor po yeŋ nud duneŋ hi geb, gago dineŋ hime. ²⁸ Nebe Adone hitte mat megen gar wamirinj. Irdeb hanjka gab megen ga tubul teŋ Nanne hitte mulgaŋ hewenj

tihim,” yinyinj.

²⁹ Irkeb komatmiñ belenjebe, “Be, mere dirha gabe ufurkuñ mat ma dirde mere keñkelak po dirha. ³⁰ Gebe det kuruñ ga nurde ha geb, al kura beleñ dufay guntek moñ yen genhet. Niñgeb gebe Al Kuruñ hitte mat wayariñ goyen fudinde yen nurde hite,” inamiñ. ³¹ Irkeb Yesu beleñ wol henjebe, “Be, hanķa gab dufaytiñ tareñ irhet yahanj. Gega keñkela heñ ga hinayinj! ³² Den gayen burgagaw kertek nalu forok yeweñ tiya geb. Go nalu gobe gago bikkeñ forok yihi. Irkeb nubul teñ burgagaw kerde tiyuñtiñyañ tiyuñtiñyañ kuhnayinj. Goyenbe nebe nuñkureñ ma hime, Nanneya tumñañ har. ³³ Mere gabe neya heñ bitiñ kamke iginj hinayinj yeñbe gago momoñ dirhem. Megen garbe kanduk yeneñ hinayinj. Goyenbe ne beleñ megen niñ tareñ go fole irmiñ geb, kanduk goke yul ma yenayinj, sanjñ po heñ hinayinj,” yinyinj.

17

Yesu beleñ komatmiñ ge teñ Al Kuruñ gusuñjañ iryiñ

¹ Be, Yesu go gwaha yinenjebe kotan kañ Al Kuruñ gaha inyiñ:

“Ado, nalube gago forok yihi. Urge deñem turñuñ yañ goyen kawan irayinj. Gogab ne Urge gare wor deñge turñuñ yañ goyen kawan ireñ.

² Ge beleñ megen niñ alya bereya kuruñ gayen doyan yird yird tareñ gobe ne nunariñ. Gogab alya bereya ne nunariñ goyen geya hugiñej heñ heñ goyen yunenj. ³ Geya hugiñ heñ

hej gote belejbe gahade: al belej Al Kuruj fudindebe ge guñkuren̄ po ha yej nurd gunen̄ hañ, irde ne Yesu Kristu gayen̄ ge belej nad nerke wamiriñ yej nurd nunej hañ gobe ge ya hugiñen̄ hej hej gote belej. ⁴ Nebe megen gar meteñ nunariñ gobe pasi irmiñ. Gwaha matbe sañiñge turjuñ yan̄ goyen̄ al yikala yirmiñ. ⁵ Niñgeb, Ado, hañkabe ge hitte kweñ tihim geb, megen̄ ga ma forok yirin̄ya ge ya heñya sañiñge turjuñ yan̄ hinhem gwahade goyen̄ po nirayiñ.

⁶ “Be, nebe megen niñ mar hitte mat alya bereya basiñña yirde nunariñ mar goyen̄ hitte gebe al gwahade yej kawan po yikala yirde himyen. Mel gobe gere. Ge belej ne nunkeb merege momoñ yirmeke nurdeb gama irde hanjen. ⁷ Gayenterbe det kuruñ ge belej nunariñ gobe ge hitte mat po watiñ yej nurde hañ. ⁸ Ge belej mere gwahade yinayin̄ ninariñ goyen̄ yinmekeb fudinde yej nurde hañ. Irdeb nebe ge hitte mat wamiriñ gobe fudinde wor po yej nurde hañ. Mel gabe ge belej nad nerke wamiriñ goyen̄ wor fudinde yej nurde hañ.

⁹ “Nebe mel gayen faraj yurayiñ yej gusuñjañ girde hime. Megen niñ mar goke ma gusuñjañ girde hime. Ge belej ne nunariñ mar gobe gere niñgeb, yej ge po teñ gusuñjañ girde hime. ¹⁰ Nere alya bereya kuruñ gobe gere, irde gere alya bereya kuruñ go wor nere. Niñgeb mel gare denje turjuñ yan̄ wor po goyen̄ kawan irde hanjen. ¹¹ Nebe megen gar ma heñ tihim, ge hitte hurken̄. Goyenbe mel gabe megen gar hinayiñ. Ado, gebe al wukken̄

wor po, mata bulunjəm moŋ. Gebe tareŋge yanj, irde tareŋge goyen ne nunariŋ. Ningeb sanjinger mel ga doyan yirde hike al bulun beleŋ epte ma bulun yirnayinj. Gogab geya neya uŋkureŋ har gwahade goyen po, yeŋ wor awalikde po hinayinj. ¹² Neb mel gaya tumňaŋ heŋyabe tareŋ nunariŋ gore po doyan yirde petpet yirde himekeb iŋiŋ hinhan. Irdeb al kura ma timiyminj. Goyenpoga al kura bikken gwaha tiyyen yeŋ asanjer katiŋ goyen fudinde forok yeŋ yeŋ ge teŋbe al uŋkureŋ po ga mabok hiyuŋ.

¹³ “Be, gabe ge hitte hurkutek heŋ hime. Goyenbe aman heŋ himyen gwahade po mel gayen wor aman heŋa hiwoŋ yeŋ mere kuruŋ gago girhem. ¹⁴ Mel gabe mереge momoŋ yirmekе gama irde hanjen. Irkeb megen niŋ mar beleŋ haram yirde hanjen. Gobe neb megen niŋ al moŋ gwahade goyen po, yeŋ wor megen niŋ al moŋ geb, gogo haram yirde hanjen. ¹⁵ Goyenbe mel gayen megen gar mat yade siŋa yirke kanduk kura ma yenen hinayinj yeŋ ma gineŋ hime. Gwaha titneŋbe al bulun beleŋ bulun yird yird niŋ pet pet yirde hayinj yeŋ gusunjaŋ girde hime. ¹⁶ Nebe megen niŋ moŋ gwahade goyen po, mel gayen wor megen niŋ mar moŋ. ¹⁷ Meregebe fudinde wor po. Ningeb mereger mel ga saba yirke delger wukkenj henayinj. ¹⁸ Ge beleŋ nad nerke megen gar wamirinj gwahade goyen po, ne beleŋ wor mel gayen yad yermekе megen niŋ alya bereya hitte kunayinj. ¹⁹ Nebe mel gayen manaŋ gere

kudiñen wor po henayin yen nurdeb yen ge teñ nigeñ gayen wa gunejbe gigen kudiñen wor po hitiñ hime.

20 “Be, gusuñaj girde hime gabe mel gake po moñ. Kame mel gare mere tagalke meremiñ nurde ne niñ dufaymiñ tareñ irnayin mar goke wor gusuñaj girde hime. **21** Gogab, Ado, gebe neya hirekeb ne wor geya har gwahade goyen po, mel gayen wor gwahade po heñ awalikde hinayin. Irdeb mel gabe deyyat awalik bana hiwoñ yen gusuñaj girde hime. Irkeb ge beleñ nad nerke wamiriñ goyen megen niñ mar beleñ fudinde yen nurnayin. **22** Ge beleñ deñne turñuñ yañ iran gwahade po, ne wor mel ga gwaha yirhem. Gogab deyyabe unkuren har gwahade goyen po, yen wor gwahade po heñ awalikde hinayin. **23** Mel gore fudinde wor po awalikde hiwoñ yen nurdeb gebe neya hireñ, irkeb nebe yenja hitek. Gogab al hoyan gore ge beleñ nad nerke wamiriñ yen nurnayin. Irde ge beleñ ne niñ amaneñ nurde ha gwahade goyen po, mel gayen wor amaneñ nurde yunen ha goyen megen niñ alya bereya beleñ nurnayin.

24 “Ado, ge beleñ al ne niñ nunariñ mar gobe ne heñ gasuñde kuñ gor hiwoñ yen nurde hime. Irdeb megeñ ga ma forok yekeya ne gayen bubulkuñne wor po yen nurd nuneñbe deñne turñuñ yañ irariñ goyen mel gare kenwoñ yen nurde hime. **25** Ado, gebe Al Huwak wor po. Megen niñ marbe ma nurd gunen hañ. Goyenbe nebe nurde gunen hime. Irde

neya hañ mar gayen wor ge beleñ nad nerke wamirinj goyen fudinde yeñ nurde hañ. ²⁶ Ne beleñ gebe al gwahade yeñ mel gar hañ gayen yikala yirde himyen. Irde kame wor gwahade po yikala yirde heñ. Gogab ge beleñ bubulkunjne wor po yeñ nurd nunen hayen gwahade po, yeñ wor gwahade po nurd yunen hayinj. Irke nigeñ gayen wor yeñya hitek,” inyinj.

18

Yesu asogo haniñde kiriyinj

(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Be, Yesu go Al Kurunj mere iryinj goyen pasi henjbe komatminj yagoya Pasoba biñge nene hinhan gasunj go tubul teñ kwaminj. Kuñ nañña dukunj kura Kidron ineñ hañyen goyen fole irde kurhan kwaminj. Siňa kurhan gonjbe olip he dugu kura hiyen geb, Yesuya komatminjya go gor kwaminj.

² Be, Yesu asogo haniñde kiryenj al Yudas gobe Yesuya komatminj yagoya hañkayen hañkayen gor gabu irde hañyen goyen nurde hiyen geb, Yesube gor hi yeñ nuryinj. ³ Niňgeb Yudas go Roma niñ fulenja marya Al Kurunj dolon ird ird mata doyanj mar pris buda gote karkuwanjminjya Farisi marya beleñ hulyanj yiramiñ mar goyen yade Yesu hinhinde gor wayyiñ. Mel gobe hulsiya fulenjare niñ detya yade wayamiñj.

⁴ Be, Yesu go ulinjde mata gwahade forok yewenj tiya yeñ nurde hinhin geb kuñbe, “Ganuñ niñ wor po nurde wayhañ?” yineñ gusuñañ yiryinj.

⁵ Irkeb mel gore, “Nasaret niñ al Yesu,” inaminj.

Irkeb wol hejbe, “Al gobe ne gago,” yinyiŋ. Yesu asogo haniŋde kiriyin al Yudas gobe go mar goya hinhan. ⁶ Be, Yesu belej, “Al gobe ne gago,” yinkeb mel gobe tulfut yejbe harhok mat mulgaŋ hej megen katamiŋ. ⁷ Irkeb sopte gusuŋaŋ yirdeb, “Ganuŋ niŋ wor po nurde wayhaŋ?” yinyiŋ. Gwaha yinkeb mel goreb, “Nasaret niŋ al Yesu,” inamiŋ. ⁸ Irkeb wol hejbe, “Al goyenbe ne gago dinhem. Ne niŋ nankenet haŋ kenem al neya haŋ gabe yubul tike kunaiŋ,” yinyiŋ. ⁹ Mere tiyyiŋ gobe haŋkapyä Galili hinhinyabe, “Nebe al kura ge belej nuntin goyen kura ma pel irmin,” yiriŋ goyen gogo forok yiriŋ.

¹⁰ Be, goya goyenbe Pitabe fulenjaře niŋ bidila dirŋej miŋyaŋ geb, bidilamiŋ go marde teŋbe pris buda gote kuruŋmiŋde meteŋ al kura gote kirmiŋ yase sapa iryiŋ. Meteŋ al gote deňembe Malkus. ¹¹ Be, Pita go gwaha tikeb Yesu belej, “Bidilage go fokmiŋ bana hawa! Gebe ne gayen Adone belej kanduk tawayiŋ ninyiŋ goyen go ma tiyyen yeŋ nurde ha? Moŋ, teweŋ geb,” inyiŋ.

Yesube pris buda gote kuruŋmiŋ Anas hitte tukamiŋ

¹² Be, Roma niŋ fulenja marya gote doyan alyabe* Yuda marte doyan mar belej hulyaŋ yirke wayamiŋ mar belej Yesu tamin. Irdeb haniŋ fere teŋbe ¹³ Anas hitte wa tukamiŋ. Anasbe Kaiafas teŋak. Irde Kaiafasbe goyen damare gobe yeŋ belej pris buda gote kuruŋmiŋ hej meteŋ teŋ hin hin. ¹⁴ Kaiafas goreb haŋkapyä,

* **18:12:** Roma niŋ fulenja marte doyan al gayenbe fulenja mar 1,000 gote doyan al.

“Nañaniniña neñ almemya tumjañ buluñ hetek gobe iginj moñ. Niñgeb al uñkuren gare po kamyen gab kanduk kuruñ goyen ma kentek,” yinyiñ al go goyen.

*Pita beleñ hañkapyá Yesu niñ helwanj hiriñ
(Matiyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)*

¹⁵ Be, Saimon Pitaya Yesuyen komatmiñ hoyanya kura goyen Yesu fere teñbe teñ kwamij goyen gama iraryum. Komatmiñ kura gobe pris buda gote kuruñmiñ beleñ nurd uneñ hiyen geb, al gobe pris buda gote kuruñmiñde ya kuruñ koya milgu irtiñ bana goñ sawsawa al gabu irde hañyende gor Yesu teñ hurkukeb yeñ wor kame gama yirde hurkuriñ. ¹⁶ Be, Pitabe ya go milgu irtiñ koya gote yamere gor huwarde hinhin. Irkeb kadom, pris buda gote kuruñmiñ beleñ nurd uneñ hiyen al goreb mulgañ heñ kateñbe yamere gor meteñ teñ hinhin bere goyen mere irdeb Pita go teñ koya biñde hurkuriñ. ¹⁷ Be, Pita go hurkuñ hikeb yamere hinhin bere gore, “Yesu inen hañyen al gote komatmiñ kurabe ge gago?” inen gusuñajan iryiñ. Irkeb Pita beleñ wol heñbe, “Moñ, ne moñ,” inyiñ.

¹⁸ Be, naña menek wor po hiriñ geb, ya goyenter niñ meteñ maryä Al Kuruñyen ya balem doyan maryä go uliñ uka yirniñ yeñ kak kawaldebe goyen kalyañ kerde huwarde hinhan. Irkeb Pita manañ yenya gor huwarde kak kateñ hinhin.

*Pris buda gote kuruñmiñ beleñ Yesu gusuñajan
iryiñ
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)*

¹⁹ Be, mel go gwaha teñ hikeyabe pris buda gote kuruñmiñ beleñ Yesu go komatmiñya sabamiñya niñ gususunjañ iryinj. ²⁰ Irkeb Yesu beleñ wol henþe, “Nebe megen niñ alya bereyabe kawan po mere yirde hinhem. Nebe Yuda marte gabu yayanj, irde kurabe Al Kurunyen ya balem bana gor saba yirde hinhem. Yuda mar dare gabu irde hanÿende goyan hugineñ kuñ kawan po saba yirde hinhem. ²¹ Gega daniñ gusunjañ nirde ha? Merene nurde hinhan mar hitte kuñ gusunjañ yirayinj. Yeñ gab mere teñ hinhem goyen nurde hanj geb,” yinyinj.

²² Be, Yesu go gwaha yinkeb Al Kurunyen ya balem doyañ al kura yeñ binde hinhin goreb kiminde señ uryinj. Irdeb, “Pris buda gote kuruñmiñ gayen gwaha mat ma mere irde hanÿen gega, daha inhabe gago?” inyinj. ²³ Irkeb wol henþe, “Mere buluñ kura tihim kenem mere damiñbe buluñ goyen momoñ nira. Gega mere tihim gayen fudinde tihim kenem daniñ mununha?” inyinj.

²⁴ Be, Anas beleñ Yesu go haniñ fere titinde gwahade po pris buda gote kuruñmiñ hoyanj kura Kaiafas hitte wor teñ kunañ yinke teñ kwamiñ.

Pita go sopte Yesu niñ helwañ hiriñ

(Matiyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Be, Saimon Pita go huwarde kak kateñ hikeyab al kura beleñ, “Al gote komatmiñ kurabe ge gago?” ineñ gusunjañ iramiñj. Irkeb Pita go wol henþe, “Moñ, ne moñ geb,” ineñ helwañ hiriñ. ²⁶ Irkeb pris buda gote kuruñmiñ gote meteñ al kura, Pita beleñ kirmiñ sapa iryinj al gote

kadom goreb, “Gebe Olip dugure gor yenja hike genhem,” inyinj. ²⁷ Gwaha inkeb Pita go tebañ helwañ hirinj. Irkeb goya goyen po tatirok mere tiyyinj.

Yesube Pailat diliñ mar huwaryij

(Matiyu 27:1-2,11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-5,13-25)

²⁸ Be, Yuda marte doyañ mar beleñ Yesu teñ Kaiafasyen yare mat Roma gabman al Yuda mar doyañ yirde hiyen al gote ya kuruñde tukamiñ. Goya goyabe naña fay urde wuk yiriñ. Irkeb Yuda mar go, “Moñgo al miñ hoyanje yare kuñbe Al Kurun diliñde tikiñ miñyañ hetek,” yeñ yiñgeñde saba gama irniñ yeñbe Roma gabman al gote ya biñde ma hurkamiñ. Gobe Pasoba biñge nen nen nalu kuruñ goyen netek yeñ nurde tiyamiñ. ²⁹ Niñgeb Pailat yiñgen siñare katenbe, “Da misinjde al ga merem yanj irniñ yeñ tawayhanj?” yineñ gusuñaj yiryinj. ³⁰ Irkeb al buda gore wol heñbe, “Al gayenbe mata buluñ kura ma tiyuñ manhan ge hitte gaha ma tawatewoñ,” inamiñ. ³¹ Irkeb wol heñbe, “Dindiken tukuñ matatiñde ga merere kernañ,” yinyinj. Irkeb mel gore, “Goyenbe neñbe al maymay sañiñninj miñmoñ,” yamiñ. ³² Mata gobe Yesu beleñ gwaha mat kameñ yeñ bikkeñ mere tiyyiñ goyen go fudinde heñ heñ niñ gogo tiyamiñ.

³³ Be, Pailat go mulgañ heñ yamiñ kuruñde hurkuñbe Yesu hoy iryinj. Irke hurkukeb gusuñaj iryinj. “Ge gayen Yuda marte doyañ al kuruñ?” inyinj. ³⁴ Irkeb Yesu beleñ, “Mere taha gobe dufayger po forok yihi ma al hoyañ beleñ momoñ

giraŋ?” inyiŋ. ³⁵ Irkeb Pailat beleŋ wol heŋbe, “Nebe Yuda mar al moŋ. Niŋgeb daha mat nureŋ? Merere girniŋ yeŋ gawayhaŋ marbe gigen al goya pris buda gote karkuwaŋmiŋa gore po gawayhaŋ. Niŋgeb gebe daha wor po tiyaŋ?” inyiŋ. ³⁶ Gwaha inkeb, “Ne beleŋ alya bereya doyaŋ yirtek gobe megen gar niŋ moŋ. Megen gar niŋ manhan Yuda marte doyaŋ mar beleŋ nad fere tiniŋ yeŋ wakeb meteŋ marne beleŋ ne basiŋa fulęŋa tiwoŋ. Goyenpoga gwahade moŋ geb, gogo gwaha ma tahaŋ,” inyiŋ. ³⁷ Irkeb Pailat beleŋ, “Be, gwahade geb, gebe doyaŋ al kuruŋ!” inyiŋ. Irkeb wol heŋbe, “Doyaŋ al kuruŋ ninha gobe fudinde ninha. Fudinde, nebe miŋ goyen goke wor po megen gar wamirinj. Irde mere fudinde goyen tagaleŋ yeŋ wamirinj. Niŋgeb al kura mere fudinde niŋ amanęŋ nurde haŋ marbe tumęŋ merene nurde haŋ,” inyiŋ. ³⁸ Irkeb Pailat beleŋ, “Mere fudinde gobe da?” ineŋ gusuŋaŋ iryiŋ. Gwaha ineŋbe Yuda mar hitte siŋare sopte katenębe, “Nebe al ga gwaha mat kura mere uliŋde irtek yeŋ ma kenhem. ³⁹ Goyenbe dende matarebe Pasoba gabu nalu kurunjdeb ne beleŋ mata buluŋ mar koyare hanjen goyen uŋkurenj kura teŋ siŋa irde duneŋ himyen. Niŋgeb, ‘Yuda marte doyaŋ al kuruŋ’ ineŋ hanjen al gayen tubul timeke siŋare kuyeŋ yeŋ nurde haŋ?” yinyiŋ. ⁴⁰ Irkeb al buda kuruŋ go tarenj po, “Moŋ, yeŋ moŋ! Neŋbe Barabas dunayin,” inamiŋ. Barabasbe Roma gabman asogo irde hiyen goke teŋ koyare keramiŋ hinhin.

19

¹ Be, mel gore gwaha yekeb Pailat go Yesu go teŋ usulak tinaŋ yen fulenja marmiŋ yinke usulak tiyaminj. ² Irdeb doyaŋ al kurunyen tonaj umŋa irhet yen kaŋ hirwanjeŋ yaŋ kura goyen teŋ tukuli teŋbe tonajde keramiŋ. Irdeb doyaŋ al kurunyen amil umŋam bukkeŋya digulakya suluk irke bukkeŋ yara hitiŋ goyen tawaŋ hor irde unamiŋ. ³ Irdeb Yesu hitte kuŋ, “Gebe Yuda marte doyaŋ al kuruj. Huginjeŋ hayinj!” inej tebaŋ irde giwgiw irde hinhan. Irdeb kimiŋde wolseren uramiŋ.

⁴ Be, Pailat go sopte siŋare kateŋbe Yuda mar goyen, “Mel, nebe mere miŋ goke kura al gayen merem yaŋ irtek yen ma nurdeb gago deŋ hitte taktehem,” yinyinj. ⁵ Irdeb Yesu go doyaŋ al kuruj umŋa irtiŋ yara irhet yenbe amil umŋam bukkeŋya digulakya suluk yirke bukkeŋ yara hitiŋ kura hor irde uneŋ, kaŋ hirwanjeŋ yaŋ tukuli teŋ tonajde kirtinde po siŋare kateŋ hike keneŋbe, “Al gobe gago,” yinyinj.

⁶ Be, pris buda gote karkuwaŋminja Al Kurunyen ya balem doyaŋ marya belen Yesu go keneŋbe, “Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!” yen hekhok tiyaminj. Irkeb Pailat belen wol heŋbe, “Nebe mere miŋ goke kura merem yaŋ irtek ma kenhem geb, dindikeŋ ga tukuŋ kuruse hende maynayinj,” yinyinj. ⁷ Irkeb Yuda mar gore wol heŋbe, “Al gore yiŋgeŋ ge yen, ‘Nebe Al Kuruj Urmiŋ,’ yen hiyen geb, nende sabarebe al gwahade gobe kamyeŋ,” inamiŋ.

⁸ Be, Pailat go gwaha yeke nurdeb kafura wor po hiriŋ. ⁹ Irdeb ya biŋde sopte mulgaŋ heŋ hurkuŋbe, “Gebe dare niŋ?” inen gusuŋaŋ iryiŋ. Goyenbe Yesube wol ma hiriŋ. ¹⁰ Irkeb Pailat beleŋ, “Mere nirtek ma gira? Kuruse hende mayke kami yeweŋ gobe gwaha girnayiŋ. Munaj tubul tike kwi yeweŋ go wor gwahade po girnayiŋ goyen go ma nurde ha?” inyiŋ. ¹¹ Irkeb Yesu beleŋ wol henbe, “Al Kuruŋ beleŋ ge goyen doyaŋ nird nird saŋiŋ goyen ma guntiŋ manhan ge beleŋ gaha ma doyaŋ nirwoŋ. Niŋgeb ne nadə hanger nera al gote mata buluŋbe gere folet geb,” inyiŋ.

¹² Be, mere go nurdeb Pailatbe Yesu go dahan mat kura tubul timeke kwi yen nuryiŋ gega, Yuda mar gob hewhow po teŋ, “Al kura al gayen tubul tike kuyenbe al gobe Roma gabman doyaŋ al kuruŋ Sisaryen kadom moŋ, asogom geb,” inamiŋ. ¹³ Gwaha yeke Pailat go nurdeb Yesu go siŋare takteŋbe ya kuruŋ gote koya bana sawsawa mere nurd nurd gasuŋ kura “Belen Hora Po Irtiŋ” inen hanjyende gor kipiryiŋ. Gasuŋ gobe Hiburu mere matbe Gabata. ¹⁴ Be, nalu gobə Pasoba biŋge gitik teŋ teŋ nalu, irde naŋabe bankahal gwahade heweŋ tiyyiŋ. Munaj fay urkeb Sabat nalu heke Pasoba biŋge netek hiyyeŋ. Be, Pailat beleŋ Yuda mar goyen, “Doyaŋ al kuruŋtiŋbe gago,” yinyiŋ. ¹⁵ Goyenbe go mar goreb, “Mayke kami! Mayke kami! Kuruse hende mayke kami!” inen hewhow tiyamiŋ. Irkeb Pailat beleŋ, “Doyaŋ al kuruŋtiŋ gayen ne beleŋ kuruse hende maymeke kami yen nurde haŋ?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb

pris buda gote karkuwañmiñ beleñ wol heñbe, “Neñbe doyan al kuruñniniñ hoyan kura ma hi. Nendebe Sisar unjkureñ po hi,” inamiñ.

¹⁶ Be, Pailat go gwaha kura irtek miñmoñ hekeb bada heñ kuruse hende mayke kami yen mel goke pel iryinj. Irkeb fulenja mar beleñ Yesu tamiñ.

Yesu kuruse hende kamyij

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Be, Yesu go kuruse go teñbe naña deñe kura Al Tonañ Kiñkiniñde gor kuriñ. Deñe gobe Hiburu mere matbe Golgota. ¹⁸ Gorbe Yesu go kuruse hende mayamiñ. Yenjabe al irawa hoyan kura goyen wor yiñgenje yiñgenje kuruse heren gasa yirdeb kurabe Yesuyen kuruse yase beleñ kerde kurabe tapa beleñ keramiñ. Yesu yiñgenje kahalte keramiñ.

¹⁹ Be, Pailat beleñ mere kura kanþe kuruse hende Yesu tonan beleñ kernan yinke keramiñ. Merebe gahade:

NASARET NIN AL YESU. YUDA MARTE DOYAN
AL KURUNJ.

²⁰ Be, Yesu kuruse hende mayamiñ gasuñ gobe Yerusalem bindere hin hin. Niñgeb Yuda mar budam mere go kenamiñ. Mere gobe Hiburu mere, Latin mereyabe Grik mereya mat kayamiñ.

²¹ Irkeb pris buda gote karkuwañmiñ beleñ mere katij goke igin ma nurdeb Pailat goyen, “Yuda marte doyan al kuruñ ma kayayinj. ‘Al garebe yiñgenj ge yen “Nebe Yuda marte doyan al kuruñ,” yen hi,’ gwahade kayayinj,” inamiñ. ²² Goyenbe Pailat beleñ wol heñbe, “Mere kayhem gobe gwahade po hiyenj,” yinyinj.

23 Be, fulenja mar go Yesu teñ kuruse hende kerdebe uliñ umñamiñ yade al sipte niñ gale heñbe nende gigen yawaramiñ. Irdeb uliñhormiñ bande niñ gobe tubul tiyamiñ. Uliñhormiñ gobe sobam, binjinde mat kurkuñbe kahanj patare goyenbe gada irtin mon. Amil unkureñ po teñ uliñhor goyen irtin. **24** Be, fulenja mar gob uliñhormiñ goke yingej uliñ, “Ga goya erek ma irtek. Ganuj beleñ tiyyen yen nende matare tilin tanartek,” yamin. Mata gobe Al Kurunyen asanđe mata gwahade forok yiyyen yen katinj gwahade po forok yirin. Merebe gahade:

“Mel gore ulne umña yingej uliñ pota yirdeb uliñhorneñbe tilin tanaramiñ,” yitiñ hi.

Tikiñ 22:18

Ningeb yitiñ gwahade po fulenja mar beleñ mata gogo tiyamiñ.

25 Be, kuruse hinhin bindere gorbe Yesu miliñ, miliñde haymiñ Klopas berem Mariayabe Mak-dala niñ Maria gore gor huwarde hinhin. **26** Irkeb Yesu go miliñ gor kinyiñ. Irde komatmiñ kura bubulkuñne wor po yen nurde uneñ hinhin al go bindere gor huwarde hike kinyiñ. Irdeb miliñ goyen inyiñ. “Bere, al gabe urge,” inyiñ. **27** Irdeb komatmiñ gobe, “Gabe momke,” inyiñ. Be, gor mat hinhin kuruj gobe komatmiñ gore Yesu miliñ go teñ yamiñde tukuj doyañ irde hinhin.

Yesu kamyiñ

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Be, komatmiñ inyiñ kamereb meteñmiñ kuruj gob pasi irhem yen nurdeb Al Kurunyen asanđe mere katinj goyen fudinde forok yiyyen

goke teñbe, “Fe niŋ nira,” yirinj. ²⁹ Irkeb gorbe wain fimiŋ mukkuweŋ wor po hitiŋ hinhin geb, mel gore amil parwek kura teŋ wain bana goŋ fakamde hisop he kutum murunye bili irdeb isanj heŋ Yesu dinonje kiriyinj. ³⁰ Irkeb Yesu go wain fimiŋ go ninam urdeb, “Meteñneb pasi irhem,” yirinj. Be, mere go muŋ po yeňbe urguŋ kaňbe kamyinj.

³¹ Be, go nalu gobe Pasoba binje gitik teŋ teŋ nalu. Munanj fay urkeb Sabat nalu heke Pasoba binje netek hiyenj. Niŋgeb Yuda mar go Sabat nature al kuruse hende po hinayinjbe igiŋ moŋ yeŋ nuraminj. Irdeb Pailat gusunjaŋ irdeb, “Kahaŋ yufuŋ teñbe al hakwa go yaranj tiniŋ,” yaminj. ³² Irkeb Pailat go fulenja marmiŋ yinke Yesu ketalde kuruse hende hinhin al kura go hitte wa kuŋbe kahaŋ yufuŋ tiyaminj. Irde gab kura wor gwahade po iraminj. ³³ Goyenbe wanj Yesu hitte haminj gega, bikkenj kamtiŋ keneňbe kahaŋ ma yufuŋ tiyaminj. ³⁴ Gwaha irtiňeňbe fulenja al kura beleŋ hakde dari malare fakamke goyare po dariya feya bemel po sursur yirinj. ³⁵ (Mata go kinyinj al goreb goke al momoŋ yirde hi. Meremiňbe fudinde. Yeňbe fudinde po yeŋ hime yeŋ nurde hi. Yeňbe deŋ asanj ga kapyanj heŋ haŋ mar beleŋ fudinde yeŋ nurnayinj yeňbe gago momoŋ dirde hi.) ³⁶ Be, mata go forok yirinj gobe Al Kurunyen asanđe, “Kiňkinj uŋkureŋ muŋ kura ma yufuŋ tinayinj,” yitiŋ gwahade goyen po forok yirinj. ³⁷ Irde Al Kurunyen mere kurabe, “Yeňbe hakde gegelhek beleŋ fakamtinj kennayinj,” yitiŋ mata gwahade goyen po forok yirinj.

*Yesu mete tiyamiŋ
(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)*

38 Be, fulenja mar beleŋ gwaha tiyamiŋ kamereb Arimatea niŋ Yosep beleŋ Yesu uliŋ hakwam niŋ Pailat gusuŋaŋ iryiŋ. Yosepbe Yesuyen komat gega, Yuda marte doyaŋ mar niŋ kafura heŋbe balminj po hinhin. Be, Pailat beleŋ iginj inkeb kuŋ Yesu hakwam go yeŋya kwamiŋ marya beleŋ taranj teŋbe teŋ kwamiŋ.
39 Yosep beleŋ gwaha teŋ hikeya Nikodemus wor gor hinhin. Nikodemusbe hakot kura wawuŋ kuŋ Yesuya mere tiyaryum al go goyen. Yeŋ beleŋ he fimiŋ irawa suluk yirde guram irtiŋ hamij iginj wor po goyen teŋ wayyiŋ. Guram gote kandukmiňbe 30 kilogram gwahade. **40** Be, irem go Yesu hakwam go teŋ kuŋbe amil faykek mete teŋ teŋde niŋ amil gore po bili iraryum. Irde gwaha teŋ heŋyabe he fimiŋ guram irtiŋ gore po sam iraryum. Irem gobe Yuda marte mata gama irdeb gwaha tiyaryum. **41** Be, Yesu kuruse hende mayamiŋ gasuŋ go binderebe he dugu kura hinhin. He dugu bana gonjbe al hakwa yukuŋ yerd yerd horabok bembra kura hinhin. Bembra gobe gergeŋ, al hakwa kura ma yerde hitiŋ. **42** Be, heŋ ga moŋ Sabat nalu forok yewenj tiya go yeŋbe bembra gobe bindere hinhin geb, irem go Yesu hakwam tukuŋ bana gor keraryum.

20

*Yesube kamyiŋde mat huwaryiŋ
(Matiyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)*

¹ Be, Sabat nalu hubu heŋ fay urke Sande hiriŋ. Sande wampot muŋ, kidoma po hikeya Makdala niŋ Maria go bembare kuŋbe hora kuruŋ horabok bamba yame pet titiŋ goyen teŋ siŋa irtiŋ kinyiŋ. ² Irdeb kup yeŋ Saimon Pitaya kadom kura Yesu beleŋ bubulkunje wor po yeŋ nurde uneŋ hinhin al go hitte waŋbe, “Doyaŋ Al Kurun hakwambe bembare mat teŋ kwahaŋ. Irdeb tukuŋ gor kura kerhaŋ yeŋ ma nurhet!” yinyiŋ. ³ Irkeb Pitaya kadom hoyan goya wor bembare kwaryum. ⁴ Irem gobe kup yeŋ kwaryum. Goyenbe kadom gore Pita fole irde yeŋ wa bembare forok yiriŋ. ⁵ Forok yeŋ pew kaŋbe horabok bana naŋkenenje amil faykeŋ bili irtiŋ go po kinyiŋ. Goyenbe binde ma hurkuriŋ. ⁶ Irkeb Saimon Pita, kame wayyiŋ goreb waŋ binde hurkuriŋ. Irdeb amil faykeŋ go po gor hike kinyiŋ. ⁷ Irde Yesu tonaj bili iramiŋ amil go wor kinyiŋ. Tonaj bili irtiŋ amil gobe uliŋ hakwam bili irtiŋ amil goya ma hinhin. Keŋkelə po mupi irde hoyanje po kirtiŋ hinhin. ⁸ Irkeb Yesuyen komat kura yeŋ wa bembare forok yiriŋ al go wor binde hurkuriŋ. Hurkuŋ gwahade po keneŋbe fudinde wor po Yesube kamunjde mat huwaruŋ yeŋ nuryiŋ. ⁹ (Goyenpoga irem gobe Al Kurunyen asaŋde Yesube kamtiŋde mat huwaryen yitiŋ gokeb bebak ma po tiyaryum.)

*Makdala niŋ Mariabe Yesu kinyiŋ
(Matiyu 28:9-10; Mak 16:9-11)*

¹⁰ Be, Yesuyen komatmiŋ waraŋ go mulgaŋ heŋ yamiŋde kwaryum. ¹¹ Goyenbe Maria go bembare siŋare gor po heŋ eseŋ hinhin. Eseŋ heŋyabe

pew kaŋ bamba bana goŋ naŋkinyiŋ. ¹² Irdeb Al Kuruŋyen miyoŋ irawa uliŋ umŋa faykek hor yirtiŋ goyen Yesu hakwam kirtiŋ gasuŋde go keperde hike yinyiŋ. Kurabe tonaq beleŋ mat, kurabe kahaŋ beleŋ mat keperaryum.

¹³ Be, irem goreb, “Bere, gebe daniŋ eseŋ ha?” ineq gusuŋaŋ iraryum. Irkeb bere gore wol henbe, “Doyaŋ Al Kuruŋnebe al kura beleŋ teŋ kwahaŋ. Irde tukun gor kura kerhaŋ yeŋ ma nurde hime,” yinyiŋ. ¹⁴ Gwaha teŋ fulgaŋ kaŋbe Yesu go gor huwarde hike kinyiŋ. Goyenbe bebakken Yesu yeŋ ma kinyiŋ. ¹⁵ Irkeb Yesu beleŋ, “Bere, gebe daniŋ eseŋ ha? Gebe ganuŋ niŋ naŋkenet ha?” ineq gusuŋaŋ iryiŋ. Gwaha inkeb bere goreb he dugu bana goŋ bamba hinhin gote doyaŋ al yeŋ nurdeb, “Be, ge beleŋ al hakwam bamba bana hinhin go tukaŋ kenem gor tukun kirmiŋ yeŋ momoŋ nira. Irkeb teweŋ geb,” inyiŋ. ¹⁶ Irkeb Yesu beleŋ, “Maria,” inyiŋ. Irkeb bere go yeŋ hinhin beleŋ fulgaŋ kaŋ keneŋbe Hiburu mere mat, “Raboni!” inyiŋ. Raboni gote miŋbe Tisa.

¹⁷ Be, Yesu beleŋ, “Nanne hitte mulgaŋ heŋ miŋmoŋ. Niŋgeb sisap ma nurayiŋ. Gwaha titrjeŋbe kolne yago hitte kuŋbe momoŋ yira. ‘Nebe mulgaŋ heŋ Adone, deŋya neyat Al Kuruŋ hitte kweŋ tihim,’ nina yinayiŋ,” inyiŋ. ¹⁸ Irkeb Makdala niŋ Maria go mere go nurdeb Yesuyen komatmiŋ hitte kuriŋ. Kuŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋbe kenhem,” yinyiŋ. Irdeb mere gahade nina yeŋ momoŋ yiryiŋ.

*Komatmiñ beleñ Yesu kenamiñ
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Be, Sande go wawuñbaña heñ kidoma heweñ tikeb Yesuyen komatmiñ gobe Yuda mar niñ kafura heñbe tumñaj ya biñde gabu irdeb yame biñ mat tareñ po irdeb hinhan. Irkeb Yesu go wañ mel go hinhan kahalte po huwardeb, “Bitiñ kamke igin po hinayinj,” yinyinj. ²⁰ Gwaha yinenbe haninjya gegelhekyare fakamamiñ delñeñ goyen yikala yiryinj. Irkeb komatmiñ go Doyañ Al Kuruj goyen keneñbe amañ niñ pultik wor po yaminj.

²¹ Be, Yesu beleñ sopte po, “Bitiñ kamke igin po hinayinj. Nanne beleñ nad nerke wamirinj gwahade goyen ne beleñ wor dad dermeke kunnayinj geb,” yinyinj. ²² Gwaha yinenbe mel go hitte meñemiñ fu yirdeb, “Holi Spirit tenañ. ²³ Irdeb deñ beleñ al kurat mata buluñmiñ halde yunayinjbe Al Kuruj wor mata buluñmiñ go halde yunyenj. Munañ mata buluñmiñ ma halde yunayinjbe Al Kuruj wor mata buluñmiñ ma halde yunyenj,” yinyinj.

Tomas beleñ Yesu kinyinj

²⁴ Be, komatmiñ 12 goyen al kura Tomas, deñem kurabe Didimus ineñ hanjen al gobe Yesu wayyiñjabe gor ma hinhan. ²⁵ Irkeb komatmiñ weñ hoyan beleñ, “Neñbe Doyañ Al Kuruj kin-tinj,” yeñ momon iramij. Goyenbe wol heñbe, “Haniñde nil delñeñ wor wor yenenj. Irdeb nil yame bana goñ hanne kereñ. Irdeb hak beleñ fakamtiñ yamenjde gor hanne kerde gab fudinde yeñ nureñ,” yinyinj.

26 Be, gor mat naŋa fay 7 hubu hekeb Yesuyen komatmiŋ go sopte ya bana gabu iraminj. Tomas wor gor hinhin. Yamebe biŋ mat tatiŋ goyenbe, Yesu go waŋ mel gote diliŋ mar huwardeb, “Bitiŋ kamke hinayıŋ,” yinyiŋ. **27** Irdeb Tomas inyiŋ. “Hange faw gar hor irayiŋ. Irde hanne ga yena. Irdeb hange giŋ irdeb gegelekner gar kera. Irdeb dufay budam ma heŋbe ne huwarmiŋ gayen fudinde yeŋ nurayıŋ,” inyiŋ. **28** Irkeb Tomas gore, “Gebe Al Kurun, Doyaŋ Al Kuruŋne!” inyiŋ. **29** Irkeb Yesu beleŋ, “Gebe ne neneŋ gab gogo fudinde yeŋ nurha? Al kura go ma neneŋya ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayıŋ mar gobe Al Kurun beleŋ guram yirde saŋiŋ yiryen,” inyiŋ.

30 Be, Yesube komatmiŋ diliŋde mata tiŋeŋ turŋuŋ yan kurayen kurayen budam forok yirde hinhin. Goyenbe asaŋ gayenter goke tumŋaŋ ma katiŋ haŋ. **31** Goyenbe Yesube Mesaia, Al Kurun Urminj yeŋbe yeŋ ge dufaytiŋ saŋiŋ irnayıŋ yeŋ mere kurun gayen kayhem. Irde yeŋ ge dufaytiŋ tareŋ irke Yesuyen tareŋde Al Kuruŋya hugiŋen heŋ heŋ mata gobe dende hiyyen yeŋbe mere gago kaŋ hime.

21

Komatmiŋ 7 beleŋ Yesu kenamiŋ

1 Be, Yesu go komatmiŋ yago Yerusalem hikeya diliŋde forok yiriŋ kamereb Taiberias fe ala kurun siŋare sopte komatmiŋ diliŋde forok yiriŋ. Gote baranbe gahade: **2** Be, Saimon Pita, Tomas deŋem kurabe Didimus, Galili naŋa bana niŋ

taun Kana gor niŋ al Nataniel, Sebedi urminj waranyaabe kadom waraŋ hoyan manan tumnjanje hinhan. ³ Irkeb Saimon Pita beleŋ, “Nebe fe alare dapŋa niŋ kweŋ tihim,” yinyinj. Irkeb mel goreb, “Tumnjan kutek,” ineŋbe hakwa bana hurkuŋbe kwamiŋ. Goyenbe go wawunje dapŋa kura ma yawaramiŋ.

⁴ Be, wampot muŋ wor po Yesu gobe waŋ makaŋ siŋare huwaryinj. Goyenbe komatmiŋbe Yesu yeŋ keneŋ bebak ma tiyamiŋ. ⁵ Be, Yesu beleŋ mel goyen hokde po, “Mel yo, dapŋa kura yawarhan we?” yinyinj. Irkeb, “Mon,” inamiŋ. ⁶ Be, mel gore gwaha inkeb, “Kamanṭiŋ go hakwa siŋa yase beleŋ mat temeyde gab dapŋa kura yawarnayinj,” yinyinj. Irkeb mel go gwaha teŋbe dapŋa karim ma yawaramiŋ geb, kamanj go tulun teŋ hakwa hende kertek ma hamiŋ.

⁷ Irke gab komatmiŋ kura Yesu beleŋ bubulkunjne wor po yeŋ nurde uneŋ hiyen al goreb Pita goyen, “Al irobe Doyaŋ Al Kuruj be!” inyiŋ. Irkeb Saimon Pita beleŋ, “Al irobe Doyaŋ Al Kuruj be!” yeke nurdeb goyare po uliŋhormiŋ hende niŋ tugu titiŋ goyen teŋ uliŋde bili irdeb fete solok yiriŋ. ⁸ Irkeb komatmiŋ weŋ hoyanbe fe ala kuruj fereŋ binde 100 mita gwahade po hinhan geb, hakwa hende kame ga gama irde wayamiŋ. Gama irde waŋ heŋyabe kamanj dapŋa beleŋ po makin hitiŋ goyen tulun teŋbe teŋ wayamiŋ. ⁹ Irdeb fe siŋare waŋbe kak kawaltiŋde kura gorbe makaŋ dapŋaya beretya kura hike yenamiŋ.

¹⁰ Be, Yesu beleŋ, “Dapŋa yawarhan go kura

yawanaŋ,” yinyiŋ. ¹¹ Irkeb Saimon Pita go hakwa hende hurkuŋ kamaŋ go tuluŋ teŋ fe siŋare kiryiŋ. Dapŋa karkuwaŋ beleŋ makin hiriŋ. Dapŋabe budam wor po 153 yawaramiŋ. Goyenbe kamaŋ go ma erek yiriŋ. ¹² Be, Yesu beleŋ komatmiŋ goyen, “Waŋ wampotde niŋ biŋge nenaŋ,” yinyiŋ. Goyenbe yeŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ yeŋ nuramiŋ geb, komatmiŋ kura beleŋ, “Gebe ganuŋ?” yeŋ gusuŋaŋ ma iramiŋ. ¹³ Irkeb Yesu go waŋ beret go teŋbe yunyiŋ. Irdeb dapŋa goyen wor gwahade po iryiŋ. ¹⁴ Be, Yesu go kamyinđe mat huwaryiŋ, irde komatmiŋ yago hitte forok yiriŋ goyen gare irkeb wawuŋ karwo hiriŋ.

Yesu beleŋ Pita tareŋ iryiŋ

¹⁵ Be, komatmiŋ go biŋge nene pasi haminj. Irkeb Yesu beleŋ Saimon Pita go, “Saimon, Yon urmiŋ, ge gayen fudinde wor po ne niŋ amanęŋ nurde ha? Mel gar hanj gare ne niŋ amanęŋ nurde hanj gote fołek?” inyiŋ. Irkeb Pita beleŋ wol henbe, “Gwaha, Doyaŋ Al Kuruŋ. Gebe ne beleŋ ge niŋ amanęŋ nurde hime goyen nurde ha gogo,” inyiŋ. Irkeb, “Sipsipne paka yirde hayiŋ,” inyiŋ. ¹⁶ Irdeb sopte po, “Saimon, Yon urmiŋ, gebe fudinde wor po ne niŋ amanęŋ nurde ha?” inyiŋ. Irkeb Saimon beleŋ, “Gwaha, Doyaŋ Al Kuruŋ, ne beleŋ ge niŋ amanęŋ nurde hime gobe nurde ha gogo,” inyiŋ. Irkeb wol henbe, “Sipsipne doyaŋ yirde hayiŋ,” inyiŋ. ¹⁷ Be, wawuŋ karwore sopte, “Saimon, Yon urmiŋ, gebe ne niŋ amanęŋ nurde ha?” inyiŋ. Irkeb Pita go Yesu beleŋ, “Gebe ne niŋ amanęŋ nurde ha?” gwahade wawuŋ

karwore gusuŋaŋ irkeb biŋ misiŋ iryiŋ. Irkeb Pita go, “Doyaŋ Al Kurun, gebe det kurun gayen tumjaŋ nurde ha. Ge niŋ amanęŋ nurde hime goyen nurde ha gogo,” inyiŋ. Irkeb Yesu go wol heŋbe, “Sipsipne paka yirde hayiŋ. ¹⁸ Fudinde wor po gineŋ hime, ulger iŋiŋ heŋyabe gigen umňa teŋ goŋ kura kwe yeŋbe mali ga kuŋ hinhan. Goyenbe salanŋen hawayinŋabe al beleŋ po ganarde umňa girdeb ge kutek ma girde hiyen beleŋ goŋ gukunayiŋ,” inyiŋ. ¹⁹ Yesu beleŋ go yiriŋ gobe kame Pita daha mat kamyen, irde kamde kamdemiŋ gore Al Kurun deňem turnuŋ yan iryen goke inyiŋ. Be, Yesu go gwaha ineŋbe, “Gama nira!” inyiŋ.

²⁰ Irkeb Pita go fulgaŋ kaŋbe Yesu beleŋ komatmiŋ kura bubulkuŋne wor po yeŋ nurde uneŋ hiyen al goyen gama yirde hike kinyiŋ. Al gobe Yesu kamen go yeŋya biŋge funaŋ namiŋya Yesu hitte tawuŋ heŋbe, “Doyaŋ Al Kurun, ganuŋ beleŋ pel gireŋ tiya?” inyiŋ al go goyen. ²¹ Be, Pita beleŋ al go keneŋbe, “Doyaŋ Al Kurun, munaŋ al gabe daha tiyyen?” ineŋ gusuŋaŋ iryiŋ. ²² Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Yeŋbe diliŋ gergeŋ hikeya ne mulgaŋ hewen yeŋ nureŋ gobe gere samuŋ moŋ geb. Hoyan niŋ ma dufay hawayiŋ, gama po nirayiŋ,” inyiŋ. ²³ Be, Yesu beleŋ mere tiyyen gote mere momonbe komatmiŋ yago hoyan beleŋ nurdeb keŋkelə ma bebak teŋbe, “Al gobe ma kamyen,” yamiŋ. Gega Yesu beleŋbe, “Al go ma kamyen,” yeŋ ma yiriŋ. “Yeŋbe diliŋ gergeŋ hikeya ne mulgaŋ hewen yeŋ nureŋ gobe gere samuŋ moŋ geb,” po yiriŋ.

24 Yesuyen komat gobe Yesu beleñ mata teñ hike yinyiñ kuruñ goyen asanđde gar kaya gago. Al gore Yesuyen baran̄ asanđde gar kañ hi kuruñ gabe fudinde yeñ nurde hite.

25 Be, Yesube mata hoyan̄ manan̄ budam tiyyin̄. Asanđde gar kañ hi gayen po moñ. Matamin̄ go tumiñan̄ katekbe megen gar asan̄ goyen yerd yerd gasuñ miñmoñ hiyyen̄ yeñ nurde hime. Gogo po.

**Al Kurunyen Mere Igin
The New Testament in the Gwahatike Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Gwahatike long
Nuigini**

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gwahatike

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

dbba218f-41f3-5f08-b0b6-2a7c919093ab